Centre for Studies in Social Sciences, Calcutta

Documentation of rare Assamese books in collaboration with Assam Sahitya Sabha, Jorhat and the Ford Foundation: microfilmed and digitised in October 2006

Record No: 2006/ 165	Language of work: Assamese
Author (s) / Editor (s): ✓ Lakshinath Bezbaruah	
Title: বাঁহী	
Transliterated Title: Baanhai	
Translated Title:	
Place of Publication: Calcutta (Kolkata)	Publisher: Editor
Year: 1918 (1840 Sak)	Edition:
Size: 20 cms - 528 pages	Genre: magazine
Volumes: 9 (1, 2+3, 3+4) 5+6, 7+8, 9+10, 11+12 issues)	Condition of the original: Brittle.
Remarks: 8th	
Holding institute: Assam Sahitya Sabha, Jorhat	Microfilmed and digitised by: Centre for Studies in Social Sciences, Calcutta, 2006.

Microfilm Roll No:	From gate:	To gate:

নবম বছৰ, ৩য়,৪র্থ সংখ্যা | ১৯১৮ জুন, জুলাই | আহাৰ, শাওণ ১৮৪০

মাহেকীয়া কাকত।

"নহি জ্ঞানেন সদৃশং পবিত্রমিহ বিদ্যতে।"—গীতা।

শ্রীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা সম্পাদিত।

বছৰি বেচ ২৲ মাথোন।] [এখনৰ বেচ ।০।

সূচী।

১। সম্পাদকৰ চৰা ৬৫
২। শ্রীকৃষ্ণ কথা ৬৭
৩। গদাধৰ বজা ৭৩
৪। পুৰণি আসামত ভুমুকিৰ জোৰা ৮৩
৫। প্রাচীন কালৰ চৰিত্র ৮৯
৬। ভাষা বিচাৰ ৯৩
৭। বেদান্ত-ব্যাখ্যা ৯৭
৮। ফ্রান্স আৰু এই মহাযুদ্ধ ১০৩
৯। স্বাস্থ্য প্রসঙ্গ ১০৯
১০। মান-মিহলি কথা ১১৩

নলৈ জাকে জাকে যুক্ত বিদ্যা শিকিবলৈ আগ বঢ়া উচিত। লেজিচলেটিভ কাউন্সিলত আমাৰ মেম্বৰসকলে দীঘল বহল কি কি বক্তৃতাৰ বৰ কাপোৰ বৈ, তাৰে আমাৰ এলাহ অকৰ্ম্মন্যতা আৰু অপদাৰ্থতাক ঢাকি আমাক সোণামুৰা কৰি বাইজৰ আৰু চৰ্কাৰৰ আগত থিয় কৰি দিছে বা দিব, তালৈ আমাৰ ডেকাসকলে একেবাৰেই আওকাণ কৰি এই ন-কৈ মিলা সুবিধাৰ ভাগ লবলৈ লৰক এই আমাৰ অনুৰোধ ; তেওঁলোকে নিশ্চয় জানিব, এতিয়া পিছহুহকি থাকিলে, অৰ্থাৎ সময় গলে, তেওঁলোকে বোহ কৰি, ঠেহ পাতি আৰু কান্দি হৰিলেও আকৌ থষ্কেকতে বিশেষ সুবিধা ওলোৱাটো টান ; এই সুবিধাৰ চেকু নললে, পিছত—হৰ মাথোন হাবিত কন্দা, আৰু লোকৰ পিছপৰা। ডেকা অসমীয়া ভাইসকল! যুদ্ধৰ লেখত সোমাই পৰাহঁক, এতিয়াৰ এশ-এটা অসুবিধাৰ বৰ থাৰৈবোৰৰ লেখ সম্প্ৰতি নলবা ; হওক অসুবিধা, হওক মানৰ থণ্ড-খুন, হওক সুখৰ ব্যাঘাত, পিছত, পিছত, (অৱশ্যে) যদি মন পুতি এহাতুধীয়া ভাবে যি কাম স্বীকাৰ কৰিবা তাক কৰা) নিশ্চয় নিশ্চয় উন্নতি আৰু সম্মান তোমালোকৰ আৰু তোমালোকৰ নিচলা দেশৰ, আৰু তোমালোকৰ পো- নাতিবো নিশ্চয় নিশ্চয়। নহুৱা, মিছাতে আমাৰ লাচিত ফুকনে হাতী মাৰিলে, ঘোৰা মাৰিলে, তমুকে তেন কৰিলে, এতিয়াও আমি মনগলে তেনে কৰিব পাৰোঁ, এনেকুৱা—মুখৰ মহলা মাৰি থাকিলে তোমালোকে কাৰো মুখত সোপা দি ৰাখিব নোৱাৰা, যাৰে চকু আৰু যাৰে মুখ আছে, সিয়েই কব, অসমীয়াথন—

"কোপ দাং।
ধান নাইকিয়া শুদা চাং॥"

আমি "শিৱসাগৰ আসাম-সাহিত্য সন্মিলনৰ কাৰ্য্য-বিবৰণী" আৰু "আসাম-সাহিত্য-সভাৰ নিয়মাৱলী" পাইছোঁ। সভাৰ কাৰ্য্যৰ আৰম্ভন দেখি সন্তোষ পাইছো। এতিয়া এই আৰম্ভন আৰম্ভনতে নাথাকি,, কাৰ্য্যৰ মাজত সি ভালকৈ প্ৰবেশ কৰা দেখিবলৈ আমি বাটচাই ৰলোঁ। অনেক "আৰম্ভন" আৰম্ভনতে চেঁচেৰা পৰা আমি দেখিছোঁ আৰু দেখি দেখি আমাৰ হিয়াৰ আশাৰ সোতাও চেঁচেৰা পৰি তৰাং হৈ পৰিছে ; সেইদেখি এই সাহিত্য-সভাৰ বিষয়েও আঠে-পৰে আমাৰ মুখৰপৰা স্বভাৱতে একেষাৰ

তৃআষাৰ কেৰ্কেৰীয়া মাত ওলাব পাৰে ; আমাৰ অন্তৰৰ সজ ইচ্ছা অন্তৰেৰে সৈতে বুজি আসাম-সাহিত্য-সভাৰ উদ্যোগী সমজুৱাসকলে যেন সেই বাবে আমাৰ ওপৰত খং নকৰে ইয়াকে আশা কৰিলোঁ। নিয়মাৱলীৰ বান্ধ-চাট বেছ হৈছে ;—কটকটীয়াকে বুলিবকে পাৰি ; কিন্তু উপজি আৰু পিছতো, অৰ্থাৎ বাঢ়িবৰ সময়ত, বাঢ়িবলৈ যাওঁতাক আটি আটি বান্ধিলে সি বাঢ়িব নোৱাৰে, তাৰ পয়ালাগে ;—উদাহৰণ, চিনা তিৰুতাৰ ভৰি আৰু বিলাতী তিৰুতাৰ কঁকাল। আমাৰ ভাৰতবৰ্ষত সকলো কামতে বান্ধ-চাটৰে পয়োভৰ বৰ বেছি। সমাজ-বন্ধন, জাতীয় বন্ধন, দেশীয় বন্ধন, গাৱলীয়া বন্ধন, খেলৰ বন্ধন, মেলৰ বন্ধন, উঠোতে বন্ধন, বহোঁতে বন্ধন, শোওঁতে বন্ধন, বহোঁতে বন্ধন ; অধিক কিনো কম,—"হাতে পাশ জৰী,চক্ষু টেৰকৰি থুলন্তৰ তাৰ জাঙৰ"এনেকুৱা তিনি শ-তিনি কুৰি বিকটাকায় যমদূতৰ বজ্ৰলেপ বান্ধোনত আমি ভাৰতীয় হিন্দুৰ প্ৰাণ গল ; মাথোন আমাৰ আছে—ভেলটো আৰু তাৰ চাৰিউফালে মেৰোৱা জৰীবোৰ! সেইদেখিহে কোনো কাৰ্য্য আমি কৰিবলৈ যোৱাৰ আদিতে কৰ্ম্ম-জাহাজৰ আগ-কুম্ভিত আৰু পিছ-কুম্ভিত আঁধাৰিপকাই থোৱা নিয়মাৱলীৰ জৰীৰ দমবোৰ দেখিলে আমি ভয় খোৱাত পৰিছোঁ। যিহওক, আমি আজিলৈ ইমানকে কৈ আসাম সাহিত্য-সভাক এই বুলি আদৰো—"হে সভ্যমহোদয়সকল! আগবাঢ়ক! আগবাঢ়ক! জৰীৰ বিৰিয়াবোৰ পকাইছে পকাওক, কিন্তু সেইবোৰতে বৰকৈ চকু দি নাথাকি কৰ্ম্ম-জাহাজত ভাপ দি "এ-বাম মিলেনা" উকিয়াই হো-হোকৰে গৈ থাওক। আৰু সকলো দেশহিতৈষী অসমীয়া এই সাহিত্য-জাহাজৰ "খালাচী" হওক!"

—*—

শ্ৰীকৃষ্ণ কথা।

"মহেশ্বৰ, ঈশ্বৰ, ঈশ, এইবোৰ সগুণ ব্ৰহ্মৰ সংজ্ঞা।" মায়িনন্তু মহেশ্বৰম।" ঈশোপনিষদত সেইদেখি কৈছে "ঈশাবাস্যমিদং সৰ্ব্বম্।" "ঈশ্ব স্বৰূপে হৰি সবঘটে বৈঠই যৈছে গগন বিয়াপি" (শঙ্কৰদেৱ)। "বশী সৰ্ব্বস্য লোকস্য স্থাবৰস্য চৰস্য চ" (শ্বেতাশ্বতৰ উপনিষদ)। "যত জীৱ জঙ্গম, কীট পতঙ্গম অগণক জগতেৰি কায়া" (শঙ্কৰদেৱ)। যি এক অদ্বিতীয়, পৰ

ব্ৰহ্ম অৰ্থাৎ নিৰ্ব্বিশেষ ব্ৰহ্ম, তেৱেঁই বিবিধ প্ৰকাৰৰ শক্তিৰ যোগেৰে নানা বিস্তাৰ ধাৰণ কৰিছে।

"য একোহবৰ্ণো বহুধা শক্তিযোগাৎ
বৰ্ণান্ অনেকান্ নিহিতাৰ্থো দধাতি ॥"

"বহুবিধ ৰূপ ভৈল পৃথিবীমণ্ডলে" বক্তাকৰ কন্দলি)।

যদ্ যদ্ বিভূতিমৎ সত্বং শ্ৰীমদ্ উৰ্জ্জিতমেৱবা।
তৎ তদেবাবগচ্ছ ত্বং মম তেজোংশ সম্ভবঃ ॥ (গীতা)

অৰ্থাৎ যি বস্তুবেই বিভূতিযুক্ত, শ্ৰীযুক্ত, অথবা তেজ যুক্ত, সেই সকলো বস্তু তেওঁৰ তেজৰে প্ৰকাশ। জগতৰ যতে শক্তি, মহিমা বা ঐশ্বৰ্য্যৰ প্ৰকাশ, সি তেওঁৰেই প্ৰভাৱ বুলি জানিবা। তেওঁ অন্তৰ্যামী, অৰ্থাৎ অন্তৰত যমন কৰে, অৰ্থাৎ নিগূঢ়ভাৱে, অন্তৰতমভাৱে, জীৱক আৰু জগতক প্ৰেৰণা কৰে।

"যঃ পৃথিব্যাং তিষ্ঠন্ পৃথিব্যা অন্তৰো যং পৃথিবী ন বেদ যস্য পৃথিবী শৰীৰম যঃ পৃথিবীমন্তৰো যময়ত্যেষ ত আত্মান্তৰ্যাম্যমৃতঃ" (বৃহদাৰণ্যক), অৰ্থাৎ যি পৃথিবীত থাকি পৃথিবীৰ অন্তৰ, পৃথিবীয়ে যাক নাজানে, পৃথিবী যাৰ শৰীৰ, যি পৃথিবীৰ অন্তৰত যমন কৰে, তেৱেঁই তোমাৰ আত্মা অমৃত অন্তৰ্যামী। তেওঁ বিধাতা। "কবিৰ্মনীষী পৰিভূঃ স্বয়ম্ভূঃ যাথাতথ্য তোহৰ্থান্ ব্যদধাৎ শাশ্বতীভ্যঃ সমাভ্যঃ" অৰ্থাৎ তেওঁ কবি, মনীষী, পৰিভূ, স্বয়ম্ভূ; তেওঁ চিৰকালৰ নিমিত্তে বিষয়ৰ যথাযথ ব্যৱস্থা কৰিছে।

তেওঁ Immanent বিশ্বানুগ হৈয়ো Transcendent বিশ্বাতিগ। ধূৱ যেনেকৈ ধূৱৰ ধাৰৰ ভিতৰত প্ৰবেশ কৰে, জুই যেনেকৈ অৰণি কাঠৰ ভিতৰত লুকায়, পানীৰ ভিতৰত যেনেকৈ লোণএডোখৰ লুকায়, জগত সৃষ্টি কৰি তেওঁ সেই দৰে জগতৰ মাজত লুকাল। সেই বুলি যে তেওঁ জগতৰ বাহিৰত নাই এনে নহয়, তেওঁ জগতৰ অন্তৰতো আছে, বাহিৰতো আছে, "বহিৰন্তশ্চ ভূতানাম" (গীতা) অৰ্থাৎ তেওঁ ভূতৰ অন্তৰতো আৰু বাহিৰতো। "স ভূমিং বিশ্বতো বৃত্বা অত্যতিষ্ঠদ্ দশাঙ্গুলম।" (ঋগবেদ)। তেওঁ

"অণোৰণীয়ান্ মহতোমহীয়ান।"

"সৰ্ব্বেন্দ্ৰিয়গুণাভাসং সৰ্ব্বেন্দ্ৰিয় বিবৰ্জ্জিতম।
সৰ্ব্বস্য প্ৰভুমীশানং সৰ্ব্বস্য শৰণ বৃহৎ ॥"

অৰ্থাৎ তেওঁ সৰ্ব্বইন্দ্ৰিয় বিবৰ্জ্জিত অথচ সকলো ইন্দ্ৰিয়ৰ গুণ তেওঁত আছে। তেওঁ সকলোৰে প্ৰভু ঈশ্বৰ, সকলোৰে সুমহৎ শৰণ। তেওঁ বিৰাট পুৰুষ, বিশ্বৰূপ, "সহস্ৰশীৰ্ষা পুৰুষঃ সহস্ৰাক্ষঃ সহস্ৰপাৎ।" (ঋগবেদ) "সৰ্ব্বতঃ পাণিপাদং তৎ সৰ্ব্বতোক্ষি শিৰোমুখং। সৰ্ব্বতংশ্ৰুতিমল্লোকে সৰ্ব্বমাবৃত্য তিষ্ঠতি।" (শ্বেতাশ্বতৰ উপনিষদ) অৰ্থাৎ তেওঁৰ সৰ্ব্বত্ৰ কৰ চৰণ, সৰ্ব্বত্ৰ চক্ষু কৰ্ণ, সৰ্ব্বত্ৰ শিৰ আৰু মুখ, তেওঁ সকলো ব্যাপি আছে। এই বাবে গীতাত অৰ্জ্জুনৰ স্তুতিত আছে :—

"পশ্যামি দেবাংস্তৱ দেৱদেহে সৰ্ব্বাংস্তথা ভূত বিশেষ সঙ্ঘান্।
ব্ৰহ্মানমীশং কমলাসনস্থমৃষীংশ্চ সৰ্ব্বানুৰগাংশ্চ দিব্যান ॥
অনেক বাহূদৰবক্ত্ৰ নেত্ৰং পশ্যামি ত্বাং সৰ্ব্বতোহনন্ত ৰূপম্।
নান্তং নমধ্যং ন পুনস্তবাদিং পশ্যামি বিশ্বেশ্বৰ বিশ্বৰূপ ॥"

ইয়াৰ মানে "হে প্ৰভু, মই তোমাৰ শৰীৰত সকলো দেৱতা সকলো ভূত, পদ্মাসনস্থিত ব্ৰহ্মা আৰু দিব্য মহৰ্ষি আৰু উৰগসকলকলক দেখিছোঁ। হে বিশ্বেশ্বৰ! হে বিশ্বৰূপ! মই তোমাৰ অনেক বাহু, উদৰ, মুখ, নেত্ৰযুক্ত অনন্ত ৰূপ সৰ্ব্বত্ৰ দেখিছোঁ; কিন্তু ইয়াৰ আদি, অন্ত আৰু মধ্য একোকে দেখিবলৈ পোৱা নাই।

আই যশোদাই শিশু কৃষ্ণৰ মুখৰ ভিতৰত ইয়াকে দেখি স্তম্ভিত হৈছিল—

"যশোদা সুন্দৰী দেখন্ত পাছে। সমস্ত জগত গৰ্ভতে আছে ॥
সাতোখান দীপ সাতো সাগৰ। গিৰি বন নদী গ্ৰাম নগৰ ॥
বায়ু সূৰ্য্য শশী দিশ আকাশ। তাৰাগণ তৈতে কৰে প্ৰকাশ ॥
সমস্ত জীৱ জ্যোতিস্তেজ জল। সত্ব ৰজ তম ইন্দ্ৰিয় বল ॥
মন বুদ্ধি কাল কৰ্ম্ম যতেক। সবাকো গৰ্ভতে দেখে প্ৰত্যেক।
যতেক ধেনু গোপ গোপীজাক। যশোদা দেখে তৈতে আপোনাক ॥"
(কীৰ্ত্তন)

তেওঁ সৎ, অৰ্থাৎ তেওঁৰ সত্বাতেই জগতৰ সত্তা। তেওঁ আছে দেখিয়েই জগৎ আছে। কিন্তু জগতৰ সত্তা বিকাৰশীল, তেওঁ বিকাৰবিহীন, অক্ষৰ, অজৰ অমৰ। তেওঁ "ন জায়তে ম্ৰিয়তে বা বিপশ্চিৎ।" "তুমিসে কেবলে সত্য মিথ্যা সবে আন।" (কীৰ্ত্তন)। তেওঁ যেনে সত্যস্বৰূপ

তেনে চিৎ অৰ্থাৎ জ্ঞানস্বৰূপ : তেওঁ স্বপ্ৰকাশ অৰ্থাৎ তেওঁক প্ৰকাশ কৰিবৰ নিমিত্তে অন্য পদাৰ্থৰ আৱশ্যক নকৰে, তেওঁ আনক প্ৰকাশ কৰে, আৰু নিজে নিজক প্ৰকাশ কৰে।

"ন তত্ৰ সূৰ্য্যোভাতি ন চন্দ্ৰতাৰকং নেমা বিদ্যুতো ভান্তি কুতোঽয়মগ্নি।
তমেৱ ভান্ত মনুভাতি সৰ্ব্বংতস্য ভাসা সৰ্ব্বমিদং বিভাতি॥" (কঠ)

তাত সূৰ্য্যৰ পোহৰ নাই, চন্দ্ৰ তৰাৰ পোহৰ নাই, বিজুলীৰ পোহৰ নাই, অগ্নিৰ পোহৰ নাই। তেওঁৰ পোহৰেৰে সকলো পোহৰ, তেওঁৰ প্ৰকাশত সকলো প্ৰকাশিত। তেওঁক "প্ৰখৰ জ্যোতি না পেয়ে আসে ফিৰে।" তেওঁ জ্ঞানস্বৰূপ, চিৎ, চৈতন্যময়। "চৈতন্য স্বৰূপে ব্যাপী এক নিৰঞ্জন।" (শঙ্কৰদেৱ) তেওঁ আনন্দ স্বৰূপ।

"আনন্দং ব্ৰহ্মেতি বিদ্বান।" "বিজ্ঞানমানন্দং ব্ৰহ্ম।"
"তৎ শান্তম্ অশব্দং অভয়ং অশোকং আনন্দং
তৃপ্তং স্থিৰং অচলম্ অমৃতং অচ্যুতং ধ্ৰুবং
ব্ৰহ্মবিষ্ণুসজ্ঞিতং সৰ্ব্বাপৰং ধামং। (মৈত্ৰী উপনিষদ)

অৰ্থাৎ শান্ত, আনন্দ, অভয় অশোক, আনন্দ, তৃপ্ত, স্থিৰ, অচল, অমৃত, অচ্যুত, ধ্ৰুৱ ; তেওঁৰ নাম বিষ্ণু ; তেওঁ পৰম ধাম। তেওঁ ৰসস্বৰূপ। তৈত্তিৰীয় উপনিষদত সেইদেখি কৈছে—"ৰসো বৈ সঃ ৰসং হ্যেৱায়ং লব্ধানন্দী ভৱতি। কো হ্যেৱান্যাৎ কঃ প্ৰাণ্যাৎ। যদেষ আকাশ আনন্দো ন স্যাৎ। এষ হ্যেৱানন্দয়াতি।" অৰ্থাৎ তেৱেঁই ৰস। ৰস আস্বাদন কৰি জীৱ আনন্দী হয়। যদি আনন্দস্বৰূপ আকাশ (ব্ৰহ্ম) নাথাকিলহেঁতেন, তেন্তে কোন জীয়াই থাকিব পাৰিলেহেঁতেন! তেৱেঁই আনন্দিত কৰি ৰাখে। মানুহ মৰিব নোখোজে। জীৱনক মানুহে স্বভাৱতে সুখৰ বস্তু বুলি ভাবে। জীৱই ব্ৰহ্ম, আত্মা। আত্মাক মানুহে হেৰুৱাব নোখোজে। ইয়াৰ মানে আত্মা সুখস্বৰূপ। আন বস্তুত আমাৰ প্ৰেম হয়, মৰম লোমায় ; তাৰ কাৰণ যে আনন্দস্বৰূপ আত্মা বা ব্ৰহ্ম যি সেই বস্তুত বা ব্যক্তিত অনুপ্ৰবিষ্ট হৈ আছে, তেওঁৱেই আমাৰ নিজ আত্মা আনন্দস্বৰূপ ব্ৰহ্ম। সেই দেখি বৃহদাৰণ্যক উপনিষদত এই কথা বহলাই কৈছে—"ন বা অৰে পত্যুঃ কামায় পতি প্ৰিয়ো ভৱত্যাত্মনস্ত কামায় পতিঃ প্ৰিয়ো ভৱতি" ইত্যাদি। অৰ্থাৎ

পতিৰ কামনাত পতি প্ৰিয় নহয়, আত্মাৰহে কামনাত পতি প্ৰিয় হয় ; ইত্যাদি। এই কথাৰ মানে এই যে জগতত যি বস্তু আছে, যাৰ সম্পৰ্কত জীৱই সুখ পায়, সেই সকলোৰে ভিতৰত সুখস্বৰূপ আত্মা গুপ্ত ভাৱে আছে। জীৱই যেতিয়া বিষয়ৰ সংস্পৰ্শত সুখ অনুভৱ কৰে, তেতিয়া বাস্তৱিকতে সি আনন্দময় ব্ৰহ্মৰ আনন্দ কণিকা মাথোন আস্বাদন কৰে।

পৰম ব্ৰহ্ম আনন্দস্বৰূপ। "প্ৰশান্ত পুৰুষ আনন্দময়।" (কীৰ্ত্তন)। তেওঁ সুখস্বৰূপ, ভূমা, অনন্ত, দ্ৰষ্টা আৰু দৃশ্যৰ, বিষয়ীৰ আৰু বিষয়ৰ একাকাৰ অৱস্থা। "যো বৈ ভূমা তৎ সুখং। নাল্পে সুখমস্তি। ভূমৈৱ সুখং।" (ছান্দোগ্য উপনিষদ)। অৰ্থাৎ যি ভূমা, তেৱেঁই সুখ ; অল্পত সুখ নাই ; ভূমাই সুখ। তেওঁ অনন্ত, পৰিপূৰ্ণ, সৰ্ব্বতোভাৱে পূৰ্ণ, তেওঁত কোনো ত্ৰুটী বা অভাৱ নাই, এতেকে তেওঁ সুখস্বৰূপ আনন্দস্বৰূপ। জীৱ যেতিয়া তেওঁত প্ৰবিষ্ট হয় তেতিয়া জীৱ ভয়ৰ অতীত হয় ; কাৰণ যি অলপ সিহে ভয়ৰ পাত্ৰ ; যি ভূমা সি অভয়। এইবাবে তৈত্তিৰীয় উপনিষদে কৈছে— "আনন্দংব্ৰহ্মণো বিদ্বান্। ন বিভেতি কুতশ্চন।" ব্ৰহ্মানন্দত মজিলে ব্ৰহ্মক আনন্দং বুলি জানিলে আৰু একোতে ভয় নাথাকে। "স বা এষ মহানজ আত্মা হজৰো হমৰোহমৃতোঽভয়ো ব্ৰহ্মাভয়ো ব্ৰহ্মাভয়ং বৈ ব্ৰহ্মাভয়ং হি বৈ ব্ৰহ্ম ভৱতি য এৱং বেদ।" (বৃহদাৰণ্যক) অৰ্থাৎ তেওঁ এই মহান্ অজ আত্মা অজৰ অমৰ অমৃত অভয় ব্ৰহ্ম। ব্ৰহ্ম অভয়। যি জীৱই এইটো জানে সি অভয় ব্ৰহ্ম হয়। একান্তমনে ঈশ্বৰৰ সেৱা কৰোঁতে কৰোঁতে জীৱৰ যেতিয়া মায়াৰ বন্ধন কাটি যায়, ভ্ৰম বিদূৰিত হয়, ব্ৰহ্মানন্দ ৰস পানৰ বাহিৰে আৰু একো (লিপ্সা) নাথাকে, তেতিয়া জীৱ শুদ্ধ হৈ ব্ৰহ্মপদত মজি সোঽহং হৈ নিজেও ব্ৰহ্মপদ লাভ কৰে।

"ঈশ্বৰৰ সেৱা কৰন্তে জীৱৰ
ছুটয় মায়াৰ ভ্ৰম।
ব্ৰহ্মপদে শুদ্ধ জীৱক বোলয়
ঈশ্বৰ পৰম ব্ৰহ্ম॥" (মাধৱদেৱ)।

ব্ৰহ্মানন্দ পান কৰি ব্ৰহ্মপদত মজি ব্ৰহ্মপদ লাভ কৰা এই একাকাৰ অৱস্থাটোক মানুহৰ সুষুপ্তি অৱস্থাৰে বিজালে অলপ অনুভৱ কৰিব পাৰি। আমাৰ যেতিয়া সুষুপ্তি অৰ্থাৎ গাঢ় নিদ্ৰাৰ অৱস্থা হয়, তেতিয়া আমি একোকে

নাজানো ; মাথোন আনন্দ বা সুখৰ আতিশয্য অনুভৱ কৰি শয়ন কৰে৺। ব্ৰহ্মানন্দ অনুভৱৰো প্ৰায় এনে অৱস্থা “তদ্‌যথা প্ৰিয়য়া স্ত্ৰিয়া সম্পৰিষক্তো ন বাহ্যং কিঞ্চন বেদ নান্তৰ মেৱমেবায়ং পুৰুষঃ প্ৰাজ্ঞেনাত্মনা সম্পৰিষক্তো ন বাহ্যং কিঞ্চন বেদ নান্তৰং” অৰ্থাৎ সেইটো এনে অৱস্থা যেনে, প্ৰিয়া ৰমণীৰ দ্বাৰাই আলিঙ্গিত হৈ মানুহে যেনেকৈ সুখত বিভোৰ হৈ অন্তৰ বাহিৰ একো জানিব নোৱাৰে, সেইদৰে সেই অৱস্থাত জীৱই প্ৰাজ্ঞ আত্মাৰ দ্বাৰাই পৰিষক্ত হৈ অন্তৰ বাহিৰ একো জানিব নোৱাৰে। এই অৱস্থাত “ পিতাঽপিতা ভৱতি মাতাঽমাতা লোকা অলোকা দেবা অদেবা বেদা অবেদা, চণ্ডালোঽচণ্ডালো, পুণ্যে নানন্বাগতং পাপেনতীৰ্ণোহি তদা সৰ্ব্বা-ন্‌ছোকান্ হৃদয়স্য ভৱতি।” অৰ্থাৎ সেই অৱস্থাত পিতা পিতা নাথাকে, মাতা মাতা নাথাকে, লোক লোক নাথাকে, বেদ বেদ নাথাকে, চণ্ডাল অচণ্ডাল হয় ; তেতিয়া জীৱ সকলো পাপ পুণ্যৰ অতীত হয়, আৰু হৃদয়ৰ সকলো শোক দূৰীভূত হয়। এনে অৱস্থাত উপস্থিত হৈছিল ব্ৰজৰ গোপী সকল। তেওঁলোকে পৰমাত্মাত ৰমণ কৰি পৰমাত্মাৰ স্বৰূপ পাই “ভৈল পূৰ্ণকাম সবে সন্তাপ পাসৰি।” (কীৰ্ত্তন) অন্য সুখ ক্ষুদ্ৰ সম্পৰ্কৰ পাত পুত্ৰ গৃহ জাতি কুল, লজ্জা ভয় সকলো তেওঁলোকৰ মনৰপৰা তিৰোহিত হৈছিল, মাথোন ব্ৰহ্মানন্দ-সাগৰত মজি, ভূমাৰে এক অংশ বুলি নিজক তেওঁলোকে অনুভৱ কৰিছিল। এনে গোপীৰ ভৰিৰ ধূলি মহাভক্ত উদ্ধৱে মূৰত তুলি লৈ যে নিজক ধন্য মানিছিল, তাত আশ্চৰ্য্য কি ? উদ্ধৱে গোপীসকলৰ কৃষ্ণভক্তি দেখি তেওঁলোকৰ পদধূলি মূৰত ল৲ে—

গোপীসকলে “কৃষ্ণক লাগি অতি প্ৰেমভাৱে।
কৃষ্ণৰ সবে গুণ গীত গাৱে॥
কৃষ্ণত সবে নিমজাইল মন।
কাহাৰ গাৱত নাহি চেতন॥
উদ্ধৱে গোপীৰ দেখিয়া তাৱ।
বিস্ময় হয়া শিহৰাইলা গাৱ॥
নন্দৰ ব্ৰজে যত গোপীজাক।
শিৰে বন্দো তান পদ ধূলাক॥”—কীৰ্ত্তন

যি ভূমানন্দ, সি অনন্ত, বাক্য মনৰ অতীত। “যতো বাচো নিবৰ্ত্তন্তে অপ্ৰাপ্য মনসা সহ। আনন্দং ব্ৰহ্মণো বিদ্বান্। ন বিভেতি কদাচন।” সুষুপ্তি জীৱৰ স্বাভাবিক অৱস্থা। কিন্তু ই স্থায়ী নহয় ; টোপনি ভাগিলেই এই অৱস্থাৰ ওৰ পৰে। ব্ৰহ্মানন্দত মগনৰ যি অৱস্থা, তাক সাধনাৰে লাভ কৰিব পাৰি। সেই তুৰীয় অৱস্থা স্থায়ী ব্ৰহ্মানন্দ লাভৰ অৱস্থা।

শ্ৰীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা।

গদাধৰ ৰজা

(শ্ৰীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা বিৰচিত)

(A Drawingroom play—চৰাঘৰীয়া ভাৱনা।)

ভাৱৰীয়া, ভাৱৰীয়ানী :—

শ্ৰীমতী কমলা। বয়স ১৮ বছৰ।
শ্ৰীমতী বিমলা। বয়স ১৬ বছৰ। } শিমলুগুৰীয়া বৰুৱাৰ জীয়েক।

শ্ৰীগেন্ধেলা দাস :—এটা গাৱঁলীয়া মানুহ।

শ্ৰীমঙ্গলা :—শিমলুগুৰীয়া বৰুৱাৰ ঘৰৰ লগুৱা।

দৃশ্য :—

শিমলুগুৰীয়া বৰুৱাৰ ঘৰৰ এখোটালি :—তাঁতশাল।

কমলাই তাঁতশালত বহি মুগাৰ বিহা এখন বৈছে।

বিমলাই ওচৰতে বহি উঘা-চেৰেকী লৈ সূতা উঘাবলৈ কাৰবাৰ কৰিছে, কিন্তু উঘাৰ পৰা নাই, উচ্ পিচ্-উচ্ পাচ্ কৰিব লাগিছে।

সময় :—

আসামৰ ৰাজপাটত লৰা ৰজা। গদাপাণি পলোৱাৰ পিছত।

সাজ-পাৰ :—

কমলা আৰু বিমলাৰ গাত পাটৰ বিহা-মেখেলা; মূৰত নেঘেৰি-খোপা ; কপালত চন্দনৰ ৰেখা, আৰু সোণ-পৰুৱাৰ ফোট।

গেন্ধেলাৰ আঠুমূৰীয়া চুৰিয়া ; গাত হাত-কটা বুকু চোলা ; ককালত তামোলৰ হাঁচটি ; কাণত জাংকোহৰ কেক ; দাড়ি খুৰুৱা, মুখত গোফ, আৰু এমোকোৰা তামোল ; ওঠত ৰৈ-যোৱা তামোলৰ ৰাং ; হাতত ভলুকাবাঁহৰ লাখুটি ; মূৰত উধনীয়া গোপা ; আৰু পাহ-কটা চুলি।

কমলা। বিমলা, তই দেখোন উখাটো লৈ কিবা উচ্‌পিচাব লাগিছ ; সূতা সুধাব কিয় ? তোৰ হৈছে কি ?

বিমলা। হৈছে অনেক। বোলোঁ তিকতা হৈ জনম ধৰাৰ কোনো—কোনো সকাম নাই। কি পাপৰ ফলত জানো গোসাঁয়ে আমাক তিকতাকৈ চৰ্জিলে কব নোৱাৰোঁ।

কমলা। (মিচিকীয়াই হাঁহি) এইজনী এটা বহুৱা। বোলোঁ তিকতা নোহোৱাহেঁতেন তই নো কি হাতী বোৱা মাৰিলিহেঁতেন ক চোন ?

বিমলা। মাৰিলোঁহেঁতেন। বোলোঁ হাতী-ঘোৰাতকৈও ডাঙৰ মাৰিলোঁহেঁতেন। প্ৰথমতে সেই পাপীষ্ঠ লবা ৰজাৰ মূৰটো কাটি আনি হেঙাল কুকুৰক দিলোঁহেঁতেন ; আৰু তাৰ ছালেৰে ঢাকুমকুমা বালোঁহেঁতেন ; তাৰ পিছত হে মোৰ আন কথা।

কমলা। আহা ! কি আমাৰ বীৰাঙ্গনাজনী ! বোলোঁ সূতা উধা, সূতা উধা ; মুখৰ মহলা মাৰি নাথাকিবি।

বিমলা। মুখৰ মহলা নহয় বাইদেও। সঁচাকৈ কৈছোঁ ; মোৰ কথাৰ প্ৰমাণ অতি সোনকালে পাবা।

কমলা। দেখ বিমলি, তই যিহকে-পাই-তিহকে এইদৰে বলকি নাথাকিবি। দেউতাই গদাধৰ ৰজাৰ ফালিয়া হৈ লুকাই ঘূৰি ঘূৰি ফুৰি থকা লাগে কৰিবলৈ গৈছে। দেউতাৰ গতি-গোত্ৰ দেখি আমাৰ ঘৰত একো বুঢ়াগোহাঁয়ে চোকা কৰি আছে, চেলু পালেই আমাক সকলোটিকে তেওঁ সামৰি ধৰি মোহাৰি পেলাব ; তই আকৌ কটা থাত চেঙা তেল নিগ্ৰি আইছে, তই তিকতা মানুহ তিকতাৰ দৰে থাক।

বিমলা। সেই দেখিয়েই তো কৈছোঁ, কোন গোসাঁইৰ শাওপাতত যে মই তিকতা হৈ জনম ধৰিলোঁ কব নোৱাৰোঁ। তুমি কিন্তু নিচয়কৈ

জানিবা বাইদেও, মই আৰু মেখেলা পিন্ধি ঘৰৰ চুকত সোমাই বহি নাথাকোঁ ; সতী জয়মতীৰ শাস্তিৰ শোধ তুলিম, তুলিম !—মৰোঁ জীওঁ-সোঁ-আধি !

কমলা। কেনেকৈ তুলিবি, শুনোঁচোন ?

বিমলা। বতাৰ সাজ পিন্ধি, ধনু-কাঁড় হাতত লৈ মই গদাধৰ ৰজাৰ লগ লাগি, পাপীষ্ঠ লবা ৰজাক মাৰি, ৰজাৰ পুত্ৰ গদাধৰক ৰাজপাটত বহুৱাই দেশৰ হিত সাধিম।

কমলা। আহা ! আমাৰ কি দেশ উদ্ধাৰকজনী, চাওঁ মুখখন !

বিমলা। আজিয়েই চাই লোৱাঁ ; কাইলৈ কিজানি চাবলৈ নোপোৱাঁয়েই।

কমলা। দেখ বিমলি, তই মূৰে-ভৰি-কঢ়া ছোৱালী বুলি মই জানো। বোলোঁ দেউতা ঘৰত নাই, তই কিবা এটা কাণ্ড-কাণ্ড নকৰিবি মোৰ আইহে, মই কাবৌকৈ মাতিছোঁ।

বিমলা। কাণ্ডকাণ্ড একো নাই, মই গদাধৰ ৰজাৰ ফলীয়া দেখা-শুনাকৈ হৈ লাগিমেই লাগিম মোৰপৰা তেওঁৰ যি উপকাৰ হব পাৰে তাক মই কৰিমেই। দেউতাৰ বাটেই মোৰ বাট।

কমলা। শুন বিমলি, দেউতাই যাবৰ সময়ত কৈগৈছিল, গদাধৰ ৰজাই ভেশছন কৰি এই কালেই কাষৰে-পাঁজৰে ঘূৰি ফুৰিছে হেনো। এদিন হঠাৎ তেওঁ আমাৰ ঘৰতে ওলাবৰ খুব সম্ভৱ। ওলালে, আমি তেওঁক ভালকৈ আলহি শুবিব-লাগিব। এতেকে তই উধাতু খাই খপ্‌কৰে কোনো এটা কাম কৰিবলৈ নাযাবি ; কৰ পানী কলৈ যা চাচোন।

(মঙ্গলাৰ প্ৰবেশ)

মঙ্গলা। আইচু দেউতা, কৰবাৰপৰা সাৰ্বলীয়া মানুহ এটা আহিছে ; সি আপোনালোকেৰে সৈতে দেখা কৰিব খুজিছে। সি কিবা হেনো চিঠি এখন আনিছে।

বিমলা। (লাহে লাহে) বাইদেও, সাৱধান হোৱাঁ। ঠিক গদাধৰ ৰজাই ভেশছন্ কৰি আহিছে। আমি তেওঁক আজি আমাৰ সাধ্যমতে

ভালকৈ আলহি-শুধিব লাগিব। আমি তেওঁক অতি সাৱধানে ৰাখিব লাগিব, যাতে কোনো ত্ৰুটী নহয় আৰু আন কোনেও মুটকে নাপায়।

কমলা। হেৰ মঙ্গলা, মানুহটো দেখিবলৈ কেনে? কোন সেইটো?

মঙ্গলা। কোন সেইটো কেনেকৈ কম।—অ সেইটোক দেখিবলৈ কেনে সুধিছে? সেই ফেঁচামুৰাটোৰ কথা? উধনীয়া চুলি আৰু আঠুমুৰীয়া চুৰিয়াৰে সেই হজুৰাটোৰ ৰূপৰ কথা সুধিছে?—আইচু দেউতা আপুনিও ভাল যাওক। একোছা গোৰ্কেৰে দৈতে, সিদিনা আমাৰ চক-ছোৱা শিয়ালটো যেনে দেখিছিল, সেইটোও তেনে।

বিমলা। (কমলাৰ কাণে কাণে) ঠিক বাইদেও ঠিক; গদাধৰ বজায়েই ভেশছন কৰি আহিছে। আমাৰ আজি মহাভাগ্য বুলিব লাগে। আৰু পলম কৰিবৰ সকাম নাই বাইদেও, তেওঁক ভিতৰলৈ অনা যাওক।

কমলা। মঙ্গলা যা, মানুহজনক ইয়ালৈকে লৈ আহগৈ।

[মঙ্গলাৰ প্ৰস্থান।]

মোৰো মনে ধৰিছে বিমলি, সেইজন গদধৰ বজাইহে। যা, ৰজাক বহিবলৈ বৰ-পীৰা এখন আনি দে। বেচেৰা কত পৰ্ব্বতে পাৰতে অনাই-বনাই ফুৰি লথোনে-তোকে আহিছে চাগৈ!—ৰজাই খাবলৈ ভালকৈ জলপান এটাৰও দিহা কৰ।

(গেন্ধেলা আৰু মঙ্গলাৰ প্ৰবেশ। কমলা আৰু বিমলাই সসম্ভ্ৰমে উঠি বৰপীৰা এখন পাৰি দিয়ে। গেন্ধেলাই পীৰাত বহিবলৈ ইতস্ততঃ কৰে।)

বিমলা। মঙ্গলা তই ইয়াৰপৰা যা।

[মঙ্গলাৰ প্ৰস্থান]

সৰ্গদেও, আপুনি এই বৰ-পীৰাতে ভালকৈ বহক; আমি শিশুমতি তিৰুতা আমাৰ দায়-দোষ নধৰিব।

গেন্ধেলা। (হাত জোৰকৈ) আইচু দেউতাইত, মই হজুৰা কাঁৰী; আপোনাসকলৰ আগত মই বৰপীৰাত বহিব নাপাওঁ। মোক ক্ষমা কৰক মোৰ ঈশ্বৰ, মই এই মাটিতে বহোঁ।

[গেন্ধেলা মাটিত বহে]

বিমলা। সৰ্ব্বনাশ, সৰ্ব্বনাশ, কি কৰে সৰ্গদেও! আপোনাক আমি চিনি পাইছোঁ। দেউতাই আমাক আপোনাৰ কথা ভালকৈ কৈগৈছে। আমি আপোনাৰ দাসী, আমাৰ ওপৰত আপুনি কোনো সংশয় নকৰিব। আমাৰ টেঁটু আপোনাৰ নিমিত্তে সদায় আগ। ককাইদেও ফুৰিবলৈ ওলাই গৈছে, এতিয়াই উভতি আহিব, আমি ঘৰেৰবোৰাহ সৰ্গদেৱৰ দাস বুলি জানিব।

গেন্ধেলা। (স্বগত) এইখন কি? মই কত পৰিলোঁহি? ইহঁতে এইখন কি কৰিব লাগিছে? এইটো শিমলুগুৰীয়া বৰুৱাৰ ঘৰ নহয় নে? মই কাৰ ঘৰত সোমালোঁহি, মোক খেতৰনীয়ে পালে নে কি? (প্ৰকাশ্যে) আইচু দেউতাইত, এইটো শিমলুগুৰীয়া বৰুৱাৰ ঘৰ নহয় নে?

বিমলা। হয় সৰ্গদেও।

গেন্ধেলা। তেন্তে তোমালোকে মোক এইখন কি ভেলেকীবান মাৰিব খুজিছাইক! মোক কি সৰ্গদেও পাতি পেংলাই কৰিছাইক, মই ছুখীৰাম মেধিৰ পুতেক গেন্ধেলা গায়ন, সৰ্গদেও-ফৰ্গদেও একো নহওঁ।

কমলা। (হাত জোৰকৈ) সৰ্গদেও, আপুনি আমাৰ ওপৰত সন্দেহ নকৰিব; আমি ছুইজনী শিমলুগুৰীয়া বৰুৱাৰে জীয়েক। আমাৰ ককাইদেউ এতিয়াই পাবহি। হওঁতে সৰ্গদেওৰ ওপৰত শত্ৰুৰ যেনে চকু, সৰ্গদেৱে এইদৰে ভেশছন কৰাটো খুব ভালেই হৈছে। সৰ্গদেৱে কৃপা কৰি আমাক আমাৰ দেউতাৰ বাতৰি কওক চোন?

গেন্ধেলা। শিমলুগুৰীয়া বৰুৱা দেউতাৰ বাতৰি? তেখেতৰ বাতৰি মই ইয়াকে মাথোন জানো,—তেখেতে কালি মোক বাটত পাই, আপোনা লোকক দিবলৈ এই চিঠিখন মোৰ হাতত দিছিল।

(গেন্ধেলাই চুৰিয়াৰ খোচোনাত চিঠি বিচাৰে; কিন্তু বিচাৰি নেপাই হাওঃহাওকৈ কান্দে।)

বিমলা। সৰ্গদেও, মনে মনে থাকক মনে মনে থাকক!! চিঠি হেৰাল হেৰাওক! আপুনি অসুখ অশান্তি নকৰিব। আপুনি তো দেউতাক ভালে থকা দেখি আহিছে?

গেন্ধেলা। দেখি নাহিছোঁ নো কি? ভাল নাথাকিলে তেখেতে মোক

চিঠি দিবলৈ পালেহেঁতেন কেনেকৈ? (ফেকুৰি ফেকুৰি আপোনা আপুনি) খেতৰনীহঁতে বাণ মাৰি মোৰ হাতৰপৰা চিঠিখনো কেনেবাকৈ কাঢ়ি নিলে দেখিছোঁ! আইচু দেউতাহঁত! তোমালোক যেনে হোৱাঁহঁক, মই খিৰাংকৈ কৈছোঁ, মই ৰজা-পৰ্জা একো নহওঁ। মই দুখীয়া হোজা মানুহ; মোক তোমালোকে পেংলাই নকৰিবাহঁক! —(কপালত হাত দি) উস্ মোৰ মূৰ কামোৰনিয়ে ধৰিছে।

কমলা। বিমলি, তই যা, নবালবিকৈ সৰ্গদেওলৈ জলপান এটা যতনাই লৈ আহগৈ। হাবিয়ে-বননিয়ে ফুৰি দেহি সৰ্গদেও লালুকাল হৈ পৰিছে! আগেয়ে বিছনীখন মোক আনি দে, মই সৰ্গদেওক অলপ বিচোঁ।

(বিমলাই লৰি গৈ বিছনী এখন আনি কমলাক দি, জলপান আনিবলৈ যায়। কমলাই গেন্ধেলাৰ মূৰত বিছনীৰ বা দিয়ে। অলপ পিছত, বিমলাই গুৰ, পিঠাগুৰি আৰু পগোৰা গাখীৰেৰে জলপান এবাটি গেন্ধেলাৰ আগত দিয়েহি।)

বিমলা। (হাত জোৰকৈ) সৰ্গদেও, আপুনি মাটিৰপৰা উঠক; ৰৰপীৰাত বহি জলপানটো খাই অলপ সুস্থ হওক।

গেন্ধেলা। (স্বগত) ভোক তো লাগিছেই; তেহেলৈ যি হয় হওক, জলপানটোকে খাই লওঁ। খেতৰনীহঁতৰ আনবোৰ খেমালিতকৈ এইটোৱেই ভাল হৈছে দেখিছোঁ।

(গেন্ধেলাই পিঠাগুৰিবাটী লৈ সানি সালোপ্ সালোপ্ কৰে খায়; আৰু জুলীয়া পিঠাগুৰি গোফত লাগি গোফকোছা বগা হয়।)

বিমলা। (কমলাৰ কাণে কাণে) চোৱাঁ, পিঠাগুৰিটেপা খাওঁতেও কেনেকৈ সৰ্গদেৱে হজুৱাই খোৱাদি খাইছে। বাস্তৱিকতে এনে নিবহ-নিপানীকৈ ভেশ্ছন ন বিলে চলিবই বা কেনেকৈ?—চাবিও ফালে খি চোৰাং চোৱাৰ বিয়াদান।

কমলা। বিমলি, তই এলোটা পানী আৰু চৰিয়াটো লৈ আহগৈ, সৰ্গদেৱে মুখ খন ধুই, অলপ জিৰাওক।

গেন্ধেলা। "মোক চৰিয়া নেলাগে মোৰ সোণামুৱা খেতৰনীহঁত। ক'ত পুখুৰী আছে মোক দেখুৱাই দিবলৈ কোৱাঁ, মই গৈ মুখখন ধুই আহোঁগৈ। বোলে "সাত পুৰুষত নহল গাই, কবীয়া লৈ খীৰাবলৈ যায়।" মোক চৰিয়া নেলাগে সোণাপাহীহঁত! এই তামোলৰ গামোছাৰেও আজিলৈ মুখখন মচি থব পাৰোঁ।

(গামোছাৰে হাত মুখ মচে।)

কমলা। বিমলি, তই যা, যা, চৰিয়া এটা আৰু পানী এলোটা আন গৈ, সৰ্গদেৱে মুখ ধোৱক।

[বিমলাৰ প্ৰস্থান।]

গেন্ধেলা। দিব খুজিছা যদি তামোল-ছালি এখনকে দিয়াহঁক তাৰেই মুহদি কৰোঁ। হওঁতে মোৰ হাঁচটিতো তামোল-ছালি আছে।

কমলা। হেৰ বিমলি, তামোলৰ বঁটাটোও লৈ আহিবি। মই সৰ্গ-দেওক তামোল চুঁৰিয়াই দিম এতিয়াই, সৰ্গদেৱে আমাক এধান মান কথা কৰক। সৰ্গদেৱে গীত শুনিবলৈ ভাল পায় যদি বেটীয়ে গীতকে এটা গাই শুনাব খোজোঁ।

গেন্ধেলা। স্বৰ্গদেৱে শুনিবলৈ ভাল পাওক নেপাওক, এই ফাপৰে ধৰা শৰীলেৰে গেন্ধেলা গায়নে শুনিবলৈ নিচয় ভাল পায়। গাব খুজিছা যদি আমাৰ গুৰুজনে কৰা বৰগীত এটিকে গোৱাঁচোন, মোৰ গাৰপৰা খেতৰ পলায় যদি পলাওক।

কমলাই গায়ঃ—

"মেৰো পিয়া বিন কৈসে ৰহব্দি সজনি,
বহুত দিন পৰ নাহি আওয় মেৰো।
নিশ দিন জাগত, নিদ নাহি আৱত,
পিয়াকো সন্দেশ কহি নাহি পাওৱে মেৰো॥"

গেন্ধেলা। আইচু দেউতাৰ মাতটি বৰ সুৰীয়া। নহবই বা কিয়? কিন্তু কিবা বঙলা গীত গালে হবলা, মই মহা মূৰুখে বুজিবকে নোৱাৰিলোঁ। গীতটিত সান্দহৰ কথা কৈছে, নহয় নে আইচু দেউতা? বন্দীৰ পেটত পিঠাগুৰিসোপা পৰিছেহে মাথোন, তাৰ ওপৰতে সান্দহ এবাটী পৰিব লাগিলে ক'ত সম্ভালিব পাৰিম হবলা মোৰ ঈশ্বৰ! এই (নিজৰ গালৈ আঙুলিয়াই) ছাল-ছিগাৰো যে চুই-চাইটা বৰ গীতৰ ওৱাকিপ নাই এনে

নহয়। এই নিচলাকো গাৰঁৰ দহ-চাৰিয়ে গেন্ধেলা গায়ন বুলি ৰব-সবাহত বৰ-মলা বৰ-চকুটো আগ বঢ়ায়, মোৰ আইচু দেউতা!

(গেন্ধেলাই ৰাগ দি গীত ধৰে)—

"ৰামক গোঁসাই কৰোঁহো গোহাৰি।
বহু হৃদি-পঙ্কজ ঠাম হামাৰি॥"

(বাহিৰত হাই-উৰুমি)

কমলা। সৰ্ব্বনাশ! সৰ্ব্বনাশ! বোধ কৰোঁ সৰ্গদেও ইয়ালৈ অহাৰ গম, লৰা ৰজাৰ মানুহে পেনৈবাকৈ পাই, সেয়া ধৰিবলৈ আহিছে!

(বিমলাৰ উধাতুথাই প্ৰবেশ)

বিমলা। কি হব বাইদেও! আমি কি কৰিম, কলৈ যাম এতিয়া! সৰ্গদেওক কত লুকাম?

কমলা। সৰ্গদেও উঠক, উঠক! সোনকালে উঠক! মোৰ এই তাঁতৰ পাটৰ তলতে লুকাওক!

গেন্ধেলা। আইচু দেউতাইতে নো ইমানখন খদমদম লগাইছে কেলৈ? ইমানকৈ ভয়তে বা কঁপিছে কিয়? ৰজাৰ টেকেলা আহিল যদি আহিল, মোক নো টেকেলাই কিটো কৰিব?—মই কাৰো একো অপৰাধ লগোৱা নাই। আমুকাই, গুৰুজনে ৰচা গীত-পদ একাকি মাতিছিলোঁ, তাত নো কাৰ কি অপৰাধ লাগিল? বোলোঁ মই নোৱাৰোঁ তাঁতৰ পাটৰ তলত সোমাব; তাত দেখৰ মানে টোকাপকৰাখনৰ কামোৰ খাই মই মৰিব নোৱাৰোঁ; তেহেলে তোমালোকে ভালকে পোৱাইক বা বেয়াকে পোৱাইক।

বিমলা। সৰ্গদেও, আপোনাৰ ৰব সাহ আছে বুলি আমি জানোঁইক; তথাপি আমি অবলা বাই-ভনী দুই জনীয়ে হাতজোৰকৈ মাতিছোঁ, আপুনি এতিয়াই এই তাঁতৰ পাটৰ তলত সোমাই লুকাওক, লুকাওক, আৰু বেলি নকৰিব!

[বিমলাই গেন্ধেলাৰ হাতত ধৰি টানে।]

গেন্ধেলা। এইখন কি উৎপাত একা! মোক আজি কিহে পালে? মই নকৰে কিয় যে জোকৰ চিঠি বৈ আনিবলৈ গৈছিলোঁ!—হে মোৰ গোসাঁই! আজি মোক তুমি কি দুৰ্গতি কৰিলা!

[অতি অনিচ্ছাপূৰ্ব্বক গেন্ধেলা তাঁতৰ পাটৰ তলত সোমাই লুকায়।]

কমলা। যা বিমলি, যা, লৰি যা; মোৰ এৰিয়াৰ বৰ কাপোৰখন আনগৈ, সেইখনকে তাঁতৰ পাটৰ ওপৰত দি লৰালৰিকৈ স্বৰ্গদেৱক ঢাকি থওঁ।

[বিমলাই লৰি এৰিয়াৰ বৰকাপোৰ আনে, কমলাই তাৰে গেন্ধেলাক ঢাকে।]

গেন্ধেলা। (তাঁতৰ পাটৰ তলৰপৰা) আইচু দেউতাইত, মই গাপ লাগি মৰিম এতিয়া মোক এই দৰে গাপ দি নামাৰিবাইক বোলোঁ নহোকৰি; তোমালোকক মোৰ বধে ছুব! হেৰ বাইজসকল! কোন ক'ত আছই আহইক ঔ! মোক আজি এই খেতৰণীইতে গাপ দি মাৰিব এতিয়া।

বিমলা। সৰ্গদেও, মনে মনে থাওক, মনে মনে থাওক! আমাৰ মূৰকে খায়; আমি চুলি ছিঙি কাতৰকৈ মাতিছোঁইক!

(মঙ্গলাৰ লৰি প্ৰবেশ)

হেৰ মঙ্গলা, বাহিৰত কিমান মানুহ? কিমান বগুৱাই আমাক ঘৰ-বেৰা দি ধৰিছে?

মঙ্গলা। কৰ বগুৱা! কাৰ ঘৰ বেৰা? আইচু দেউতাইতে হজুৰাটোক ঘৰৰ ভিতৰত সুমাই লৈ কিবা খেমালিখন পাতি আছে। এইবোৰ কথা ভাল নহয় কিন্তু। ডেকা দেউতাই আহি এইবোৰ শুনিলে আমাক নকলোটিকে বেয়া বুলিব, মই হলে কৈছোঁ!

কমলা। তেন্তে বাহিৰত সেইয়া কিহৰ হাই?

মঙ্গলা। তোলন শইকীয়াৰ ঘৰত দিন-দুপৰতে এতিয়াই সেই বাতীয়া বোলা চোৰটো সোমাই, তোলনৰ পানীখোৱা লোটা এটা চুৰ কৰি লৈ লৰ ধৰিছিল। তাকে ধৰিবলৈ গাৱঁৰ মানুহে হাই-হইকে লৰিছিল। তাক ধৰিলে, আৰু ধৰি কিলতে গুৰুলাগুৰুল কৰিব লাগিছে।

গেন্ধেলা। (তাঁতৰ পাটৰ তলৰপৰা মূৰ উলিয়াই) আইচু দেউতাইত, মই গেলেপা লাগিলোঁ। আৰু ইয়াত সোমাই থাকিব নোৱাৰোঁ, তেহেলৈ তোমালোকে মোক মাৰাই বা কাটাই।

(তাঁতৰ পাটৰ তলৰপৰা ওলাই আহিব খোজে।)

মঙ্গলা। (গেন্ধেলাক) হেৰ কটা ওলাই আহ! আইচু দেউতাইত! কিয় আপোনালোকে সেই হজুৰাটোক এই দৰে নগুৰ্নাগতি কৰিছে?

গেন্ধেলা। মইনো কি কম, কি শুনিবা ককাই; নগুনাগতি বুলি নগুনাগতি? তেতিয়াৰেপৰা এওঁলোক দুইজনীয়ে পোটধাই মোক 'নকাৰ-বৰ চকৰি' কৰিব লাগিছে। মোক বজা পাতিছে, বৰ-পীৰাত বহুৱাইছে। অৱশ্যে জলপানটো হলে পেট ভৰাই খুৱালে,—মিছা কথাৰাৰ কম কিয়? বোলো ককাই, এওঁলোকৰ ধেমালিৰ ভিতৰত সেইটোৱেইহে ভাল হৈছিল।

মঙ্গলা। (গেন্ধেলাৰ গোফকোছা পিঠাগুৰি লাগি বগা হৈ থকা দেখি, হাঁহি) সেইটো ধেমালি ভাল হৈছিল হয়, বোলো তোৰ গোফ কোছা পিঠাগুৰিত লেটিয়াই আৰু ভাল কৰি খৈছ, বাঘে-খোৱা।

গেন্ধেলা। আইচু দেউতাইত, সেই হেৰোৱা চিঠিখন (হাত মোল বিমলাক দিয়ে) মোৰ চুৰিয়াৰ বাওঁটো খোচোনাত আছিল, আৰু মই সেঁটো খোচোনাত বিচাৰি হাৰাশাস্তি হৈ মৰিছিলোঁ।

(কমলা আৰু বিমলা দুয়ো ব্যস্তভাবে চিঠিখন পঢ়ে):—

"কল্যানীয়াবু,

মই আমাৰ বজা গদাধৰ সৰ্গদেৱৰ লগত। দু দিন-এদিনৰ ভিতৰতে আমি গুৱাহাটীৰ ফালে যামইক। তাত বৰফুকনৰপৰা সহায় বিচৰা যাব। যদি পোৱা হয় তেন্তে অচিৰতে তোমালোকে আকৌ আমাক ইয়াত দেখিবলৈ পাবাহঁক। সকলো ঈশ্বৰৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ। তোমালোক সাৱধানে থাকিবাহঁক। এই পত্ৰবাহকক এটা চৰতীয়া দি বিদায় দিবাইক।

ইতি

তোমালোকৰ শুভাকাঙ্খী

দেউতাৰ।"

(চিঠি পঢ়ি কমলা আৰু বিমলা দুয়ো দুইৰো মুখলৈ চাই,

লাজত বঙা পৰে।

আৰ-কাপোৰ।

পুৰণি আসামত ভুমুকিৰ জোৰা

পুৰণি আসামত ভুমুকিৰ ৩০ পিঠিত ঋকবেদত থকা চিফা, অন্জাচি, কুলিচি আৰু বিৰপত্নী নামৰ নৈ কেইখনৰ ভিতৰৰ চিফা নৈ ব্ৰহ্মপুত্ৰত লীন হোৱা বুলি কোৱা হৈছিল। এতিয়া পোৱা যায় যে এই ব্ৰহ্মপুত্ৰয়েই সেই চিফা। সেই সময়ত এতিয়া নগাঁও জিলাৰ ভিতৰে বৈ যোৱা ব্ৰহ্মাত্ৰেক কলঙ্ নামৰ সুঁতিটোৱেই সৰস্বতী নামে খাই সুঁতি আছিল আৰু দৰঙ্গ জিলাৰ কাষে যোৱা সুঁতিটো চিফা নামে সৰু সুঁতি আছিল। পৌৰাণিক যুগত নাম হয়—শিপ্ৰা। সেই দেখিয়েই ঋক্‌বেদত চিফাকো সৰু নৈ বুলি লিখিছে আৰু চিপাঝাৰ মৌজাৰ নামটো চিফাঝাৰ বা শিপ্ৰাঝাৰ নহৈ মাজতে শিপাঝাৰ (চিপাঝাৰ) হৈছে। বিশেষতঃ পৰ ঠাইত ক আৰু কৰ ঠাইত প কৰাতো অসমত চলতি। যেনে উজনিত ফেঁচা নামনিত পেঁচা, উজনিত শিপা (গছৰ) নামনিত শিকা।

১১ আৰু ১২ পিঠিত বাণাসুৰক কাৰ্ত্তিকে ক্ৰৌঞ্চ পৰ্ব্বতত বধ কৰিছিল আৰু বাণৰ ৰাজধানী যে শোণিতপুৰ বা তেজপুৰ এইটো পুৰাণৰ হে কল্পিত এই বুলি লিখা হৈছিল। বাণক যে ক্ৰৌঞ্চ পৰ্ব্বতত কাৰ্ত্তিকে বধ কৰিছিল এইটি স্কান্দপুৰাণৰ ১ম খণ্ডৰ, মাহেশ্বৰ খণ্ডৰ, কুমাৰিকাখণ্ডৰ দ্বাত্ৰিংশ আধ্যাতো পোৱা যায়; কিন্তু এই পুৰাণৰো আন এঠাইত মহাভাৰতত পোৱাৰ দৰে শ্ৰীকৃষ্ণৰে বাণৰে এসময়ত যুদ্ধ হোৱাটোও পোৱা যায়। শ্ৰীকৃষ্ণ সম্পৰ্কে যে কি এটি ভয়ানক গূঢ় ৰহস্য আছে, নজনা মানুহে খুব বেছি কষ্ট কৰি হিন্দুশাস্ত্ৰ কিছুমান নপঢ়িলে সেইটি ৰহস্য ভেদ কৰা বোধ কৰোঁ একেবাৰে অসম্ভৱ। এই স্কান্দ পুৰাণত কোনো অংশ প্ৰক্ষিপ্ত হোৱাৰ ভয় নাই। সেই দেখি মহাভাৰতৰ এই সম্পৰ্কে লিখা কথা খিনি আৰু প্ৰক্ষিপ্ত বুলিব নোৱাৰি। বাণৰ ৰাজধানী তেজপুৰ নোহোৱা বোলা কথাটোও নিটিকে। তেজপুৰেই যে বাণৰ ৰাজধানী এইটো মানুহৰ দৃঢ় বিশ্বাস, কালিকাপুৰাণে স্পষ্ট কৈ কৈছে আৰু এই স্কান্দ পুৰাণত যেনে পোৱা যায় তাৰপৰা বেছ প্ৰমাণ হয় যে তেজপুৰেই বাণৰ ৰাজধানী। পুৰাণ পঢ়িলে এইটো বুজা যায় যে সুৰ আৰু অসুৰ এওঁ লোকৰ যেতিয়া যেয়ে ইন্দ্ৰ হয় তেঁও পৰাজিত নলক স্থানচ্যুত

কবি দলে বলে সেই একে ৰাজধানীৰ সেই একে ঘৰতে থাকিবলৈ প্ৰায়েই লয়। বলিয়ে যি যজ্ঞ কৰোতে তেওঁক বামনে চলিছিল, সেই যজ্ঞ কৰা মন্দিৰটি তেজপুৰতে কিম্বদন্তিয়ে আজিও দেখুৱায়। ইয়াৰপৰা জনা যায় বলি ইন্দ্ৰৰ ৰাজধানীও তেজপুৰেই আছিল। বলিক পতাললৈ নিয়াৰ পিছত হয়তো বাণ সেই পৈতৃক ঠাইতে বাস কৰি আছিল। পিছত লাহে লাহে উত্তৰাধিকাৰ লৈ ধৰাত কাৰ্ত্তিক বা শ্ৰীকৃষ্ণৰে যুদ্ধ হয়।

ব্ৰহ্মপুত্ৰয়েই যে চিপ্ৰা বা শিপ্ৰা এইটি ঋকুবেদৰ বৰ্ণনাৰে সৈতে চিপাঝাৰ মৌজা, কুলচি, বৰনৈ আৰু নোৱানৈ এই নাম কেইটিৰ মিলৰ পৰাই বেছ জানিব পাৰি। পুৰাণতো এই বিষয় পোৱা যায়। কালিকা পুৰাণৰ ঊনবিংশ আধ্যায়ত শিপ্ৰা নৈৰ বিবৰণত লিখিছে যে অৰুন্ধতী আৰু বশিষ্ঠৰ বিয়াত ব্ৰহ্মা বিষ্ণু মহেশ্বৰে তেওঁলোকক যি পানীৰে শান্তি কৰিছিল সেইবিলাক পানী গোটখাই মানস পৰ্ব্বতৰ গুহাৰপৰা আহি শিপ্ৰ সৰোবৰত পৰে। বিধাতাই এই সৰোবৰ আগেয়েই দেৱতাসকলৰ নিমিত্তে সৃষ্টি কৰিছিল। ইন্দ্ৰই শচী আৰু অপেচৰীবিলাকৰে সদায় তাতে বিহাৰ কৰে। দেৱতাসকলে ইয়াক বস্তুৰ নিচিনাকৈ ৰাখে। যদি কোনো মানুহে কেনেবাকৈ তাত গা ধোৱে আৰু পানী খায়, চিৰকাললৈ সৰলে অমৰ হৈ থাকে আৰু অমৰত্ব পায়। এই সৰোবৰৰ পানী ক্ৰমে বেছি হোৱাত বিষ্ণুৱে পৰ্ব্বত ফালি মানুহৰ হিতৰ নিমিত্তে সেই পানী পুণ্যতোয়া নৈ কৰি পৃথিবীলৈ পঠিয়ায়। এই নৈ মহেন্দ্ৰ পৰ্ব্বত ঘুৰি আহি দক্ষিণ সাগৰত পৰিছে। ত্ৰয়োবিংশ আধ্যাত কয় যে অৰুন্ধতী বশিষ্ঠৰ বিয়াৰ শান্তিপানী মানস পৰ্ব্বতৰ গুহাত পৰি সাত ভাগ হৈ হিমালয়ৰ বেলেগ বেলেগ সাত ঠাইত পৰে। যি পানী শিপ্ৰ সৰোবৰত পৰে তাৰপৰা শিপ্ৰা নৈ হয়; এই নৈক বিষ্ণুৱে ভূমণ্ডললৈ পঠিয়ায়। যি পানী—মহাকোষী প্ৰপাতত পৰে তাৰপৰা কৌষিকী নৈৰ উৎপত্তি; এই নৈক বিশ্বামিত্ৰই পৃথিবীলৈ আনে। যি পানী—উমাক্ষেত্ৰৰ মহাকাল সৰোবৰত পৰে, তাৰপৰা কাবেৰী নৈ হিমালয় পৰ্ব্বতৰ দক্ষিণফালে গোমৎপৰ্ব্বতত পৰা পানীৰপৰা গোমতী। মৈনাক পৰ্ব্বতত পৰা পানীৰ পৰা দেবিকা, মহেশ্বৰে এই নৈক সাগৰলৈ পঠিয়ায়। হংসাৱতাৰৰ ওচৰত পৰা পানীৰ পৰা সৰযু আৰু যি পানী হিমালয়ৰ

দক্ষিণে পাণ্ডৱ নগৰ ওচৰৰ ইৰা হ্ৰদত পৰে তাৰপৰা ইৰাৱতী নৈ হয়। এতিয়া শিপ্ৰা নৈ কোন ঠাইত এইটো যদিও স্পষ্ট কৰি পোৱা নাযায় এইটো জানিবই লাগে যে কালিকা পুৰাণত কোনো ঠাই পৰ্ব্বত বা নৈৰ বিশেষ বিবৰণ লিখিলে সেইয়া কামৰূপৰ ভিতৰৰ। তাতো কিবা সংশয় থাকে বুলি হিমালয় পৰ্ব্বতৰপৰা বৈ অহা নৈ সাতখন ক্ৰমান্বয়ে যেনেকৈ দেখুৱাইছে তাৰ পৰা দেখা যায় যে একেবাৰে পশ্চিম মূৰত সিন্ধু নৈৰ উপনৈ ইৰাৱতী আৰু পুব মূৰত শিপ্ৰা। শিপ্ৰাৰ পশ্চিমৰখন হৈছে কৌষিকী (কুশী)। সেই দেখি শিপ্ৰা যে কুশী নৈৰ পুবৰ কামৰূপৰ কোনো এখন তাত শঙ্কা না থাকে। শিপ্ৰা নৈৰ উৎপত্তি স্থল শিপ্ৰ সৰোবৰটিৰ বৰ্ণনা মতে সেই সৰোবৰ ব্ৰহ্মকুণ্ড বা পৰশুকুণ্ড বাহিৰে কামৰূপৰ আন হ্ৰদ বুলি ধৰিব নোৱাৰি। কাজেই ব্ৰহ্মপুত্ৰয়েই যে শিপ্ৰা, ইয়াত একো ভুল নাই। পুৰণি আসামৰ ভুমুকিত ব্ৰহ্মপুত্ৰক মন্দাকিনী বুলি প্ৰমাণ কৰি এতিয়া শিপ্ৰা বোলাত পাঠকসকলে কোনেও যেন আন নাভাবে। ব্ৰহ্মপুত্ৰক, হ্লাদিনী, খাস্তিৰণী, কোপল, লৌহিত্য, স্বৰ্ণৰেখা আদি বহুত নামৰ ভিতৰত আত গুপুত আৰু পবিত্ৰ নাম শিপ্ৰা, গঙ্গা স্বৰ্গঙ্গা আৰু সৰস্বতী; কেৱল ঠাই বুজি কোনো কোনো স্থানিক বিশেষ কৰি, সৰস্বতী, গঙ্গা বা শিপ্ৰা বোলে।

আজিকালি কিন্তু পোৱা যায় মধ্য ভাৰতবৰ্ষৰ (চেণ্ট্ৰল ইণ্ডিয়া) উজ্জয়িনী (বিক্ৰমাদিত্যৰ ৰাজধানী) চহৰত এখন শিপ্ৰা আছে আৰু শিপ্ৰা বুলিলে সকলোৱে এইখন নেকেৰে জানে। পবিত্ৰতা সম্বন্ধে এইখন নৈও কম নহয়। স্কন্দ পুৰাণৰ ৫ম খণ্ডৰ আবন্ত্যখণ্ডত এই নৈৰ পবিত্ৰতা আৰু মহিমা সম্পৰ্কে বহুতো আছে। তাৰে আমাৰ লাগতিয়াল কেইটিমান কথা মাথোন ইয়াত তুলি দিলোঁ। দ্বি পঞ্চাশ আধ্যাত এই নৈৰ উৎপত্তি আৰু পবিত্ৰতা সম্পৰ্কে কয় "হিৰণ্যাক্ষ দৈত্যই দেৱতাসকলক খেদাই স্বৰ্গলোক অধিকাৰ কৰাত বৰাহ ৰূপী ভগবানে যেতিয়া সেই দৈত্যক বধ কৰে তেতিয়া তেওঁৰ মনত বৰ আনন্দ হোৱাত তেওঁৰ হৃদয়ৰপৰা এই নৈৰ উৎপত্তি হয়। এই নৈ আনন্দ জলৰে ভৰা, কেৱা যোজনো বহল হাঁহ আদি চৰাইৰে ভৰা আৰু যক্ষ গন্ধৰ্ববিলাকে সেৱা কৰি থকা। অপেচৰাবিলাক ইয়াৰ পাৰত নাচি থাকে, মহৰ্ষিবিলাকে স্নান, হোম আৰু স্তৱ পাঠ কৰে; ৰাজৰ্ষিবিলাক

এই নৈৰ পাৰতে বাস কৰে ; বেদ জনা দ্বিজ আৰু সংযত মনৰ ঋষিসকলে সদায় এই নৈৰ সেৱা কৰি থাকে. সিদ্ধ সকলো ইয়াতেই থাকে ; ধুনীয়া মহাকালবনত (উজ্জয়িনী) ধুনীয়া পদ্মাবতী পুৰী আৰু এটা ধুনীয়া কুণ্ড আছে ; সেই কুণ্ডত স্নান কৰিলে মানুহ শিবলোকলৈ যায়। তাতেই লোক-পাৱনী নীলা শিপ্ৰা নৈ আছে। ভগৱান বৰাহদেৱে হিৰণ্যাক্ষৰ লগত এটাই বিলাক দৈত্য বধ কৰাত ইন্দ্ৰ আদি দেৱতাসকলে নিৰ্ভয় হৈ, আকৌ স্বৰ্গৰাজ্য পাবলৈ মহাবিষ্ণুৰ স্তৱ কৰাত বিষ্ণুৱে কলে- পুণ্য মহাকালবনত-মোৰ দেহৰ পৰা হোৱা শিপ্ৰা নৈ আছে, তোমালোক তালৈ যোৱা, তেন্তে তোমালোকৰ হেৰোৱা ৰাজ্য আকৌ পাবা। পিছে দেৱতাসকল সেই শিপ্ৰা নৈলৈ গৈ স্নান দান আদি কৰাত, সেই পুণ্য ফলত আকৌ নিজৰ ৰাজ্য পায়"। এই বিবৰণটিৰ পৰা জনা যায় উজ্জয়িনীৰ শিপ্ৰা নৈও কম নহয় ; কিন্তু বিবৰণটিত এই শিপ্ৰা যে আচল নহয় মনত এনে হেন লাগে। আচলতে ই সঁচা। অৱন্থ্য খণ্ডৰ চতুৰশীতি লিঙ্গ মাহাত্ম্যম খণ্ডৰ, চতুৰ্দ্দশ অধ্যাত (স্কান্দপুৰাণ, ৫ম খণ্ড) এই বিষয় স্পষ্টকৈ কৈছে। তাত পোৱা যায় দেৱাসুৰে সাগৰ মন্থন কৰাত যি কালকূট বিষ ওলায়, মহেশ্বৰে সেই বিষ নিজৰ কণ্ঠত ৰাখিলে ; কিন্তু দেৱীয়ে সেই বিষ দেখি ভয় কৰাত মহাদেৱে সেই বিষ নি সাগৰত পেলাবলৈ গঙ্গাক কয়। গঙ্গাই কিন্তু তেঁওৰ কালকূট নিবৰ শক্তি নাই, বিষে নিশ্চয় তেঁওক দগ্ধ কৰিব বুলি অমান্তি হ'ল। যমুনা সৰস্বতী আৰু আন ২ বহুত নৈ এই দৰে অমান্তি হোৱাত মহেশ্বৰে ব্ৰহ্ম-সম্ভূতা শিপ্ৰাক মাতি ক'লে আইটি ! তুমি মোৰ আদেশত এই কালকূট লৈ মহাকালবনলৈ (উজ্জয়িনী) যোৱা। গৈ তাত কামেশ্বৰ লিঙ্গৰ ওচৰত থকা লিঙ্গটিৰ ওপৰত পেলাই থোৱা গৈ। ব্ৰহ্মাৰ পৰম কন্যা শিপ্ৰাই ক'লে দেৱ ! আপোনাৰ কথাত মই তালৈ যাওঁ ; কিন্তু এই দুস্পৰ্শ কালকূটে নিশ্চয় লোক খাব আৰু এই দুষ্ট সংসৰ্গত মই মানুহৰ অসেব্য হ'ম মহাদেৱে ক'লে আই ! ভূলোকত পাতালত, স্বৰ্গত আৰু অন্তৰীক্ষত যিমান পুণ্য তীৰ্থ আছে মোৰ বাক্যত সেই সকলো তীৰ্থ আহি তোমাক সেৱা কৰিব। মই আদেশ দিছোঁ। তুমি কালকূট বিষ লৈ যোৱা। তেতিয়া শিপ্ৰাই সেই কালকূট লৈ মহাকালবনলৈ গৈ সেই বিষ সেই

লিঙ্গৰ ওপৰত ৰাখিলেগৈ। এই উপাখ্যানে ভালকৈ বুজালে যে উজ্জয়িনীৰ শিপ্ৰা আচল নহয় আন ঠাইৰ পঠোৱাহে।

এই আৱন্ত্য খণ্ডৰে অৱন্তী ক্ষেত্ৰ মাহাত্ম্যমৰ, উনপঞ্চাশ, পঞ্চাশ আৰু এক পঞ্চাশ অধ্যাত এই শিপ্ৰা নৈৰ উৎপত্তি আৰু নাম সম্পৰ্কে এই দৰে আছে *। ব্যাসে সোধাত সনৎকুমাৰে কয়, বাপা ! মহাকালবন সম্পৰ্কীয় কথা শুনা। এই মহীত শিপ্ৰাৰ নিচিনা নৈ আৰু নাই। যাৰ পাৰ চুলেই খন্তেকতে মুক্তি হয়, তাত স্নান দান আদিৰ কথা আৰু কি ক'ম। শিপ্ৰাৰ জন্ম বৈকুণ্ঠত। নাম সুৰালয়ত জ্বৰঘ্নী, মৰ্ত্ত্যৰত (বিহাৰ) পাপঘ্নী আৰু পতালত অমৃত। বৰাহ কল্পত এই নৈৰ নাম আছিল বিষ্ণু দেহা। অৱন্তীত (উজ্জয়িনী) এই নৈ কামধেনুৰ পৰা জন্মে আৰু নাম হয় শিপ্ৰা। এদিন মহাদেৱে ব্ৰহ্মাৰ কপাল † (মূৰৰ খোলা) খুজিবলৈ ওলাই গোটাইখন ফুৰি ফুৰি ক'তো ভিক্ষা নাপাই শেষত বৈকুণ্ঠলৈ যায়। তেখেত ইকালে সিকালে ফুৰি আলহি শোধাপৰত্ত সেই খিনি পায় গৈ। বহুত দিন খাবলৈ নোপেৱা ভোকত খঙ উঠি মানুহক নিন্দা কৰি কৰি "ভিক্ষাং দেহি ভো ব্ৰহ্মণ" বুলি থিয়ৈ হাতত কপাল লৈ বাৰে বাৰে খুজিবলৈ ধৰিলে। তেতিয়া হৰিয়ে, হেৰা হৰ ! মই ভিক্ষা দিওঁ যোৱা বুলি তৰ্জ্জনী আঙুলি দলে। তাতে হৰৰ খঙ উঠি হৰিৰ আঙুলিটি কাটি পেলালে। সেই কটা আঙুলিৰ পৰা তেজ ওলাই হৰৰ কপাল পাত্ৰ ভৰি উপচিলৈ কিছু মাটিতো পৰিল। সেই মাটীত পৰা তেজৰ পৰাই শিপ্ৰা নৈৰ উৎপত্তি। বৈকুণ্ঠতো এই ত্ৰৈলোক্য পাৱনী নৈ বৰলৈ ধৰিলে। এই শিপ্ৰা এই দৰেই তিনিও ভুবনত খ্যাত হৈছে। হে ব্যাস ! এই শিপ্ৰা যেনেকৈ জ্বৰঘ্না হৈছিল, শুনক। অনিৰুদ্ধক বন্দী কৰা বাণাসুৰে হাজাৰ বাহু কটোৱাই শঙ্কৰৰ শৰণ লোৱাত মহাদেৱে মহাদৈত্যৰ সেই অৱস্থা দেখি নিজে কৃষ্ণৰে যুদ্ধ কৰিবলৈ ধৰিলে। দুইৰো অনেক ৰকম যুদ্ধ হোৱাৰ পিছত মহেশ্বৰে মাহেশ্বৰ জ্বৰ সৃষ্টি কৰি কৃষ্ণৰ সেনাবিলাকক পীড়ি লৈ ধৰিলে। তেতিয়া কৃষ্ণইও বৈষ্ণৱ জ্বৰ সৃষ্টি কৰাত উভয় জ্বৰে-ভয়ানক যুদ্ধ হৈ মাহেশ্বৰ

* ইয়াত চমুকৈ লিখা হৈছে।

† মহাদেৱে ব্ৰহ্মাৰ পাঁচোটি মূৰৰ, কোনো কথাত, এটি কাটি সেই মূৰৰ খোলা ভিক্ষা পাত্ৰৰ নিমিত্তে ব্যৱহাৰ কৰে।

জ্বৰ ঘাটি পলাই গৈ মহাকালবনৰ শিপ্ৰা নৈত গা ধুই শান্তি পালে। মাহেশ্বৰ জ্বৰক দেখি বৈষ্ণৱ জ্বৰেও তাতেই স্নান কৰিলে। এই দুই জ্বৰেই শিপ্ৰাত গা ধুই শান্তি পোৱাৰ নিমিত্তে শিপ্ৰাক জ্বৰঘ্না বোলে। হে ব্যাস! এতিয়া এই শিপ্ৰা কেনেকৈ পাপনাশিনী হ'ল কওঁ শুনক। আগেয়ে সত্য যুগত কীকট দেশত (বিহাৰ) দমন নামৰে ঘোৰ পাপী ৰজা এজন আছিল। এদিন মৃগয়া কৰিবলৈ যাওঁতে মহাকালবনৰ ঋষিৰ সেই ৰজাক শাপে খুটি মাৰিলে। মৰা মাত্ৰকে যমদূতবিলাকে প্ৰেতটো নি ঘোৰ নৰকত পেলাই শাস্তি দিবলৈ ধৰিলে। ইফালে শটোৰ মঙহ এডোখৰ কাউৰী এটাই লৈ উৰি যাওঁতে আন আন কাউৰীবোৰে কাঢ়ি আজোৰা লগাত শিপ্ৰাৰ পানীত পৰিল। পানীত পৰা মাত্ৰকে সিফালে যমৰ নৰকত থকা সেই প্ৰেতটো পাপৰ পৰা মুক্ত হৈ শিৱ হৈ গ'ল। তেতিয়াৰেপৰা শিপ্ৰাই পাপনাশিনী বুলি খ্যাতি পালে। হে ব্যাস পাতালত যে শিপ্ৰা অমৃতভৱা নামে খ্যাত সেই কথা শুনক। এদিন কদ্ৰুই ভোকত হাতত কপাল লৈ পাতালৰ ভোগবতীৰ পাৰত উপস্থিত হ'ল গৈ। তাত তেখেতে খুজি খুজি কতো ভিখ নাপাই পুৰীৰ বাহিৰলৈ আহি নাগসকলৰ … টি অমৃতকুণ্ড দেখা পাই … নয়নৰে এটাইবিলাক পি অমৃতকুণ্ড এক বাৰে শুদা কৰি পেলালে। তেতিয়া নাগবিলাকে, ই কি, আমাৰ সুধা কোনে নিলে, কি হ'ল, আমি কেনেকৈ জীম্, এই বুলি হৰিত শৰণ ল'লে। তেতিয়া এটি আকাশবাণীয়ে ক'লে—তোমালোকে শঙ্কৰক ভিখ নিদিয়াত তেখেতে সুধ কুণ্ডবিলাক তাল উদঙাই পি পেলাইছে। তোমালোক মহাকালবনৰ শিপ্ৰা নৈত স্নান কৰি তাত থকা দেৱদেৱৰ পূজা কৰাগৈ, তেন্তে তোমালোকৰ আগৰ নিচিনা সুধা হ'ব। নাগবিলাক সেইমতে মহাকালবনলৈ গৈ শিপ্ৰাত স্নান কৰি মহাদেৱৰ পূজা কৰাত মহাদেৱ সন্তুষ্ট হৈ ক'লে—তোমালোকে এই শিপ্ৰাৰ পানী ন কুণ্ডে কুণ্ডে সিচি দিয়াগৈ; তেনেহ'লে সেই কুণ্ডবিলাক আকৌ সুধাৰে পূৰ হ'ব। তেতিয়া নাগবিলাক শিপ্ৰাৰ পানী লৈ নিজৰ ঠাইলৈ গ'ল। তেতিয়াৰে পৰা শিপ্ৰা নাগলোকত অমৃতোদ্ভৱা নামে খ্যাত হৈছে।

এই উপাখ্যানটিৰ পৰা জনা গ'ল যে শিপ্ৰা … নামান্তৰ। মন্দাকিনী-য়েই জ্বৰঘ্না, অনকানদোই পাপঘ্নী আৰু ভোগবতীয়েই অমৃতোদ্ভৱা। প্ৰথম

উপাখ্যানটিত শিপ্ৰাক কালকূট নিলে লোকৰ অসেৱা হ'ব এই কথা অনুসাৰে ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পানী যে অশোকাষ্টমীৰ দিন বাহিৰে আন দিনা তিমান পবিত্ৰ নোহোৱা কথা এটা আছে ইয়াকে বুজায় আৰু দ্বিতীয় উপাখ্যানটিত কটা আঙুলিৰ তেজৰে শিপ্ৰাৰ উৎপত্তি কথাটিয়ে ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ নাম যে লোহিত ইয়াকে বুজায়। তেনে হ'লে চিপাআৰ মোজাৰ … বোৰা ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ প্ৰতিয়েই যে ঋকবেদৰ চিপ্ৰা ই ঠিক। দ্বিতীয় উপাখ্যানটিয়ে তেজপুৰকে যে বাণৰ ৰাজধানী এইটি মুকলিকৈ কোৱা নাই। এই উপাখ্যান মতে বাণৰ ৰাজধানী স্বৰ্গত আৰু সেই স্বৰ্গতে অৱন্তা নামৰ শিপ্ৰা নৈ। এই মতে দিনাজপুৰত বাণৰ ৰাজধানী থকা কথাটোও খাটে। কিন্তু বাণৰ ৰাজধানী বুলিলে দেখা যায় ইন্দ্ৰৰ ৰাজধানীকে বুজায়। তেজপুৰত এতিয়াও এশ দুশ মান শিলৰ খবৰ চিন পোৱা যাব পাৰে; কিন্তু দিনাজপুৰত তেনে বিশেষ একো নাই হ'বলা বিশেষকৈ কালিকা পুৰাণত যি স্থলত স্পষ্টকৈ শোণিতপুৰকেই বাণৰ ৰাজধানী বুলিছে—সেইটোকেই দেখা আৰু অন্য প্ৰমাণে সঁচা বুলি কয়।

শ্ৰীৰজনীকুমাৰ দাস

আউনীআটী সত্ৰৰ প্ৰাচীন কালৰ চৰিত্ৰ।

(শ্ৰীগোপালদেৱৰ চৰিত্ৰ মতে সংক্ষেপে সংগৃহীত)

( )

হৰিবৰ নামে কৌনজীয়া … ব্ৰাহ্মণ পণ্ডিত এজন দৰংমালে ঠাইত বাস কৰে। সেচৰ উপদ্ৰৱত তেওঁ তাত থাকিব নোৱাৰি, দৰঙৰপৰা গৈ গুৱাহাটী

আমাৰ এই প্ৰবন্ধত লিখা কোনো কথা যদি ঠিক নহয় বুলি কোনো পাঠকে ভাবে তেন্তে তেওঁ সেই কথা প্ৰমাণেৰে সৈতে গুৱাহাটী চন্দ্ৰদৈ লিখি জনালে, নাইবা বাঁহীত ছপা কৰিবলৈ পঠিয়ায়। গুৱাহাটী প্ৰমাণিত কথা হলে আমাৰ কথা গুৱাহাটী হৈ আমি তাক আমাৰ সত্ৰাৱলী গ্ৰন্থত ঠাই দিম।

শ্ৰীদ্বাৰিকানাথ শৰ্ম্মা গোস্বামী
মধু মত্ত সত্ৰ। পণত পুখুৰী পোষ্ট আফিচ

এই প্ৰবন্ধত লেখা কথাৰ নিমিত্তে তাৰ লেখকহে দায়ী, সম্পাদক নহয়। কোনো কথাৰ প্ৰতিবাদ পালে আমি বাঁহীত ছপাবলৈ ৰাজী আছো।

সম্পাদক।

অঞ্চলত মালিপুৰ নামে এডোখৰ ঠাইত বসতি কৰে। তাতে তেওঁৰ তিনটি পুত্ৰ জন্ম হয়; ১ম পুত্ৰৰ নাম ধৰ্ম্মাইদেৱ, ২য় পুত্ৰৰ নাম কৰ্ম্মাই আৰু ৩য় পুত্ৰৰ নাম পৰমাই দেৱ। ধৰ্ম্মাইদেৱৰ পুত্ৰ গোপালদেৱ; কৰ্ম্মাইদেৱৰ পুত্ৰ জয়হৰি দেৱ। এই জয়হৰি দেৱেই গৰমূৰ সত্ৰ সংস্থাপন কৰে। পৰমাই দেৱে মণিপুৰত বাস কৰিছিল। তেওঁ তাৰ পৰা আহি গৰমূৰৰ সৰু সত্ৰ সংস্থাপন কৰিলে, সেইদেখি গৰমূৰৰ সৰু সত্ৰ মণিপুৰীয়া সত্ৰও বোলে।

৺গোপাল দেৱ সৰুতে পিতৃ মাতৃবিহীন হোৱাত তেওঁ নিজ সহোদৰা কালিন্দী নামে বায়েকৰ গৃহত ডাঙৰ হয়। তেওঁৰ জাতকৰ্ম্মাদি সমাবৰ্ত্তনান্ত সংস্কাৰ কৰ্ম্ম ভিনিহিয়েকৰ দ্বাৰাই সমাধা হয়। গোপালদেৱৰ বিবাহৰ সময় উপস্থিত হোৱাত ভিনিয়েকে গোপালক টকা উপাৰ্জ্জন কৰিবৰ কাৰণে কিছুমান মুদৈৰ লগত, মাহ, সৰিয়হ, লো, কপাহ, এড়ি, মুগা, পাট, ইত্যাদি বস্তু সংগ্ৰহ কৰি দি ৱেপাৰলৈ পঠালে। গোপালে বেপাৰ কৰিবলৈ গৈ, ধোৱাবোল (মাজুলি, বেলগুৰি) নামে এডোখৰ ঠাইত শ্ৰীশঙ্কৰদেৱক লগ পাই মহানন্দ লাভ কৰিলে। শঙ্কৰদেৱে গোপালৰ আদ্য-পূৰ্ব্বক সকলো কথাৰ পৰিচয় লৈ, মহাহ্লাদিত হল। শঙ্কৰদেৱে গোপালক কিছুমান হিত উপদেশ প্ৰদান কৰি কলে, যে তোমাৰ এই বেপাৰে বেপাৰ নহয়; পূৰ্ব্ব প্ৰদেশত তুমি ধৰ্ম্মপ্ৰচাৰ কৰিব লাগে। শঙ্কৰদেৱে তিন দিন গোপালক নিজৰ লগত ৰাখি, মুদৈসকলৰ অনুৰোধত বিদায় দিলে।

গোপাল দেৱে শঙ্কৰদেৱৰ মুখৰপৰা মহাজ্ঞান লাভ কৰি, এই সংসাৰ অসাৰ যেন ভাবি, বেপাৰ-বাণিজ্য পৰিত্যাগ কৰি, বায়েক, ভিনিহিয়েকৰ ঘৰলৈ উলটি আহিল। এবছৰমান ভিনিহিয়েকৰ ঘৰত থাকি, বিবাহৰ আশা পৰিত্যাগ কৰি, ৺শঙ্কৰদেৱৰ কথিত মতে বৰপেটা সত্ৰলৈ গমন কৰিলে। অনন্তৰ সত্ৰাধিপতি ৺শঙ্কৰদেৱৰ প্ৰিয় শিষ্য মাধৱদেৱে তেওঁক দেখা পাই, গোপালৰ আদ্যোপান্ত পৰিচয় লৈ অত্যন্ত সুখী হল; কিন্তু শঙ্কৰদেৱ স্বৰ্গী হোৱা শুনি গোপালদেৱ বৰ দুখিত হল।

অনন্তৰ মাধৱদেৱে গোপালক এক বৎসৰ লগত ৰাখি পাটবাউসীৰ ৺বিপ্ৰ দামোদৰ দেৱত শৰণ লগাই, নিজে মালা মন্ত্ৰ দি, মহাপুৰুষীয়া ধৰ্ম্মৰ আচাৰ্য্য

পাতি পূৰ্ব্বদিশলৈ পঠালে। (১) এই সময়তে গোপালৰ ভিনিহিয়েক সৰ্ব্বেশ্বৰ দেৱৰ দুটি পুত্ৰ জন্ম হয়। প্ৰথম পুত্ৰৰ নাম বামদেৱ আৰু দ্বিতীয় পুত্ৰৰ নাম মিশ্ৰদেৱ। এই মিশ্ৰদেৱক গোপালে পুত্ৰ ললে (২)। গোপালদেৱে মিশ্ৰদেৱক লগত লৈ, আৰু ভকত তিনিজন সহ উজাই আহি, ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পাৰে দেহেৰাপাৰত সত্ৰ পাতি বহিল। তেওঁ এই স্থানত থাকি, অনেকক ধৰ্ম্মোপদেশ দি বহুৎ শিষ্য কৰিলে। লগত থকা ভকতৰ সংখ্যা একশততকৈও বৃদ্ধি হল। এই স্থানতে গোপালৰ নাম লগোৱা হৈ থকা ভকত বিপ্ৰ শ্ৰীৰাম, পাঠক কৰ্ম্ম কৰা বৃদ্ধ যদুমণি দাস, এই দুইজন লোকে এটা কথাৰ শঙ্কা লাগি, মহাৰাত্ৰি নৌকাত উঠি ভটীয়াই পলাই গৈ ভৱানীপুৰীয়া গোপালৰ ধৰ্ম্ম গ্ৰহণ কৰি, স্থানান্তৰ বাসিন্দা হল। ভাটী মাৰি পলাই যোৱা বাবদে এওঁ বিলাকক ভাটীবোৱা মহন্ত বোলে। পৰধৰ্ম্ম আশ্ৰয় কৰা দোষ গোপাল দেৱে এওঁবিলাকক এৰিলে; এই কাৰণে আজি পৰ্য্যন্তে আন মহন্তসকলৰ লগত এওঁলোকৰ চলন-ফিৰণ হবকৈ নাই (-)। এই শ্ৰীৰামেই আহতগুৰি গোঁসাই সত্ৰৰ বীজপুৰুষ; আৰু এই যদুমণিয়েই দিহিঙীয়া সত্ৰৰ বীজপুৰুষ (৪) গোপালদেৱ দেহেৰাপাৰতে পাঁচ বছৰমান আছিল। কছাৰীৰ বিভ্ৰাটত তাত থাকিব নোৱাৰি, দক্ষিণ পাৰে সুমনীগড় পৰ্ব্বতৰ সন্নিকট ভোগৰাৰ নামে এডোখৰ ঠাইত, গোপালে ন-কৈ সত্ৰ পাতি বহিল। তাৰ ওচৰতে এজোপা শিমলু গছত কুকুৰা চৰায়ে বাহ লোৱা দেখি, সত্ৰৰ নাম কুকুৰাধোৱা হল। এই স্থানতে লগৰ ভকত ছজন ব্ৰাহ্মণ, ছজন শূদ্ৰ, মোট ১২ জনক তেওঁ ধৰ্ম্মাচাৰ্য্য পাতে। নিৰঞ্জন পাঠকে আউনীআটী সত্ৰ পাতিলে, কৃষ্ণ ভাৰতীয়ে মধুমিশ্ৰ সত্ৰ কৰিলে। বামদেৱে কন্দলী সত্ৰ কৰিলে। কামদেৱে

---

(১) এই কাৰণে গোপালৰ আতাপৰ মহন্তসকলে আজি পৰ্য্যন্ত মহাপুৰুষীয়া ধৰ্ম্ম আচৰণ কৰে। (লেখক)

(২) ৺দৈত্যদেৱ কৃত গোপালদেৱৰ চৰিত্ৰত আছে। মিশ্ৰদেৱক এজন ব্ৰাহ্মণে গোপালক দিছিল, গোপালৰ বায়েকৰ পুত্ৰ নহয়। (লেখক)

(৩) আজি কালি কন্যা আদান-প্ৰদান অলপ হৈছে; অন্ন চলিত হোৱা নাই। (লেখক)

(৪) ভৱানীপুৰীয়া গোপালদেৱৰ চৰিত্ৰ দ্ৰষ্টব্য। (লেখক)

আবিমাৰি নামে সত্ৰ পাতিলে। জয়দেৱে মুৰাৰি সত্ৰ পাতিলে। কৃষ্ণৰাম আতৈয়ে শ্ৰৱণীসত্ৰ পাতিলে। ইত্যাদি। (৫)।

এক দিনাপ্ৰতি নিৰঞ্জন পাঠকে বিৰলে গোপালদেৱক জনালে যে "প্ৰভো! মোৰ নগৰ বৈকুণ্ঠসকলে নিজে নিজে শিষ্য ভকত কৰি দিলে দিলে সত্ৰ পাতিলেহি। মই বৃদ্ধ ব্ৰাহ্মণ; মোৰ স্থানান্তৰলৈ যাবৰ মন নাই। প্ৰভুৰ কৃপা হলে, এই স্থানতে থাকিব পাৰোঁ।" এই কথা শুনি গোপালদেৱে আনন্দ মনেৰে মিশ্ৰদেৱক মাতি আনি কলে "বোপা মিশ্ৰদেৱ, এই নিৰঞ্জন পাঠক বিপ্ৰক তুমি অন্যথা নকৰিবা, পিতৃৱৎ পালন কৰিবা। এওঁৰ অজ্ঞাতে তুমি কোনো কৰ্ম্ম নকৰিবা।" গোপালদেৱে ইত্যাদি কথা কৈ, ব্ৰাহ্মণক গতাই দি, কিছু দিনৰ পিছত জগন্নাথ ক্ষেত্ৰলৈ যাবলৈ ইচ্ছা কৰি মিশ্ৰদেৱক বাক্য বুলিলে; —"বোপা, মই জগন্নাথলৈ যাওঁ। এই সত্ৰৰ অধিকাৰ তোমাক দিলোঁ। দাৰুময় মদনগোপালৰ (৬) সেৱা-পূজা সুন্দৰমতে তুমি কৰিবা; নামধৰ্ম্ম প্ৰসঙ্গ গতি নকৰিবা। মোৰ অবিহনে মোৰ সুইত বাহিবা। বিবাহ নকৰিবা; উদাস ধৰ্ম্ম আচৰণ কৰিবা। মোৰ পিণ্ড-জলাঞ্জলি তুমি দিবা।" এইৰূপ উপদেশ দি, জনদেক ভকতেৰে সৈতে গোপালদেৱে কটকাভিমুখে গমন কৰিলে

অনন্তৰ মিশ্ৰদেৱে নিজগুৰুৰ বাক্য হেলন কৰি, পুণ্যেশ্বৰ বিপ্ৰদাতা গুৰুৰ জীয়েকক বিবাহ কৰি গাৰ্হস্থ্যাশ্ৰম অৱলম্বন কৰিলে। তিনি বছৰ মানৰ মূৰত, গোবিন্দমূৰ্ত্তি এখনি লৈ গোপালদেৱ কুকুৰাবাৰী সত্ৰ পালেহি, কিন্তু মিশ্ৰদেৱৰ কাৰ্য্য দেখি তেওঁ মহাক্ৰোধ কৰি এই শাপ দিলে—"তই মোৰ বাক্য অৱজ্ঞা কৰিলি, এই কাৰণে তই যেনে...আশা কৰিলি, তেনেকুৱা এটা মাটিৰ গাতত বিনাপৰাধত পোত গৈ মৰিবি; তই মোৰ পিণ্ড-তৰ্পণ দিব নোৱাৰ।" এইৰূপ ক্ৰোধ দেখি, মিশ্ৰদেৱে গলবস্ত্ৰ লৈ গুৰুৰ চৰণত দীঘল দি পৰিল। গোপালে কলে "যাক যি কৰিলি কৰিলি, তই সত্ৰ,

(৫) এই বিলাক কথা বিশেষৰূপে জানিব খুজিলে মধুমিশ্ৰ গোস্বামীৰ পূৰ্ব্বপুৰুষে প্ৰণীত কথা গোপালৰ বৃহৎ চৰিত্ৰ চাব। (লেখক)

(৬) এই মূৰ্ত্তিখনি শ্ৰীগুৰুদেৱৰ অবিকল আকৃতি "ফটোগ্ৰাফ" সদৃশ। মূৰ্ত্তিখনি বৰ্ত্তমান কুকুৰাবাৰী সত্ৰত আছে। সিংহাসনত থৈ সেৱা কৰি থকা হয়। (লেখক)

ভাওনা, মহোৎসৱাদি কৰিবি। সপিণ্ডীকৰণ পৰ্য্যন্ত জয়হৰিদেৱে কৰিব। সাম্বৎসৰিক শ্ৰাদ্ধবিলাক মোৰ পূজা ৺গোবিন্দ প্ৰতিমাই কৰিব, মোৰ কুল পুৰোহিত কৃষ্ণমিশ্ৰই কৰাব।" পাঠক! এই কাৰণে গোবিন্দৰ প্ৰতিনিধি স্বৰূপে আউনীআটীৰ অধিকাৰে পিণ্ড দি থাকে। সেই কৃষ্ণ ভাৰতীৰ বংশজাত, আউনীআটীৰ পুৰোহিত মধুমিশ্ৰ মহন্ত। এইৰূপ আদেশ কৰি ১৫৪৫ শকৰ মাঘৰ কৃষ্ণাচতুৰ্থীৰ দিনা গোপালদেৱে মানৱলীলা সম্বৰণ কৰি স্বৰ্গী হল।

শ্ৰীদ্বাৰিকানাথ শৰ্ম্মা গোস্বামী।

গোৱালপাড়া জিলাৰ ভাষা বিচাৰ।

গোৱালপাড়াৰ ভাষা সম্বন্ধে বহু দিনৰপৰা নানা মানুহৰ নানা মত শুনিবলৈ পাওঁ। কোনোবাই কয় বঙ্গালী ভাষাটোৰেই প্ৰচলন হোৱা উচিত। এই প্ৰস্তাৱৰ সমৰ্থন কৰি তেওঁলোকে ন্যায্য অন্যায্য বহুত ৰকম যুক্তি অৱতাৰণা কৰে। এইবিলাক কথাত আমি কাণ নিদিওঁ। কিন্তু গোৱালপাড়াৰ কি ভাষা হোৱা উচিত আৰু ওপৰত লেখা যুক্তিবিলাকৰ কোনো ভিত্তি আছেনে নাই সেই সম্বন্ধে দুআষাৰ কথা লিখিবলৈ আগ বাঢ়িলোঁ।

গোৱালপাড়া জিলাখন বৰ্ত্তমান আসাম আৰু বাঙ্গালাৰ সীমান্তবৰ্ত্তী জিলা। এই নিমিত্তে এই ঠাইৰ ভাষা অসমীয়া আৰু বঙ্গালা দুইৰো লগত মিল থকা একো আচৰিত কথা নহয়। নিশিকিলে বিশুদ্ধ বাঙ্গালা আৰু অসমীয়া কব আৰু লিখিব নোৱাৰে। কিন্তু আমি দেখিব লাগিব যে এই ভাষাৰ বেছি মিল কোন ভাষাৰ লগত। ভাষাবিদ পণ্ডিতসকলে ভাষাৰ ক্ৰিয়াপদ দেখি ভাষাৰ মিল ঠিক কৰে। সেই হিচাপে গোৱালপাড়া জিলাৰ ভাষা যে অসমীয়া—তাত আৰু কোনো সন্দেহ নেথাকে। কেৱল চাৰি ভাগৰ এভাগ মানুহে কুচবেহাৰৰ মাত মাতে মাথোন। কিন্তু সেই

ভাষাৰও বেছীভাগ ক্রিয়াপদ,অসমীয়াৰ লগত হে বেছি মিল দেখা যায়। বঙ্গালী অপেক্ষা বৰং বেহাৰী ভাষাৰ লগত হে বেছি মিল আছে। কোনো কোনো মানুহ অসমীয়া ভাষাৰ হে পক্ষপাতী। যি হক যি ফালে যাৰ স্বার্থ তেওঁ সেই ফালৰ পিনে টান মাৰি কথা কয়। তেওঁলোকৰ কথা শুনিলে এনেকুৱা মনে নধৰে যে তেওঁলোকে জাতিৰ স্বার্থৰ পিনে দৃষ্টি ৰাখি কথা কৈছে। আমাৰ এনেকুৱা বিশ্বাস কৰিবৰ বিশেষ কাৰণ হৈছে। কাৰণ গোৱালপাড়া জিলাৰ কেইজনমান মানুহে বঙ্গালীৰ ছোৱালী বিয়া কৰিছে। এই বিবাহ সম্বন্ধ হবৰ বেছি দিন হোৱা নাই। বোধ কৰো ৩০ বছৰৰ বেছি হোৱা নাই। যি হক, বিবাহ সম্বন্ধ যি দেশত হয়, সি দেশৰ প্রতি মানুহৰ এটা টান স্বাভাবিক।

যদি কোনোবাই সোধে "দৈগীয়েকক পালে কোনবাই মাকক এৰে নে?" তাৰ উত্তৰত মই কব খোজো। দেশ, কাল, আৰু শিক্ষাৰ গুণত সেই টোৱেহে বেছি সম্ভৱ যেন হৈছে। এই নিমত্তে গোৱালপাড়াৰ দুই এজন মানুহে বাঙ্গালা ভাষা প্রচলন কৰিবৰ নিমত্তে বিশেষ চেষ্টা যে কৰিব সেইটো একো আচৰিত নহয়। তাৰ ওপৰত গোৱালপাড়া জিলাটো এবাৰ • আসাম আৰু এবাৰ বাঙ্গালাৰ লগত বাৰে বাৰে যুক্ত আৰু বিযুক্ত হোৱাৰ নিমিত্তে যিবোৰ মানুহৰ বাঙ্গালী সাজিবৰ ইচ্ছা হৈছে, তেওঁলোকৰ নিমিত্তে বিশেষ সুবিধা যেন হৈছে। আৰু এই কাৰণে গোৱালপাৰাৰ লেখাভাষাটো বর্ত্তমানে বাঙ্গালা ভাষা হকাৰ নিমিত্তে বাঙ্গালা কিতাপ পঢ়ি পঢ়ি By the influence of Bengali literature) মানুহৰ টানটো বাঙ্গালালৈ হে বেছি হৈছে। এনে কি গোৱালপাৰাবাসী যিমান বামুণ আছে তেওঁলোক সকলোটি নিঃসন্দেহে কামৰূপী বামুণ হলেও, তেওঁলোকে বাঙ্গালাৰ সাধাৰণ উপাধী ভট্টাচাৰ্য্য আৰু চক্রবর্ত্তী উপাধি লৈছে। অৱশ্যে আজিকালি ভট্টাচাৰ্য্য উপাধিটো এটাইবোৰে এৰিছে। কিন্তু চক্রবর্ত্তী উপাধিটো এনে বাঢ়িছে যে লাহে লাহে কামৰূপ জিলালৈ সোমাইলৈকো ধৰিছে। এই স্থলত যদি আৰু ৫০ বছৰ মান কাছাৰী আদালতত বাঙ্গালা ভাষাটো প্রচলিত থাকে আৰু গৱৰ্ণমেণ্টৰ ঘৰত আৰু জমিদাৰবিলাকৰ প্রধান কর্ম্মচাৰীবিলাক বাঙ্গালী থাকে তেনেহলে ইয়াৰ মানুহে অসমীয়া বুলি চিনাকী

দিবলৈকে লাজ কৰিব। কিন্তু আমাৰ প্রথমতে দেখা উচিত যে গোৱালপাৰা জিলাৰ ভাষাটো কাৰ লগত বেছি মিল? কাৰণ যাৰ লগত বেছি মিল সেই টোৱেই শিকিবৰ নিমিত্তে সহজ হব। আনটো আমাৰ নিমিত্তে কঠিন হব।

সেই নিমিত্তে সেই প্রদেশৰ প্রতিযোগিতাত আম কেতিয়াও নোৱাৰিম। অৱশ্যে দুই এজন মেধাবী আৰু প্রতিভাশালী মানুহৰ কথা বেলেগ

গোৱালপাৰা জিলাৰ চাৰি ভাগৰ তিন ভাগ মানুহে যি মাত মাতে সেইটোৰ মিল কামৰূপী ভাষাৰ লগত হে বেছি দেখা যায়। কেৱল চাৰিভাগৰ এক ভাগ মানুহৰ ভাষা অলপমান বেলেগে। সিহঁতৰ ভাষা কুচবেহাৰী ভাষাৰ নিচিনা (অৱশ্যে মোৰা চেকচ পিয়লৰ সময়ত—যিবিলাক বাঙ্গালী গণতকাৰৰ খাতিৰত বা প্রধান্যত যিবিলাক অসমীয়া মাত মতা মানুহে বঙ্গালী মাত মতা বুলি লেখি দিছে তেওঁবিলাকৰ আৰু বাঙ্গালী ভাটীয়া মুছলমানবিলাকৰ কথা আমি ধৰিব নোখোজো।) কিন্তু সেই ভাষাটো আমি ঠিক বাঙ্গালী ভাষা বুলি কব নোৱাৰিম কাৰণ সেই ভাষাটোৰ মিল বাঙ্গালীত কৈ বেহাৰী আৰু অসমীয়াৰ লগত হে বেছি যেন পাওঁ। এটা উদাহৰণ বঙ্গালীত—"আমি যাইব না।" বেহাৰী "মই নেহি যাওঁগে।" অসমীয়াত "মই নে যাওঁ।" কুচবেহাৰী "মুই ন যাওঁ"। এতিয়া এই কুচবেহাৰী ভাষাটোৰ মিল কাৰ লগত বেশী তাক এবাৰ শুনিলে আমি অনায়াসে বুজিব পাৰো। ভাষাবিদ্ পণ্ডিতবিলাকে কৈছে যে যি যি দেশৰ ভাষাৰ ক্রিয়াপদটো যি ভাষাৰ লগত মিলে সেই দেশৰ ভাষা সেই দেশৰ ভাষাৰ অনুৰূপ। যি হক গোৱালপাৰাবাসী মানুহে কুচবেহাৰী ভাষাৰ নিচিনা মাতে; তেওঁলোকৰ ভাষাটো অসমীয়া ব্যতীৰেকে আন একো নহয়। অৱশ্যে দুটা এটা ক্রিয়াপদ যে বাঙ্গালীৰ লগত নিমিলে আমি সি কথা নকওঁ। তেনে হলেও এটা সম্পূর্ণ বাক্যৰ পাতনিৰ প্রতি দৃষ্টি কৰিলে বঙ্গালী ভাষাৰ লগত কুচবেহাৰী ভাষাৰ পার্থক্যটো উপলব্ধি হবই হব। ৰীতিনীতি সম্বন্ধেও গোৱালপাড়া বাঙ্গালীৰ লগত নীচেই নিমিলে। কাৰণ গোৱালপড়াৰ পৰা ডিব্রুগড়লৈকে প্রায় এটাইবোৰ হিন্দু জাতিৰ দেবকার্য্য, পিতৃকার্য্য, আৰু বিবাহাদি পৌৰাণিক মতে সম্পন্ন হয়। কিন্তু বাঙ্গালাত এইবিলাক কার্য্য স্মার্ত্ত মতে হে হয়। গোৱালপাড়া জিলাবাসীবিলাকৰ ভিতৰত মহাপুৰুষীয়া

ধৰ্ম্মৰ প্ৰাধান্য কোনেও অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰে। মহাপুৰুষৰ জীৱনী লেখক ৰামচৰণ ঠাকুৰৰ বংশধৰবিলাকৰ দলগোমা সত্ৰ গোৱালপাড়া জিলাত। ধৰ্ম্মমতে গোৱালপাড়াৰ হিন্দু সম্প্ৰদায় অসমীয়া। আচাৰ ব্যৱহাৰো বঙ্গালীৰ লগত নিমিলে। পাত্ৰ (দৰা) পণ প্ৰথা আৰু কৌলিন্য-প্ৰথাৰ বিষয়ৰ দৃষ্টান্তও এতিয়াও সোমাব পৰা নাই। ৰাজনীতি, সমাজনীতি বিপিনেই দেখো গোৱালপাড়া জিলাবাসী অসমীয়া ব্যতিৰেকে আন একো নহয়। এনে স্থলত মাতৃভাষাৰ প্ৰতি অৱহেলা কৰাটো যে গোৱালপাড়াবাসীৰ বিশেষ ক্ষতিৰ কাৰণ হৈছে আৰু হব, তাত একো সন্দেহ নাই আশা কৰো। দেশৰ শিক্ষিত ডাঙ্গৰীয়াসকল আৰু মহামান্য গভৰ্ণমেণ্ট বাহাদুৰৰ ঠাইত আমাৰ বিশেষ অনুৰোধ যেন আমাৰ একো অনিষ্ট নকৰে।

অৱশেষত কওঁ যে গোৱালপাড়াৰ শীৰ্ষ স্থানীয় জমীদাৰ মণ্ডলীৰ ভিতৰত কোনেও কোনেও বাঙ্গালী ভাষাৰ মত প্ৰচাৰ কৰিবৰ নিমিত্তেও ইচ্ছা কৰিব পাৰে। যথাৰ্থ প্ৰজাৰ মত হে বলবান হব লাগে। জমিদাৰসকলৰ কৰ্ম্মচাৰীবিলাকৰ মত জমিদাৰে যিমান সোনকালে গ্ৰহণ কৰা সম্ভৱ, প্ৰজাবৰ্গৰ মতৰ তেনে সুবিধা একো নাই। আমি অসমীয়া আছিলোঁ, অসমীয়া আছোঁ, আৰু অসমীয়া থাকিম।

শ্ৰীদেবেন্দ্ৰনাৰায়ণ ঠাকুৰ (মহন্ত)

বালিজান সত্ৰ

গোৱালপাড়া, আসাম।

বেদান্ত-ব্যাখ্যা।

ওঁ নমো গণেশায়।

বেদান্ত দৰ্শনম্

প্ৰথমোঽধ্যায়ঃ।

প্ৰথমঃ পাদঃ।

(ব্ৰহ্ম জিজ্ঞাসাধিকৰণম্)। *

"অথাতো ব্ৰহ্ম জিজ্ঞাসা" ॥ ১ ॥

পদচ্ছেদঃ—অথ (অনন্তৰ—তাৰ পিছত) অতঃ (এই হেতুকে) ব্ৰহ্ম জিজ্ঞাসা (ব্ৰহ্ম বস্তুক জানিবৰ নিমিত্তে ইচ্ছা কৰা কৰ্ত্তব্য)।

অনুবাদ। তাৰ পিছত এই বাবে ব্ৰহ্ম জিজ্ঞাসা কৰা উচিত।

ভাবাৰ্থঃ—"ধৰ্ম্মৰ কৰণেই স্বৰ্গ, মৰ্ত্ত্য, পাতাল এই ত্ৰিলোক প্ৰতিষ্ঠিত আছে ধৰ্ম্মৰ কাৰণেই জীৱসকলৰ অমৰত্ব আৰু অক্ষয় সুখ লাভ হয়", যি হেতুকে এনে ৰকম ভাবে শাস্ত্ৰৰ উক্তি আছে, সেই গতিকে বেদাধ্যয়নকাৰী ধৰ্ম্মজ্ঞ পুৰুষৰ পক্ষে নো ব্ৰহ্ম জিজ্ঞাসাৰ কি দৰকাৰ? এনে ৰকম ফাকি অৰ্থাৎ

---

* অধিকৰণৰ তাৎপৰ্য্য এই যে, এইটো মীমাংসা শাস্ত্ৰৰ এক প্ৰকাৰ সিদ্ধান্ত প্ৰণালী। প্ৰত্যেক অধিকৰণতে পাঁচোটা অবয়ব বা অংশ আছে। যথা—

"বিষয়ঃ সংশয়শ্চৈব বিচাৰো নিৰ্ণয়স্তথা।
প্ৰয়োজনেন সহিত যেতৎস্তাদঙ্গ পঞ্চকং ॥"

অৰ্থাৎ (১) বিষয়—বিচাৰাৰ্হবাক্য বা বাক্যাৰ্থ। (২) সংশয়—বিষয়ৰ ওপৰ অনুকূল, (স্বপক্ষে) প্ৰতিকূল (বিপক্ষে) চিন্তাকৰা। (৩) বিচাৰ—সিদ্ধান্তৰ প্ৰতিকূল পক্ষ উত্থাপন। (৪) নিৰ্ণয়—প্ৰকৃত সিদ্ধান্ত স্থাপন। (৫) প্ৰয়োজন—সিদ্ধান্তৰ ফল বা উদ্দেশ্য নিৰ্দ্দেশ কৰা।

এই প্ৰথমাধিকৰণৰ বিচাৰ কৰিব লগিয়া বিষয়—ব্ৰহ্ম মীমাংসা। সংশয়—ব্ৰহ্ম মীমাংসা আৰম্ভ কৰা কৰ্ত্তব্য হয়নে নহয়। বিচাৰ—স্বভাৱেৰে সিদ্ধ বস্তুক বুজাব পৰা বিষয়ত শব্দৰ শক্তি নাই, গতিকে ব্ৰহ্মবোধক বেদান্তৰও প্ৰামাণ্য নাই। নিশ্চয়—নহয়,—স্বভাৱতে সিদ্ধ বস্তুক বুজাব পৰা বিষয়ত শব্দৰ নিশ্চয় সামৰ্থ্য আছে, অতএৱ ব্ৰহ্মবোধক বেদান্ত শাস্ত্ৰৰও নিশ্চয় প্ৰামাণ্য আছে। প্ৰয়োজন,—অতএৱ ব্ৰহ্ম মীমাংসা শাস্ত্ৰ আৰম্ভ কৰা যুগুত, মোক্ষ লাভ ইয়াৰ বিশিষ্ট ফল বা প্ৰয়োজন। এনেকৈ এই শাস্ত্ৰৰ প্ৰত্যেক অধিকৰণতে ওপৰত লিখা পঞ্চবিধ অবয়ৱ সংযোজনা কৰিব লাগিব।

পূৰ্ব্বপক্ষ খণ্ডন কৰিবৰ নিমিত্তে ভগবান বেদব্যাসে এই বেদান্ত শাস্ত্ৰৰ প্ৰথম সূত্ৰ ৰচিছিল, যি বেদাধ্যয়নৰ দ্বাৰাই সামান্য ভাবে তেনে ৰকম জ্ঞান আৰু প্ৰবৃত্তিৰ সম্ভাবনা থাকিলেও বেদাধ্যয়নৰ দ্বাৰাই লাভ কৰা জ্ঞানটো স্থিৰ হৈছে নে নাই তাক ধুই পখালি ঠিক কৰিবৰ নিমিত্তে আৰু পৰমাৰ্থ পদাৰ্থত জ্ঞানৰ স্থিৰতা বিধানৰ অৰ্থে ; নাইবা (পক্ষান্তৰত) যিজন পুৰুষে বেদ, বেদাঙ্গ, আৰু উপনিষৎ শাস্ত্ৰ পাঠ কৰি জানিব পাৰিছে যে কেৱল মাথোন জ্ঞান ৰহিত কৰ্ম্মবিলাকৰ ফল অলপ, অস্থিৰ, আৰু ধ্বংস হৈ যায়, পক্ষান্তৰত ব্ৰহ্ম জ্ঞানৰ ফল অনন্ত, আৰু অক্ষয়, নিশ্চয়েই তেওঁৰ মনত মোক্ষ লাভৰ নিমিত্তে অভিলাষ উপস্থিত হয়,গতিকে তাৰ পিছত ব্ৰহ্ম জিজ্ঞাসাও তেওঁৰ পক্ষে অৱশ্য-ম্ভাবিনী হৈ উঠে। ইত্যাদি কাৰণে ব্ৰহ্ম জিজ্ঞাসাৰ প্ৰকৃত (আচল) অধিকাৰী হৈ যুক্তি মীমাংসাযুক্ত এই চতুৰ্লক্ষণী অৰ্থাৎ চাৰি অধ্যায়বিশিষ্ট ব্ৰহ্মসূত্ৰৰ দ্বাৰাই সুনিশ্চিত ব্ৰহ্ম বিষয়ে জিজ্ঞাসা অৰ্থাৎ জানিবৰ ইচ্ছা নিচেই কৰিব লগা হল।

বেদান্তসাৰ গ্ৰন্থত লেখিছে যি,—"অধিকাৰীতু বিধিবদধীত বেদ বেদাঙ্গ ত্বেন আপাততোঽধিগতা খিল বেদাৰ্থোঽস্মিন্ জন্মনি জন্মান্তৰেবা কাম্য নিষিদ্ধ বৰ্জ্জন পুৰঃসৰং নিত্য নৈমিত্তিক প্ৰায়শ্চিত্তোপাসনানুষ্ঠানেন নিৰ্গত নিখিল কল্মষতয়া নিতান্ত নিৰ্ম্মল-স্বান্তঃ সাধন চতুষ্টয় সম্পন্নঃ প্ৰমাতা।" অৰ্থাৎ যি জন পুৰুষে বিধিমতে, বেদ বেদাঙ্গ অধ্যয়ন কৰি তাৰ যথাৰ্থ স্থূল তত্ত্ব বুজি পাইছে, আৰু এই জন্মতে বা জন্মান্তৰতে, কাম্য আৰু শাস্ত্ৰ নিষিদ্ধ কৰ্ম্মবিলাক পৰিত্যাগ কৰি কেৱল নিত্য নৈমিত্তিক আৰু প্ৰায়শ্চিত্তৰ অনুষ্ঠান দ্বাৰাই নিষ্পাপ আৰু নিৰ্ম্মলচিত্ত হৈ তত্ত্বজ্ঞানৰ উপকাৰী চাৰি প্ৰকাৰ কাৰ্য্য অভ্যাস কৰিছে সেই পুৰুষহে ব্ৰহ্ম জিজ্ঞাসা বিষয়ত প্ৰকৃত (আচল) অধিকাৰী।

বেদ বেদাঙ্গ অধ্যয়ন বিষয়ত বিধি—"অষ্টবৰ্ষম্ব্ৰাহ্মণমুপনয়ীত তমধ্যা-পয়ীত।" "বসন্তে ব্ৰাহ্মণমুপনয়ীত গ্ৰীষ্মে ৰাজন্যং শৰদি বৈশ্যং" ॥ ইত্যাদি। অৰ্থাৎ আচাৰ্য্যজনে আঠ বছৰীয়া বামুণৰ লৰাক (ক্ষত্ৰিয় আৰু বৈশ্য জাতিৰ হলে যথাক্ৰমে দ্বাদশ আৰু পঞ্চদশ বৰ্ষ, এইবিলাক সাধাৰণ নিত্যকাল। "ব্ৰহ্ম বৰ্চ্চস কামস্য কাৰ্য্যং বিপ্ৰস্য পঞ্চমে" অৰ্থাৎ ব্ৰহ্মতেজকামী বামুণৰ

লৰাক পাঁচ বছৰত লগুণ দি বেদ পঢ়াব ইত্যাদি কাম্য কালও আছে) উপনয়ন সংস্কাৰ দি সংস্কৃত কৰি লৈ বেদ পঢ়াব। আৰু বসন্ত কালত বামুণৰ লৰাক, গ্ৰীষ্ম কালত ক্ষত্ৰিয়ৰ লৰাক, শৰত কালত বৈশ্যৰ লৰাক উপনয়ন দি বেদ পঢ়াব ইত্যাদি। মূল বেদ হৈছে চাৰিখন,—ঋক্, যজুঃ, সাম, অথৰ্ব্ব। এই বেদৰ ছয়খন অঙ্গ শাস্ত্ৰ আছে—"শিক্ষাকল্পোনিৰুক্তঞ্চ ছন্দো জ্যোতিষ এবচ। ব্যাকৰণং ষড়েতানি বেদাঙ্গানি প্ৰচক্ষতে॥" অৰ্থঃ—শিক্ষা, কল্প, নিৰুক্ত, ছন্দঃ, জ্যোতিষ, ব্যাকৰণ এই ৬ খানি বেদৰ অঙ্গ শাস্ত্ৰ। বেদশাস্ত্ৰ পাঁচ ভাগেৰে বিভক্ত ;—বিধি, মন্ত্ৰ, নামধেয়, নিষেধ আৰু অৰ্থবাদ।

১। বিধি,—"অজ্ঞাতাৰ্থ জ্ঞাপকো বেদ ভাগো বিধিঃ"। অৰ্থাত্ প্ৰত্যক্ষাদি অইন প্ৰমাণৰ দ্বাৰাই জানিব নোৱাৰা কৰ্ম্মবোধক যি যি বেদবাক্যই উপদেশ কৰে, সেইসকল বাক্যকেই বিধি বোলে, যেনে "অহৰহঃ সন্ধ্যা-মুপাসীত" সৰ্ব্বদাই সন্ধ্যা উপাসনা কৰিবা। ৫৩৬০/অ:

২। মন্ত্ৰ,—"ঈষেত্বোৰ্জ্জেত্বা" ইত্যাদি।

৩। নাম-ধেয়,—"শ্যেনেনাভিচৰণ যজেত"। "অশ্বমেধেন যজেত"। ইত্যাদি বাক্যত, শ্যেন, আৰু অশ্বমেধ দুটা বেলেগ যাগৰ নাম।

৪। নিষেধ,—"ব্ৰহ্মণোনচ হন্তব্যঃ" ব্ৰহ্মহত্যা নকৰিবা। "ন কলঞ্জং ভক্ষয়েৎ" কলঞ্জ ভক্ষণ নকৰিবা।

(*বিষাক্তে নৈব বানেন হতৌ যৌ মৃগপক্ষিণৌ।
কলঞ্জং তৎ বিজানীয়াচ্ছুক্রমাংস মথাপিবা" ॥

অৰ্থাৎ,—বিষযুক্ত বাণৰ দ্বাৰাই মৰা পহু আৰু চৰাইক, কাৰো কাৰো মতে শুকান মাংসকো কলঞ্জ বোলে।)

৫। অৰ্থবাদ,—যেনে "বায়ব্যং শ্বেত ছগল মালভেত" বায়ু দেৱতাৰ উদ্দেশ্যে শ্বেত (বগা) ছাগল বলি দিব। এনে ৰকম বিধিবাক্য পালন কৰাত মানুহৰ মনত বেজাৰ লাগিব পাৰে,কিয়নো, এইবিলাক কৰ্ম্ম কৰোতে বহুতৰ ধন ব্যয় আৰু শাৰীৰিক পৰিশ্ৰম লাগে ; এই গতিকে "কচিদ্বিধিশক্তি ৰেৱাবসীদন্তিস্তত্যাদিভিৰুত্তভ্যতে" অৰ্থাৎ কেতিয়াবা উক্ত হেতুকে বিধিশক্তি অৱসন্ন হব পাৰে এই বাবে কৰ্ম্মৰ প্ৰশংসাদি কৰি তাত পুৰুষক প্ৰবৃত্ত কৰা হয়। যথা—"বায়ুৰ্ব্বৈ ক্ষেপিষ্ঠা দেৱতা বায়ুমেৱ স্বেন ভাগেন উপধাৱতি স

এব এনং ভূতিং গময়তি"। অৰ্থাৎ বায়ু হৈছে ক্ষিপ্ৰগামী দেৱতা, তেওঁ যজমানৰ প্ৰদত্ত ভাগ গ্ৰহণ কৰি প্ৰবল বেগেৰে ধাবিত হয়, তেওঁৰেই প্ৰসন্ন হৈ যজমানক ঐশ্বৰ্য্য লাভ কৰায়; ইত্যাদি।

এই বেদ যে নিত্য আৰু অপৌৰুষেয় তাক আমি শাস্ত্ৰীয় যুক্তি প্ৰমাণ দি অইন ঠাইত দেখুৱাম্।

কাম্যকৰ্ম্ম হৈছে,—যি কৰ্ম্ম স্বৰ্গ বা অইন অইন বহুবিধ সুখ ভোগাদি কামনাত কৰ্ত্তব্য বুলি শাস্ত্ৰত উল্লেখ আছে তাক কাম্য (কামনা থকা অধিকাৰীৰ কৰ্ত্তব্য) কৰ্ম্ম বোলে। যেনে জ্যোতিষ্টোম যাগ, সোমযাগ, ৰাজসূয় যজ্ঞ প্ৰভৃতি।

নিষিদ্ধ কৰ্ম্ম হৈছে এই—নৰক ভোগ বা অইন কোনো অনিষ্টকৰ কৰ্ম্মৰ হেতু বুলি যাক কৰিবৰ নিমিত্তে শাস্ত্ৰত বাৰণ কৰিছে, যেনে—"মাহিংস্যাৎ সৰ্ব্বাভূতানি" কোনো প্ৰাণীক অকাৰণ হিংসা নকৰিবা। "যো ব্ৰাহ্মণায়াবগূৰেত্তংশতেন যাতয়েৎ" যি জনে বামুণক মাৰিবৰ নিমিত্তে উদ্যোগ কৰে সি শত যাতনা মানে নৰকভোগ কৰিব। ইত্যাদি।

নিত্যকৰ্ম্ম হৈছে "অহৰহঃ ক্ৰিয় মানত্বং নিত্যত্বং" নিত্যে কৰিব লগিয়া কৰ্ম্ম—যেনে সন্ধ্যাবন্দনাদি। আৰু—"যদকৰণে প্ৰত্যবায়স্তন্নিত্যং" যি কৰ্ম্ম নকৰিলে প্ৰত্যবায় অৰ্থাৎ পাপ হয় যেনে "অমাবস্যায়াং পিতৃভ্যোদদ্যাদিত্যাদি অমাবস্যায় অমাবস্যায় পিতৃলোকৰ উদ্দিশ্যে শ্ৰাদ্ধান্ন দান কৰিব। "অতঃ ঊৰ্দ্ধং সম্বৎসৰে সম্বৎসৰে প্ৰেতায়ান্নংদদ্যাৎ যস্মিন্নহনি প্ৰেতঃ স্যাৎ" সপিণ্ডীকৰণ হৈ যোৱাৰ পিছত প্ৰতি বছৰে মৃত তিথিত পিতৃলোকৰ শ্ৰাদ্ধ কৰিব, ইত্যাদি।

নৈমিত্তিক কৰ্ম্ম হৈছে যিবিলাক কৰ্ম্ম কোনও এটা নিমিত্ত উপলক্ষ কৰি কৰা হয় যেনে—"পুত্ৰেজাতেঽৰণিং মথিত্বা তজ্জাতুকামো জুহোতি" ইত্যাদি—শ্ৰুতিঃ)। অৰ্থাৎ পুত্ৰ জন্ম গ্ৰহণ কৰিলে কাঠে কাঠে ঘৰ্ষণ কৰি জুই তুলি বালকৰ দীৰ্ঘায়ু কামনা কৰি হোম কৰিব, ইত্যাদি।

প্ৰায়শ্চিত্ত বোলে কাক ? যিবিলাক কৰ্ম্ম কেৱল মাথোন পাপক্ষয়ৰ নিমিত্তে বিহিত যেনে চন্দ্ৰায়ণ ব্ৰত ইত্যাদি। তথাচ হাৰীতঃ "প্ৰয়তত্বোপচিত মশুভং নাশয়তীতি প্ৰায়শ্চিত্তং" এতেন পাপক্ষয়মাত্ৰ সাধনং কৰ্ম্ম প্ৰায়শ্চিত্তমিতি প্ৰায়শ্চিত্ত লক্ষণং। (প্ৰায়শ্চিত্ত বিবেকঃ) আগত কোৱা

সাধন চতুষ্টয় এই—"সাধনানি নিত্যানিত্য বস্তুবিবেকৈ হামুত্ৰ ফলভোগ বিৰাগ শম দমাদি সম্পত্তি মুমুক্ষুত্বানি"। (বেদান্ত সাৰঃ)

অৰ্থাৎ কোন বস্তু নিত্য, আৰু কোন বস্তু অনিত্য তাক বিবেচনা কৰা।১। ঐহিক (এই সংসাৰৰ স্ৰক্ চন্দন বনিতাদি) আৰু পাৰলৌকিক (পৰলোক স্বৰ্গাদি) ফল ভোগ বিষয়ত বৈৰাগ্য ভাব জন্মোৱা।২। আত্মাত শমদমাদি ৬ বিধগুণৰ উদ্ৰেক কৰা।৩। আৰু মুমুক্ষু (মোক্ষাভিলাষী) হোৱা।৪।

কাৰো কাৰো মতে ১ম সূত্ৰৰ "অথ" শব্দটো মঙ্গলাৰ্থে প্ৰযুক্ত হৈছে। কিয়নো মহৰ্ষি বেদব্যাস স্বাভাবিকতেই বিঘ্নহীন হলেও তৎকৰ্ত্তৃক বিঘ্নবিনাশাশঙ্কাত ব্ৰহ্মকণ্ঠ বিনিৰ্গত "অথ" শব্দ মাঙ্গলিক ভাবেৰে ব্যৱহাৰ হোৱাটো যুক্তিবিৰুদ্ধ নহয়।

"ওঁ কাৰশ্চাথ শব্দশ্চ দ্বাবেতৌ ব্ৰহ্মণঃ পুৰা।
কণ্ঠং ভিত্বা বিনিৰ্যাতৌ তেন মাঙ্গলিকাবুভৌ।"

জন্মাদ্যধিকৰণং।

"জন্মাদ্যস্যযতঃ।"২।

পদচ্ছেদ: জন্মাদি (সৃষ্টি, স্থিতি, আৰু প্ৰলয়) অস্য (ইয়াৰ—এই ব্ৰহ্মাণ্ডৰ) যতঃ (যাৰ পৰা হয় তেওঁৱেই ব্ৰহ্ম)।

অনুবাদ। যাৰপৰা এই ব্ৰহ্মাণ্ডৰ সৃষ্টি স্থিতি আৰু প্ৰলয় হয়, তেঁৱেই ব্ৰহ্ম।

অধিকৰণ ৰচনা। বিষয়, "যতোবা ইমানি ভূতানি জায়ন্তে" ইত্যাদি, আৰু "সত্যং জ্ঞান মনন্তং ব্ৰহ্ম" ইত্যাদি বাক্য। সংশয়, জগৎ জন্মাদি ধৰ্ম্মবিলাক ব্ৰহ্মৰ লক্ষণ হব পাৰেনে নোৱাৰে ? বিচাৰ,—জগৎ জন্মাদি ধৰ্ম্ম সকল কেতিয়াও ব্ৰহ্মৰ লক্ষণ হব নোৱাৰে, কাৰণ তেনে হলে বিশেষণবিলাকৰ বহুত্ব হোৱাৰ বাবে ব্ৰহ্মও বহু হব পাৰে। নিৰ্ণয়, এজন মানুহৰ শ্যামত্ব, স্থূলত্ব, আৰু পাণ্ডিত্যাদি বহুত বিশেষণ থকা সত্বেও যেনে একত্বৰ হানি নহয়, তেনেকৈ বহু বিশেষণৰ দ্বাৰাই লক্ষিত হলেও ব্ৰহ্মৰ একত্বৰ হানি নহব, অৰ্থাৎ বহুত্বৰ সম্ভাবনা নেথাকিব। প্ৰয়োজন, এই জন্মাদিবোধক বাক্যৰ পৰা ব্ৰহ্মস্বৰূপৰ অৱগতি।

ভাৱাৰ্থ:—।"দেহৰ ভিতৰত বিদ্যমান থকা বিজ্ঞানক অৰ্থাৎ জীৱৰূপ

ব্ৰহ্মক জানিব পাৰিলে নিষ্পাপ হৈ সৰ্ব্বেশ্বৰত্ব লাভ কৰা যায়" এই বুলি শ্ৰুতিত উল্লেখ আছে। এতেকে প্ৰশ্ন এই যে, তোমাৰ জিজ্ঞাস্য ব্ৰহ্ম জীৱ নে সৰ্ব্বেশ্বৰ? মতান্তৰত এনে সন্দেহ দূৰ কৰিবৰ নিমিত্তে মহৰ্ষি বেদব্যাসে ব্ৰহ্মৰ লক্ষণ তটস্থ লক্ষণাৰাৰাই নিৰূপণ কৰিলে। যাৰপৰা জন্মাদি হয়, অৰ্থাৎ আব্ৰহ্মস্তম্ভ অৱধি চতুৰ্দ্দশ ভুবনাত্মক বিশ্ব সংসাৰৰ সৃষ্টি স্থিতি আৰু লয় হব ধৰিছে শ্ৰুতিঃ—"যতোবা ইমানি ভূতানিজায়ন্তে যেন জাতানি জীৱন্তি যৎ প্ৰযন্ত্যভিসং বিশন্তি,..... তদ্ব্ৰহ্ম।" অৰ্থাৎ যাৰপৰা এই ভূত (প্ৰাণী) সমূহ জন্মলাভ কৰে, জনম লোৱাৰ পিছত যাৰ আশ্ৰয় লৈ জীৱিত থাকে, আৰু বিনাশ কালতো য'ত লৈ প্ৰবেশ কৰে তেওঁৱেই ব্ৰহ্ম। স্মৃতিঃ—

"যতঃ সৰ্ব্বানিভূতানি ভবন্ত্যাদি যুগাগমে।
যস্মিংশ্চ প্ৰলয়ং যান্তি পুনৰেব যুগক্ষয়ে॥"

সৃষ্টি প্ৰাৰম্ভকালত যাৰপৰা প্ৰাণীসকল উপজিছিল আৰু প্ৰলয় কালত আকৌ যাত লয় প্ৰাপ্ত হব, তেওঁৱেই ব্ৰহ্ম।) সেয়েহে ব্ৰহ্মৰূপ পদাৰ্থ জিজ্ঞাস্য। আধ্যাত্মিক, আধিদৈবিক, আৰু আধিভৌতিক এই ত্ৰিতাপেৰে তাপিত জীৱ মুক্তি লাভৰ নিমিত্তে সেই আশ্ৰিতবৎসল দয়াৰসাগৰ ব্ৰহ্মবস্তু বিষয়ত জিজ্ঞাসা কৰিব।

তটস্থ লক্ষণা এই—"বস্তুতিৰিক্ততয়া প্ৰতীয়মানং তটস্থ লক্ষণং, স্ববিশেষ্য পদাৰ্থ ভেদবত্তয়া জায়মানং বিশেষণ মিতি তদৰ্থঃ।" ভাবাৰ্থ এই যি ব্ৰহ্মৰূপ বস্তুৰ অতিৰিক্ত সৃষ্টি ইত্যাদি জ্ঞান সাপেক্ষ ব্ৰহ্মজ্ঞান হয়, ইয়াকে তটস্থ লক্ষণ কয়। আৰু বাস্তৱিক পক্ষে ব্ৰহ্মতকৈ অইন বেলেগ একোৱেই যেতিয়া নাই, এই যি সৃষ্ট্যাদিৰ কথা কোৱা হল, এইটো ভ্ৰান্তি জ্ঞান পক্ষে ধৰিব লাগিব।

(ক্ৰমশঃ)

শ্ৰীদুৰ্গাকিঙ্কৰ শাস্ত্ৰী শিৰোমণি,
ব্যাকৰণ স্মৃতি মীমাংসাতীৰ্থ।

ফ্ৰান্স আৰু এই মহাযুদ্ধ

বৰ্ত্তমান সুসভ্য জগতৰ চিন্তাশীলসকলে ফ্ৰান্সক সভ্যতাৰ শীৰৰ মুকুটত স্থান দিয়ে, আৰু বাস্তৱিকতে দিবই লাগিব। চফক্লিচ (sophocles), ফিডিয়াচ (Phidias) আৰু পেৰিক্লিচৰ (Pericles) সময়ত পুৰণি গ্ৰীচ যেনেকৈ সভ্যজগতৰ জ্ঞান বিদ্যাত শীৰৰ মুকুট আছিল এই কালৰ আৰু গত কালৰো সভ্য জগতৰ জ্ঞান বিদ্যাৰ বিষয়ত ফ্ৰান্স শীৰৰ মুকুট। ফ্ৰেঞ্চ মনীষীসকলৰ জ্ঞান, বিদ্যা, বুদ্ধিৰ আৰ্জ্জনৰ ফলত য়ুৰোপ, এচিয়া আৰু আমেৰিকা অনেক চহকী হৈছে। চকু মেলিলেই দেখি যে আন নৈলাগে ফ্ৰেঞ্চ ভাষাই অতি আচৰিত ফ্ৰেঞ্চ সভ্যতাৰ শুৱলা চানেকী সকলোৰে চকুৰ আগত ধৰিব লাগিছে। এনে সুমাৰ্জ্জিত, সুললিত, স্পষ্ট অথচ জোৰত ফেৰ নধৰা ভাষা, আমাৰ ভাৰতৰ সংস্কৃত ভাষাৰ বাহিৰে পৃথিবীত দ্বিতীয়টো নাই। ফ্ৰান্সৰ অতি উচ্চ সভ্যতা, অতি উচ্চ মানসিক উন্নতিৰ ই চিনাকী নহয় নে? সকলো দেশৰ বিখ্যাত সন্ধিপত্ৰবোৰ সদায় ফ্ৰেঞ্চ ভাষাত লেখা হয়, কাৰণ সি প্ৰাঞ্জল আৰু শুৱলা। মনুষ্য জাতিৰ জ্ঞানৰ প্ৰত্যেকটো ভঁৰালতে ফ্ৰান্সৰ সুপুত্ৰসকলৰ উপাৰ্জ্জিত মণি-মুক্তাবোৰ জিলিকিব লাগিছে। অতীতৰ ধৰ্ম্মৰ ভঁৰাল, দৰ্শন শাস্ত্ৰৰ ভঁৰাল আৰু বিজ্ঞান, কাব্য, ইতিহাসৰ ভঁৰাললৈ চকু দিয়া দেখিবা, সেইবোৰ পাচকেল (Pascal), ডেকাৰ্টে (Descarte), কেল্‌ভিন্ (Calvin), ফেনিলন (Fenelon), এন্‌চাইক্লোপিডিষ্ট (Encyclopedist), কুভিয়ৰ (Cuvier) কৰ্ণেলি (Corneille) ৰেচিন (Racine), মলেয়াৰ (Moliere), ভিক্টৰ হুগো (Victor Hugo), গুইজো (Guizot) আদিৰ উপাৰ্জ্জিত ৰত্নেৰে টাহ খাই আছে। বৰ্ত্তমান কালৰো পাস্তৰ (Pasteur), আৰু মেডেম কুৰিৰ অত্যাশ্চৰ্য্য আবিষ্কাৰবোৰলৈ চকু দিলে তধা মানিব লাগে। চতুৰ জৰ্ম্মানিয়ে লোকে উলিদা বস্তুৰ উন্নতি কৰিতাক নিজৰ উপকাৰত লগাব বঢ়িয়াকৈ জানে, আৰু তাতেহে জৰ্ম্মানিৰ দক্ষতা, তাতেহে জৰ্ম্মানিৰ বাহাদুৰী। আজিকালি যতবিলাক বৈজ্ঞানিক আবিষ্কাৰৰ উপাদানেৰে জৰ্ম্মানিয়ে জগতক তধা লগাইছে সেইবোৰৰ সৰহ ভাগৰ আবিষ্কাৰ ফ্ৰান্সত। সঁচাকৈয়ে যি সকলে জৰ্ম্মানিক ভাল পায়, তাৰিফ কৰে,

তেওঁলোকৰ এই ভাল পোৱা আৰু তাৰিফৰো প্ৰধান কাৰণ, তেওঁলোকৰ চকু, আগৰ কালৰ মনীষী শ্ৰেষ্ঠ চিলৰ (Schiller), গেটে (Goethe), লেচিং (Lessing), কাণ্ট (Kant), হিগেল (Hegal) আদিৰ ওপৰত ৰখাটোহে; বৰ্ত্তমান কালৰ বামানয় শাস্ত্ৰ আৰু আমুৰিক শিক্ষা প্ৰচাৰ কৰোতা চুদৰমেন (Suderman) আৰু বাৰ্ণাড়ি আদিৰ ওপৰত ৰাখি নহয়।

স্বাধীনতা ফ্ৰেন্সসকলৰ হিয়াৰ বিত। মানুহৰ জন্মগত স্বত্ব—স্বাধীনতা সাম্য আৰু ভ্ৰাতৃত্বৰ নিমিত্তে ফ্ৰান্সে গোটেই পৃথিবীৰ বিপক্ষে সদায় থিয় দি আছিছে। এই প্ৰতিমাৰ আগত লক্ষ লক্ষ ফ্ৰেন্সে আত্মবলি দি নিজক কৃতাৰ্থ মানিছে। বিশ্ববিখ্যাত ফ্ৰেন্স বিভলিউচনৰ (ফৰাসী বিপ্লৱ) সময়ত ফ্ৰান্সে Liberty, Equality and Fraternity এই তিনি দেৱতাৰ বিজয় পতাকা হাতত লৈ পৃথিবীৰ আদ খিনি অধিবাসীৰ বিৰুদ্ধে অচল অটলভাৱে থিয় হৈছিল। সেই সময়ত ফ্ৰান্সৰ দ্বাৰাই যিবোৰ অন্যায় কাৰ্য্য সম্পাদিত হৈছিল সেইবোৰও এই তিনি দেৱতাৰ মন্দিৰত ঘোৰ অন্ধবিশ্বাসী পূজাৰিৰ ভ্ৰমাত্মক কাৰ্য্য স্বৰূপেহে, স্বাৰ্থপৰতাপ্ৰসূত নহয়। অদ্বিতীয় বীৰ নেপলিয়ন বোনাপাৰ্টৰ তলতো যেতিয়া ফ্ৰান্সে গোটেই যুৰোপ কৰতলীয়া কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল, সেই চেষ্টাও কোনো স্বাৰ্থপৰতাৰ উচ্চাশাৰ প্ৰৰোচনাত নহয়, সি গোটেই যুৰোপক এখন ডাঙৰ যুক্তৰাজ্য United States of Europe কৰি গৌৰৱ লভিবৰ বৃথা চেষ্টা আৰু মিছা উচ্চ আশা মাথোন। এনে ভাবৰ স্বাধীনতাৰ পতাকা আন নেলাগে মহাত্মা ভিক্টোৰ হুগোৰ (Victor Hugo) নিচিনা লোকৰ হাততো উৰিছিল! টুৰ্গো (Turgot), ৰুচো (Rosseau), মণ্টেচকুৰ (Montesquieu) ওখ ভাব-সম্পদ ফ্ৰান্সে সদায় বুকুত ধাৰণ কৰি আহিব লাগিছে। এই ওখ ভাব-সম্পদত কালৰ গতিত যি কালিমা পৰিছিল, ১৮৭০ খৃষ্টাব্দৰ বিপদে সেই কালিমা ধুই ফ্ৰান্সক আকৌ শুভ্ৰ উজ্জ্বল কৰি সভ্য জগতৰ বৰেণ্য কৰিলে; ফ্ৰান্স আকৌ জগতত ব্যক্তিগত স্বাধীনতাৰ আদৰ্শ আৰু ৰক্ষকৰূপে পৰিগণিত হল। আইনৰ চকুত সকলো মানুহ সমান, সকলো মানুহৰে ব্যক্তিগত স্বাধীনতা ৰক্ষাৰ স্বাভাৱিক অধিকাৰ আছে; গৱৰ্ণমেণ্টৰ অস্তিত্ব প্ৰজাৰ হিতৰ নিমিত্তেহে, প্ৰজাৰ অস্তিত্ব

মাথোন গৱৰ্ণমেণ্টৰ হিতৰ নিমিত্তে নহয়, আৰু সেই গৱৰ্ণমেণ্টত প্ৰজাৰ প্ৰতিনিধি আৰু প্ৰভুত্বৰ প্ৰতিবিম্ব সদায় প্ৰতিফলিত থকাটো অপৰিহাৰ্য্য; এনেবোৰ ভাব-সম্পদৰ উত্তৰাধিকাৰী ফ্ৰেন্সসকল পৈতৃক ৰত্নেৰে সৈতে হৈ আহিব লাগিছে। নিজৰ দেশৰ প্ৰতি অপৰিসীম মমতা ফ্ৰেন্স জাতিৰ জাতিগত স্বভাৱ। সৰ্ব্বস্ব দি নিজৰ দেশ, জন্মভূমি ৰক্ষা কৰাটো ফ্ৰান্সৰ মনুষ্যৰ প্ৰকৃতি। আজিও এই মহাযুদ্ধত ফৰাচীসকলে নিজৰ দেশ ৰক্ষা কৰিবৰ নিমিত্তে যুদ্ধৰ অগণিত যেনেকৈ নিজক আহুতি দিব লাগিছে, দেখি জগৎ স্তব্ধ আৰু বিস্মিত। বৰ্ত্তমান যুদ্ধত ফ্ৰেন্স বণুৱাৰ চাৰিভাগৰ ভিতৰৰ তিন ভাগ খেতিয়ক আৰু গাৱঁলীয়া শ্ৰেণীৰ। নিজৰ পিতৃ-পিতামহৰপৰা পোৱা দেশভূঁই প্ৰবল শত্ৰুৰ নিষ্ঠুৰ হাতৰ পৰা ৰক্ষা কৰিবৰ নিমিত্তে তেওঁলোকে যে কি ভয়ানক স্বাৰ্থত্যাগেৰে নিজৰ শৰীৰৰ ৰক্ত পাত কৰিব লাগিছে ভৰ্ডুন (Verdun) প্ৰভৃতি ঠাইত হোৱা দুৰ্ঘোৰ যুদ্ধবোৰলৈ চালেই বুজিব পাৰি। ফ্ৰান্সৰ লগৰীয়া Ally সকলে যদিও বৰ্ত্তমান কালৰ মহাযুদ্ধত অত্যাশ্চৰ্য্যৰূপে ধন-প্ৰাণ-মন দি শত্ৰুৰ বিপক্ষে যুদ্ধ কৰিব লাগিছে, তথাপি আনে নেলাগে তেওঁলোকেও আজিও এই দুৰ্দ্দিনৰ সময়ত ফ্ৰেন্সসকলৰ যে কি মৰ্ম্মভেদী মনোবেদনা তাক সৰ্ব্বোতোভাৱে হৃদয়ঙ্গম কৰিব পৰা নাই; কাৰণ দুৰ্দ্দান্ত নিষ্ঠুৰ আৰু অত্যাচাৰী শত্ৰুৰ যুদ্ধৰ দপ্‌দপনি আৰু অমানুষিক অত্যাচাৰ ফ্ৰান্সত—ফ্ৰেন্স সকলৰ পৈতৃক ঘৰবাৰী মাটি ভূঁইৰ ওপৰত, নিজৰ তেজ-মঙহ চেনেহৰ লৰা তিৰুতাৰ ওপৰত।

পৰদেশ আক্ৰমণ, পৰস্বাপহৰণ পৰৰ স্বত্বৰ ওপৰত হস্তক্ষেপ, ইত্যাদি অভিলাষ ফ্ৰান্সৰ এক ধনিষ্টামানো নাই, সেই বাবেই সকলোৰে হিয়াৰ টান ফ্ৰান্সৰ ফালে। ফ্ৰান্সৰ ৰক্তপাত আৰু আত্মোৎসৰ্গ সম্পূৰ্ণৰূপে আত্মৰক্ষাৰ অৰ্থে। মাথোন স্বদেশপ্ৰেম আৰু স্বদেশ ৰক্ষাৰ অৰ্থে এই মহাযুদ্ধৰ মহাযজ্ঞত ফ্ৰান্সৰ আত্মবলিদান। চতুৰ্দ্দশ লুই (Louis XIV) আৰু প্ৰথম নেপলিয়নৰ অনুষ্ঠিত পাপ—পৰদেশ আক্ৰমণ পৰস্বহৰণ—ফ্ৰান্সে বহুকাল হল নিজৰ গাৰপৰা ধুই পেলাইছে। যুৰোপৰ ভিতৰত আজি কালি এনে শান্তিপ্ৰিয় জাতি দ্বিতীয়টি নাই। পৰস্বাপহৰণ, পৰপীড়ন কৰি

আত্মসংপ্ৰসাৰণ কৰাত পৰম দক্ষ জৰ্ম্মাণিয়ে ফ্ৰান্সৰ বুকুৰপৰা বলেৰে ছিঙি নিয়া সেই সুন্দৰ দেশ দুখনৰ,—অলচেচ্ আৰু লৰেইনAlsace and Lorrain নিমিত্তে যদিও আজি প্ৰায় ৫০ বছৰে ফ্ৰান্সৰ হৃদয় দহিব লাগিছে, তথাপি এই বুকুৰ শালটো বুকুতে লৈ দুখ সহি ফ্ৰান্স সদায় থাকিলহেঁতেন, কেতিয়াও কোনো (aggressive war) উপযাচি পৰক আক্ৰমণ কৰা যুদ্ধত লিপ্ত নহলহেঁতেন। ফ্ৰান্সৰ এই তুমুল যুদ্ধ নিশ্চয় আত্ম ৰক্ষাৰ নিমিত্তেহে। আজি ৫০ বছৰ ফ্ৰান্সে দুৰ্দ্দান্ত জৰ্ম্মানিৰ কালে সচকিতভাৱে চাই নিজৰ সোঁ হাতখন ভাঙি, জৰ্ম্মাণিৰ টাঙোনৰ মাৰৰপৰা নিজক ৰক্ষা কৰিবৰ নিমিত্তে সাজু হৈ আছে ; কাৰণ ফ্ৰান্সে নিশ্চয়কৈ জানে যে জৰ্ম্মানিয়ে নিষ্ঠুৰ টাঙোনৰ কোব ভেউঁলোকৰ মূৰত মাৰিবলৈ চেলু বিচাৰি আছে। ১৮৭১ খৃষ্টাব্দৰ ভৰ্চেইলৰ সন্ধিপত্ৰই (The Peace of Versailles) ফ্ৰান্সক মৰ্ম্মান্তিক কষ্ট আৰু অপমান দিলে সঁচা, কিন্তু ফ্ৰান্সৰ মনুষ্যত্ব আৰু সৰ্ব্বতোমুখী আত্ম-প্ৰতিষ্ঠা হৰণ কৰিব নোৱাৰিলে, আৰু কোনো কালে নোৱাৰেও। অপমান আৰু পৰাজয়ে ফ্ৰান্সক দমাব নোৱাৰি বৰং ফ্ৰান্সৰ শৰীৰপৰা ষড়যন্ত্ৰ, দুৰ্নীতি আদি পাপ প্ৰক্ষালিত কৰি ফ্ৰান্সক সজীৱ আৰু নিৰ্ম্মল কৰি তুলিলে। ফ্ৰান্সৰ ৰাজনৈতিক, বৈজ্ঞানিক, দাৰ্শনিক, সকলে আৰু খেতিয়কসকলে পুনৰ ফ্ৰান্সৰ সম্পূৰ্ণৰূপে জীৰ্ণসংস্কাৰ কৰি তাক আকৌ নতুন কৰি তুলিলে। তাৰ প্ৰমাণ দূৰলৈ বিচাৰি যাব নেলাগে আজিৰ এই মহাযুদ্ধত ফ্ৰান্সে পলে পলে দিব লাগিছে। বৰ্ব্বৰোচিত ৰীতিনীতিৰে পৰিপক্ক জৰ্ম্মাণিৰ জীৱনৰ অভিলাষ হৈছে,—এনে ফ্ৰান্সৰ, পৃথিৱীত অদ্বিতীয় ৰাজধানী পেৰিচ অধিকাৰ কৰি ধ্বংস কৰাটো আৰু এনে সুন্দৰ ফ্ৰেঞ্চ জাতিটোক নিজৰ গোলাম কৰাটো। ঈশ্বৰৰ ৰাজ্যত এনে অন্যায় অত্যাচাৰ অবিচাৰ কেতিয়াও ঘটিব নোৱাৰে। ঈশ্বৰে ফ্ৰান্সক দুখ কষ্ট দি, বিপদৰ বাৰিৰে ধুই আৰু সুনিৰ্ম্মল কৰিবৰ অভিপ্ৰায়েৰেহে যে এনে ঘটনা ঘটাইছে, তাত সন্দেহ নাই। জৰ্ম্মাণিৰ পৰাজয় অনিবাৰ্য্য। ইংলণ্ড চিৰকাল দুখীয়াৰ বন্ধু, অন্যায় অত্যাচাৰৰ যম। এই বাবেই ইংলণ্ডই আজি বেলজিয়ম আৰু ফ্ৰান্সৰ অৰ্থে নিজৰ ধন আৰু মানুহ এইদৰে অকাতৰে বিসৰ্জ্জন দিব লাগিছে। ধন্য ইংৰাজ জাতি! তোমাৰ স্বাৰ্থত্যাগৰ যশস্যা গৌৰৱ জগতৰ বুৰঞ্জীৰ পাতত সোণৰ আখৰেৰে

যাৱচ্চন্দ্ৰদিবাকৰ জ্বলি থাকিব। আমাৰ বৰ ভাগ্য যে আমি এনে ৰজাৰ প্ৰজা। তোমাৰ বাবেই আজি আমাৰ দুখীয়া ভাৰত সুখ-শান্তি আৰু উন্নতিৰ বাটত, তোমাৰ বাবেই ইজিপ্টৰ সম্পদ আৰু সুশাসন, তোমাৰ বাবেই দক্ষিণ আফ্ৰিকা স্বায়ত্বশাসন-দানৰে চহকী; ঘৃণিত দাস-প্ৰথাৰ উচ্ছেদ সাধন তোমাৰেই অক্ষয়কীৰ্ত্তি। তোমাৰ সুপুত্ৰ ব্ৰাইট গ্লেডষ্টোন আৰু বাইৰণৰ মুখেৰেই তুমি গ্ৰীচ, ইটালি আৰু আৰ্ম্মেনিয়াৰ বিপদৰ সময়ত তেজোদীপ্ত অভয়বাণী উচ্চাৰণ কৰাই উৎসাহ দি সতেজ কৰিছিলা। জৰ্ম্মাণিৰ প্ৰাণপণ অভিলাষ আছিল যে তুমি যেন আজিৰ এই মহাযুদ্ধত যোগ নিদিয়া, কাৰণ তেনে হোৱাহেঁতেন জৰ্ম্মাণিয়ে অৱলীলাক্ৰমে ফ্ৰান্সক মোহাৰি পেলাই নিজৰ অভিপ্ৰায় সিদ্ধি কৰিব পাৰিলেহেঁতেন। কিন্তু বিপদীয়াৰ বন্ধু তুমি, তুমি তো বিপদীয়াক সহায় নকৰি, অন্যায় অত্যা-চাৰৰ প্ৰতিকাৰ নকৰি থাকিব নোৱাৰা, সেইটো যে তোমাৰ স্বভাৱ নহয়। হে উদাৰ বৃটনবাসী! এয়েই তোমাৰ বিশিষ্টতা। এই গুণৰ গৌৰৱত তুমি জগতত সকলো সুসভ্য জাতিৰ নমস্য।

আৰু আমেৰিকা! ইউনাইটেড্ ষ্টেট্চ্ অৱ্ আমেৰিকা! তোমাৰ কাৰ্য্য তোমাৰ শিক্ষাও অতুলনীয়। ইংলণ্ডৰ নিচিনাই তোমাৰ লক্ষ্য আৰু তোমাৰ উদ্দেশ্য। জৰ্ম্মাণিৰ বিৰুদ্ধে যুদ্ধ ঘোষণা কৰিবৰ সময়ত আমেৰিকাৰ প্ৰেচিডেণ্ট উইলচনৰ এই কেইষাৰ কথা বৰ্ণে বৰ্ণে সঁচা :—We are accepting this challange of hostile purpose because we know that in such a Government, following such methods we can never have a friend, and that in the presence of its organized power, always lying in wait to accomplish, we know not what purpose. there can be no assured security for the democratic governments of the world. We have no selfish ends to serve. we desire no conquests and no domination. we seek no indemnities for ourselves and no material compensation for sacrifices we shall freely make" ওপৰৰ কথাৰ সংক্ষেপতে মৰ্ম্ম এই :—আমি জৰ্ম্মাণিৰে সৈতে এই যুদ্ধৰ আহ্বান এইবাৰে

গ্ৰহণ কৰিছোঁ, যে জৰ্ম্মাণিৰ নিচিনা গৱৰ্ণমেণ্টৰপৰা আমি কেতিয়াও বন্ধুতাৰ আশা কৰিব নোৱাৰোঁ, কাৰণ জৰ্ম্মাণিয়ে যি ৰীতি-নীতি অৱলম্বন কৰিছে, তেনে ৰীতিনীতি পৃথিৱীৰ প্ৰজাতন্ত্ৰীয় ৰাজ্যৰ ওলোটা, আৰু প্ৰজাতন্ত্ৰীয় (Democratic) কোনো ৰাজ্য এনে গৰ্হিত নীতি অৱলম্বন কৰোঁতা ৰাজশক্তিৰ পৰা নিৰাপদ নহয়। আমাৰ এই যুদ্ধত লিপ্ত হোৱাৰ উদ্দেশ্য কোনো স্বাৰ্থসিদ্ধিৰ নিমিত্তে নহয়। পৰৰদেশ আক্ৰমণ আৰু নিজৰ ৰাজ্য বিস্তাৰ আমাৰ অভিলাষ নহয়। নাইবা যুদ্ধত জিকি কোনো ক্ষতি পূৰণৰ দাবীৰ ইচ্ছাও আমাৰ নাই, আমি নিস্বাৰ্থভাবে স্বইচ্ছাৰে এই স্বাৰ্থত্যাগ কৰিবলৈ ওলাইছোঁ।

পৃথিৱীত আমেৰিকাৰ ইউনাইটেড ষ্টেট্চ আৰু ফ্ৰান্স এই দুখন ডাঙৰ প্ৰজাতন্ত্ৰীয় ৰাজ্য (Republics), এতেকে দুইখনৰ ভিতৰত খুব বন্ধুতা আৰু সহানুভূতি থকাটো স্বাভাৱিক। দুইখনেই Democratic form of Government-অৰ (প্ৰজাতন্ত্ৰৰ) আহিঁ আৰু অভিভাৱক। এতেকে ফ্ৰান্সৰ বিপদত আমেৰিকাৰ বুকুত যে আঘাত লাগিব তাত আৰু সন্দেহ কি? হিংসক লুভীয়া অসুৰ জৰ্ম্মাণিৰ বাহিৰে, পৃথিৱীৰ আন আন সুসভ্য ৰাজশক্তি সকলোৰে ফ্ৰান্সৰ প্ৰতি মমতা, কৃতজ্ঞতা আৰু শ্ৰদ্ধা আছে; সমধৰ্ম্মী আমেৰিকাৰ যে থাকিবই তাত আশ্চৰ্য্য নাই। আমেৰিকা আৰু ফ্ৰান্সৰ মাজত বিশেষ বন্ধুতা বিশেষ সহানুভূতি সদায়; কাৰণ দুয়ো একে বাটৰ বাটৰুৱা। লেফেয়েটে (Lafayette) এই বাবেই আমেৰিকালৈ গৈ আমেৰিকাৰ "স্বাধীনতাৰ যুদ্ধত (War of independence) অস্ত্ৰ ধৰিছিল। তেওঁ কৈছিল "Its defeat would have left it without a refuge and without a hope" অৰ্থাৎ সেই যুদ্ধত আমেৰিকাৰ হাৰ মানে প্ৰজাতন্ত্ৰৰ আশ্ৰয় আৰু আশাৰ বিনাশ। বৰ্ত্তমান কালত এই যুদ্ধকো প্ৰেচিডেণ্ট উইলচনে সেই চকুৰেই দেখিছে। সেই দেখি তেওঁ কৈছে—"This war is a war to make the world safe for the people who live upon it." অৰ্থাৎ এই যুদ্ধৰ উদ্দেশ্য, পৃথিৱীত মানুহৰ বসতি ভৱিষ্যতলৈ নিৰাপদ কৰাটো। সেই দেখি ডাক্তৰ পেজে (Dr. Page) ঘোষণা কৰিছিল যে আমেৰিকাৰ পক্ষে এই যুদ্ধৰ উদ্দেশ্য—An ideal that every

human being shall have the utmost possible opportunity for his individual development. This ideal is Republic. It is to make sure that this ideal shall not now perish from the earth that brings us into the war. অৰ্থাৎ আমাৰ যুদ্ধত প্ৰবেশ কৰাৰ কাৰণ হৈছে,—"প্ৰত্যেক মানুহৰ ব্যক্তিত্ব সম্পূৰ্ণ বিকাশৰ যি আদৰ্শ আৰু যি আদৰ্শই আমাৰ প্ৰাণ, সেই আদৰ্শক বিপদৰপৰা ৰক্ষা কৰা। সেই আদৰ্শই হৈছে ৰিপব্লিক (প্ৰজাতন্ত্ৰ)। পৃথিৱীৰ পৰা যাতে এই আদৰ্শ ধ্বংস নহয়, সেই কাৰ্য্যৰ নিমিত্তে আমাৰ এই যুদ্ধত প্ৰবেশ।" মিথ্যাবাদী জৰ্ম্মাণিয়ে আমেৰিকা যুদ্ধত লিপ্ত হোৱাৰ কত মিছা কাৰণ সাজি উলিয়াই কৈ ফুৰিছে, কিন্তু এইটো ধুৰুপ, সেইবোৰ জৰ্ম্মাণিৰ এশ-এটা মিছাৰ লগতে জল বুদ্বুদৰ দৰে দিনো লয় প্ৰাপ্ত হব লাগিছে। আজিকালি জৰ্ম্মাণিৰ মনৰ ইমান অধোগতি হৈছে যে লোকৰ উদাৰ মহান্ স্বাৰ্থত্যাগৰ কথাকো জৰ্ম্মাণিয়ে মনত ধাৰণা কৰিব নোৱাৰা হৈছে। আমি আগেয়ে ফ্ৰান্সৰ নৈতিক চৰিত্ৰৰ অধোগতি ৰাজনৈতিক দন্দ-খৰিয়াল হিংসা-হিংসিৰ কথা অনেক শুনিছিলোঁহক, অনেক কাকত পত্ৰ কিতাপত তেনেকুৱা পঢ়িছিলোঁহক, সেইবোৰ সঁচা হলেও যে প্ৰকৃত ফ্ৰান্সৰ ওপৰত ওপঙা ফেণ, আৰু আচল ফ্ৰান্সৰ হৃদয়ৰ অভ্যন্তৰত ধৰ্ম্ম, নীতি, দেশহিতৈষিতা, স্বাৰ্থত্যাগ, প্ৰকৃত আত্মবিসৰ্জ্জন জগতক স্তম্ভিত কৰা বীৰত্বৰ প্ৰবল প্ৰবাহ যে সম্পূৰ্ণৰূপে সদায় বৈ আছে, তাৰ চিনাকী ফ্ৰান্সে ভৰ্ডুনৰ যুদ্ধকে আদি কৰি অনেক যুদ্ধত, আৰু দেশ ৰক্ষাৰ নিমিত্তে লক্ষ লক্ষ কাৰ্য্যত দিনো দিব লাগিছে।

শ্ৰীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা।

স্বাস্থ্য-প্ৰসঙ্গ।

(২)

ভাত খাওঁতে বেছিকৈ চেঁচা পানী খোৱা কিছুমান মানুহৰ অভ্যাস আছে। কিন্তু চেঁচা পানী নাখাই কম পৰিমাণে তপত পানী খোৱা ভাল; সেয়ে বৰ তপত (too hot) হব নালাগে। চেঁচা পানী খালে পেটত তাপৰ পৰিমাণ

কম (low temperature) হৈ হজম হোৱাত বাধা জন্মায়। ভাত খোৱাৰ আগতে বা দুই-এঘণ্টাৰ পাছতহে বেছিকৈ পানী খোৱা ভাল।

***

ভাতেই আমাৰ প্ৰধান আহাৰ। কিন্তু এই ভাতত মাংস-সাৰ (proteins) তেল (fat) আৰু খনিজ পদাৰ্থ (mineral matters) আন আন খোৱা-বস্তুতকৈ একেবাৰেই কম পৰিমাণে থাকে। শ্বেতসাৰ (starch) ইয়াৰ প্ৰধান উপাদান (constituent)। এই শ্বেতসাৰ বেছি পৰিমাণে থকাৰ কাৰণেই মাংস-সাৰ আৰু তেল-বিহীনতা কমাবৰ নিমিত্তে ভাতৰ লগত মচলা আৰু আন আন 'নাইট্ৰোজেন'-বিশিষ্ট (nitrogenous) বস্তু—যেনে, ডাইল, মাছ, ঘিউ আদি—খোৱা হয়।

ৰেঙ্গুণ চাউলত মাংস-সাৰ ৬·৯৫, কাৰ্ব্বহাইড্ৰেট ৭৭·২, তেল ০·৯, খনিজ পদাৰ্থ ১·৩৪ আৰু পানী ১১·১১ ভাগ, আৰু দেশী চাউলত ক্ৰমে ৬·৮৬, ৭৮·৮, ০·৮, ১·৩২ আৰু ১১·০৫ ভাগ থাকে।

***

কোন বস্তু হজম কৰিবলৈ কিমান সময় লাগে তাৰ এখন তালিকা (Digestion time-table) ইয়াত দিয়া হল।—

বস্তু				সময়। ঘণ্টা—মিনিট।
চাউল (ভাত)	...	...	...	১—০
আপেল (সিজোৱা)		...	...	১—৩০
চাগু	...	...	...	১—৪৫
কল	...	...	...	১—৪৫
কটি	...	...	...	২—০
ফুল-কবি	...	...	...	২—০
বন্ধা-কবি	...	...	...	২—০
গাখীৰ (তপতোৱা)		...	...	২—০
,, (কেঁচা)	...	...	...	২—৩০
কণী (কেঁচা)	...	...	...	২—৩০
,, (বেচিকৈ সিজোৱা)		...	...	৩—৩০
,, (আধা ,,)		...	...	৩—০
মটৰ (কেঁচা)	..	...	...	২—৩০
হাঁহৰ মঙ্গহ (সিজোৱা)		...	...	২—৩০
ভেৰাৰ ,, (,,)		...	...	৩—০
গাহৰীৰ ,, (,,)		...	...	৩—৩০
ছাগলীৰ,, (,,)		...	...	২—৩০
গৰুৰ ,, (,,)		...	...	৩—০
কুকুৰাৰ ,,	...	..	...	৪—০
মাছ (সিজোৱা)	...	...	...	২·৩—০
মাখন আৰু পনিৰ		...	...	৩—৩০
সুমথিৰা টেঙ্গা	...	...	...	২—৪৫
তিয়ঁহ	...	...	...	৪—৪৫
আলু (ভজা)	...	...	...	২—৩০
,, (সিজোৱা)		...	...	৩—৩০
গাজৰ	...	...	...	৩—১৫
ওলকচু	...	...	...	৩—৩০
আখৰোট, বাদাম আদি (nuts)	...	...	...	৪—০

***

নিৰামিষ আহাৰৰ গুণাগুণ :—

১। নিৰামিষ আহাৰত (vegetable food) "কাৰ্ব্বোহাইড্ৰেট্" বেছি পৰিমাণে থাকে আৰু কিছুমান খাদ্যত বাজে বাকীবোৰত তেল (fat) আৰু "নাইট্ৰোজেন" বিশিষ্ট পদাৰ্থ নাথাকেই।

২। শ্বেতসাৰ (starch), 'চেলুলজ' (cellulose) আৰু পানী থকাৰ কাৰণে নিৰামিষ আহাৰ গুৰুপাক (bulky)।

৩। আমিষ আহাৰতকৈ সেইবোৰ কমকৈ হজম হয় আৰু কমকৈ মিলি যায়, কাৰণ সেইবোৰ গুৰুপাক আৰু নাড়ীত সেইবোৰৰ 'ফাৰ্মেণ্টেচেন্' (fermentation) হোৱাত সম্ভাবনা।

৪। নিৰামিষ-ভোজীয়ে মাংস-সাৰ কমকৈ থকা খাদ্য বা বেছি পৰিমাণে খাদ্য খাব লগাত পৰে।

৫। মাছ, মঙহ, কণী, গাখীৰ আদি, মাংসসাৰ নোহোৱাৰ কাৰণে যি হীন—ডেট্টি হয় তাক কমাবৰ নিমিত্তে ব্যৱহাৰ কৰা হয়, আৰু সুস্থ শৰীৰৰ মানুহৰ পক্ষে মাছ, গাখীৰ আৰু মঙহ সুবিধাজনক।

৬। ৰাসায়নিক আৰু শাৰীৰিক উপকাৰিতাৰ ফালে চালেও সম্পূৰ্ণ নিৰামিষ আহাৰত (গাখীৰত বাজে) মাংস-সাৰৰ উপাদান কম পৰিমাণে থকাৰে কথা।

***

বহুত মানুহে আলুগুটিৰ বাকলি গুচাই সিজাই বা ভাজি খায়, কিন্তু বাকলি সুগুচোৱাকৈ সিজাই বা ভাজি খালে এঘণ্টাৰ আগেয়ে হজম হয়।

***

বিশুদ্ধ গাখীৰ আজিকালি বৰ আপুকগীয়া হৈ উঠিছে। বিশেষকৈ বান-পানীৰ দিনত নগৰত গাখীৰৰ যি দাম চৰি উঠে, তাক দেখিলেও ভৱধ মানিব লাগে। তেতিয়া বেছি দাম দিও ভাল গাখীৰ পাবলৈ নাইকিয়া হয়। ডাঙৰ ডাঙৰ চিকিৎসকসকলে কয় যে ভাৰতবৰ্ষত যে ইমান সৰু লৰা মৰে, অৰ্থাৎ ভাৰতবৰ্ষৰ শিশুৰ মৃত্যু-সংখ্যা (infant mortality) যে ইমান বেছি তাৰ আচল কাৰণ বিশুদ্ধ গাখীৰৰ অভাৱ। গাখীৰ হৈছে প্ৰকৃতিয়ে নিজে তৈয়াৰ কৰা খাদ্য (Milk is Nature's own manufactured food)

বেলেগ বেলেগ ৰকমৰ গাখীৰত কি কি পৰিমাণে উপাদান থাকে তাক তলত উল্লিকিয়ালোঁ।

গাখীৰ	মাংস-সাৰ (protein)	তেল (fat)	কাৰ্ব্বহাইড্ৰেট্	লোণ জাতীয় পদাৰ্থ	পানী
মানুহৰ গাখীৰ	২.৯১	২.৯০	৫.৮৭	০.১৬	৮৮.০
গৰুৰ ,,	৪.০	৩.৭	৪.৮	০.৭	৮৬.৮
মহৰ ,,	৪.৪	৯.০	৪.৮	০.৮	৮৮.০
গাধৰ ,,	১.৭৯	১.০২	৫.৫০	০.৪২	৯১.১৭
ছাগলীৰ ,,	৩.৬২	৪.২০	৪.০	০.৫৬	৮৭.৫৪

শ্ৰীমহানন্দ বৰুৱা।

সান-মিহলি কথা।

——:০:——

ভগৱৎপাদ শঙ্কৰাচাৰ্য্যৰ দিগ্বিজয়ৰ বৰ্ণনাত আছে যে, বিষ্ণুৱে শঙ্কৰাচাৰ্য্যক আদেশ কৰিছিল—"আপুনি ভাস্কৰ, অভিনৱ গুপ্ত, নীলকণ্ঠ, গুৰু মণ্ডন মিশ্ৰ প্ৰভৃতি প্ৰধান পণ্ডিতসকলক জয় কৰি পৃথিবীত অদ্বৈত তত্ত্ব স্থাপন কৰক। "ভাস্কৰাভিনৱগুপ্ত পুৰোগান্নীলকণ্ঠ গুৰু মণ্ডন মিশ্ৰান্ পণ্ডিতানথ বিজিতা জগত্যাং প্যাপয়াদ্বয়মতে পৰতত্ত্বং।" ভাস্কৰ ভেদাভেদবাদী ; অভিনৱ গুপ্ত শাক্ত ; নীলকণ্ঠ ভেদবাদী শৈৱ ; গুৰু প্ৰভাকৰ, মণ্ডন মিশ্ৰ ভট্টমতানুযায়ী আছিল। অভিনৱ গুপ্ত কামৰূপবাসী অসমীয়া। এওঁ শক্তিপক্ষে বেদান্তসূত্ৰৰ ভাষ্য ৰচনা কৰি গৈছে। এওঁ শঙ্কৰাচাৰ্য্যৰ দ্বাৰাই পৰাজিত হৈছিল। এসময়ত আসামত এনে ডাঙৰ পণ্ডিত আছিল, যে দিগ্বিজয়ী শঙ্কৰাচাৰ্য্যৰে

হৈতে শাস্ত্ৰজ্ঞানৰে সমানে বুজিব পাৰিছিল, আৰু যাক হৰুবাৰৰ নিমিত্তে শঙ্কৰৰ আসামলৈ আহিব লগীয়া হৈছিল। কিন্তু আজিৰ আসামৰ কি অধঃপতন! Backward বিশেষণ নিদি আজি কোনেও আসামৰ নামকে নাকাঢ়ে।

•••

আৰ, কে, চাটুৰ্জ্জি নামেৰে "মাৰ্চেণ্ট" (সদাগৰ) এজনে ১৩ আগষ্টৰ ষ্টেট্চ্‌মেন কাগজলৈ তলত দিয়া কথা কেইষাৰ লেখিছিল :—

"A young sanneasy by the name Brahmachary Muthanna walked over the Ganges to day at 7 A. M. up to 8 P. M. He is very wonderful yogy. After he walked over the river he disappeared from there to Kali temple in a minute. After that while he was going along the road to city side there he saw one poor man who was suffering by a great disease. Then he touched his haud all over his body till a minute. After a minute the poor man who was suffering by the disease he got up in good health and felt to his feet. After that the yogy went to his place with some deciples. I have not seen such wonderful in India."

ইয়াৰ মানে মুথন্না নামে ডেকা যোগী সন্ন্যাসী এজনে আগষ্টৰ ৯ তাৰিখে পুৱা ৭ বজাৰ পৰা ৮ বজালৈকে কাশীৰ গঙ্গাৰ ওপৰত খোজ কাঢ়ি ফুৰিছিল। তাৰ পিছত এক মুহূৰ্ত্ততে তেওঁ তাৰপৰা অন্তৰ্দ্ধান হৈ কালীমন্দিৰ পালেগৈ। ইয়াৰ পিছত তেওঁ কাশী নগৰত বাটেদি গৈ থাকোতে বাটত এটা মানুহ ৰোগত চট্‌ফটাই থকা দেখি, তাৰ গাত এখন্তেক তেওঁৰ হাত বুলাওঁতে তাৰ ৰোগ ভাল হল, আৰু সি তেওঁৰ ভৰিত দীঘল দি পৰিল। ইত্যাদি।

ভাৰতবৰ্ষত এই ঘটনা অদ্ভুত নহয়। যোগ অভ্যাস কৰি যোগ বিদ্যাত পৰিপক্ক হোৱা যোগীয়ে অনিমা, লঘিমাদি গুণ লাভ কৰিব পাৰে। পঞ্জাবৰ ৰজা ৰণজিৎ সিংহৰ সময়ত হৰিদাস নামে যোগী এজনক ৪০ দিন মাটিত পুতি থোৱা হৈছিল, ৪০ দিনৰ পিছতো তেওঁক উলিয়াই আনি জীয়াই থকা অৱস্থাত পোৱা গল। অনেক ডাঙৰ ডাঙৰ ইংৰাজেও এই ঘটনা দেখিছিল। শ্ৰীশঙ্কৰদেৱে প্ৰথম জীৱনত যোগ অভ্যাস কৰি তাত সুনিপুণ হৈ পানীৰ তলত ভালেখিনি সময় বুৰ মাৰি থকা, ইত্যাদি কাৰ্য্যৰ বিৱৰণ আমি পঢ়িছো। যেচে তেওঁক ধৰিবলৈ নিয়াত তেওঁ ব্ৰহ্মপুত্ৰ খোজকাঢ়ি পাৰ হোৱা আৰু তেওঁ সেই দৰে যোৱা দেখি পানী তৰাং বুলি পিছে পিছে যেচইত গৈ বুৰি মৰাৰ কথা চৰিত্ৰ পুথিত পঢ়ি আজিকালিৰ "শিক্ষিত" সকলৰ অনেকে বিশ্বাস নকৰে! কাৰণ আমি "শিক্ষিত," সেই দেখি miracle নামানো। ঈশু খৃষ্টৰ miracle অতো অনেক খৃষ্টানৰ পতিয়ন নাই। "শিক্ষিত" সকলে নিজে নজনা বা জানিব নোৱৰা কাৰ্য্যৰ অস্তিত্ব নামানে। কিন্তু তেওঁলোকৰ জ্ঞানৰ আহল-বহল মাথোন এচমকা ঠাইৰ চাৰি ধাপৰ ভিতৰতহে, এইটো তেওঁলোকে বুজিলেই ওপৰত কোৱা অসাধাৰণ শক্তিৰ কথা বুজিবলৈ টান নেপাব।

•••

কিন্তু যোগ অভ্যাস কৰি অণিমা লঘিমাদি শক্তিৰ অধিকাৰী হলেই যে কোনো লোক ধাৰ্ম্মিক, সাধু বা ঐশ্বৰিক শক্তিসম্পন্ন হল এনে ধাৰণা ভুল। ওপৰত কোৱা হৰিদাসৰ চৰিত্ৰ যে খুব ভাল আছিল এনে নহয়। তাহানি হজৰৎ নামে মুছলমান এজনে কলিকতাতে অনেক আচৰিত ক্ষমতাৰ কাৰ্য্য দেখুৱাই সকলোকে চমৎকৃত কৰিছিল। কিন্তু হজৰতৰ চৰিত্ৰত সাধুতাৰ আভাস বেছি নাছিল। শঙ্কৰদেৱে সেইদেখি যোগ অভ্যাসলব্ধ শক্তিৰ ওপৰত এক ৰতিটোও শ্ৰদ্ধা নাৰাখি, তাক পৰিত্যাগ কৰিছিল, আৰু তেওঁৰ প্ৰচাৰিত ধৰ্ম্মত তাৰ নাম গোন্ধও নাৰাখিছিল। যোগী,—ধাৰ্ম্মিক আৰু সাধু হবও পাৰে নহবও পাৰে। তেওঁৰ অসাধাৰণ ক্ষমতা যদি তেওঁ ঈশ্বৰ লাভৰ পথত প্ৰয়োগ কৰে, তেন্তে সেই ক্ষমতা তেওঁৰ সেই কাৰ্য্যৰ সহায়ক হয়। বিপৰীত প্ৰয়োগত সেই ক্ষমতাই তেওঁক তললৈ নিয়ে। ঈশ্বৰভক্ত সাধু মহাপুৰুষৰ সাধনা আৰু ভক্তিৰ ফল স্বৰূপে যোগসাধ্য শক্তি তেওঁৰ কৰতলগত হয়, কিন্তু সেই ক্ষমতা তেওঁ অতি তুচ্ছ পদাৰ্থ বুলিহে ভাবে, আৰু তাৰ দ্বাৰাই মানুহক চমৎকৃত কৰি মানুহৰ মন আকৰ্ষণ আৰু পূজা লাভ কৰাটো তেওঁ অতি হেয় জ্ঞান কৰে।

মানুহ দেখোন সদায় সাৰে আছে, উঠি আছে, সজাগ হৈ আছে, তথাপি জাতীয় জীৱন-মজিদৰ পিৰালিৰপৰা কিং শুনিবলৈ পোৱা যায় কিয় "হো আকৃবৰ আল্লা!"? কিয় মন্দিৰৰ বেদীৰ পৰা উদাত্ত স্বৰেৰে ধ্বনি উত্থিত হয় "উত্তিষ্ঠত জাগ্ৰত প্ৰাপ্য বৰান নিবোধত?" এইটো কিছুমান মানুহৰ মিছা ধেমালি, অনাহক আহ্বান, বলিয়ালিৰ চিঞৰ নে? নিশ্চয় নহয়। জগতৰ শত কৰা নিৰানব্বই জন মানুহে যেতিয়া বৰ্ত্তমানক বৰণ কৰি লৈ নিশ্চিন্ত হয়, চৰ্ম্ম-চকুৰ সন্মুখৰ সংসাৰ সুখকে সাৰোগত কৰি লৈ তাকেই সৰ্ব্বস্ব কৰি মানি জীৱন-খেলনাৰত ভৰা দি চকু মুদি তৃপ্তিৰ সোতত উটি গৈ থাকে, তেতিয়া প্ৰকৃত তত্ত্বজ্ঞানীয়ে সাৱধানৰ ডাক দিয়ে :—

"যদি ভৱ ভয় ভঙ্গ মনে ইচ্ছা কৰ ভাই,
সাধু সঙ্গ সদা কৰ সাৰ।
একক্ষণ মানে মাত্ৰ কেৱলে সাধুৰ সঙ্গ,
হোৱে নাৱ ভৱ তৰিবাৰ॥"

"নাহিকে চেতন কাল অজগৰ গিলে।
ধন জন জীৱন যাইবেক একতিলে॥
বিষয়ৰ সুখ এক তিলে কৰি চুৰ।
যমৰ কিঙ্কৰে ধৰি নিবে যমপুৰ॥"

***

কোনো এটা বিশেষ জাতিৰ জাতীয় জাগৰণ অকল সেইটো জাতিৰে জাগৰণ নহয়, সেই জাগৰণ সেই জাতিৰ ভিতৰত প্ৰথমতে আৰম্ভ হলেও, সি যদি প্ৰকৃত জাগৰণ হয়, তেন্তে গোটেই জগতৰ জাতিকে জগায়। খৃষ্টীয় ১৮ শতিকাৰ শেষ ছোৱাত ফ্ৰান্সত সজ্ঘটিত হোৱা জাগৰণে অকল ফ্ৰান্সকে যে জগালে এনে নহয়, গোটেই জগতৰ সুসভ্য দেশক "উত্তিষ্ঠত জাগ্ৰত" বুলি জগালে। সি জৰ্ম্মাণি প্ৰভৃতি দেশৰ মনীষীসকলক যেনেকৈ মোহ-নিদ্ৰাৰপৰা তুলিলে, আমাৰ ইংলণ্ডৰ ওৱৰ্ড্চ্‌ৱৰ্থ, বাইৰণ, শ্বেলিৰো মোহনিদ্ৰা ভাঙি ইংলণ্ডক মাতিলে—

"উঠ জাগ, উঠ জাগ,
না ৰহিও ঘোৰ নিদ্ৰাতে।"

ফলত বৃটিচ সাহিত্য, বৃটিচ চিন্তা,—প্ৰজাতন্ত্ৰশাসনানুকুল ভাবেৰে আৰু সকলো মানুহৰ সমানাধিকাৰবাদ মতেৰে ভৰপূৰ হল।

***

আজিও ভাৰতৰ জাতীয় জাগৰণৰ দিন। এই জাগৰণ যিমানেই হৈচা-টেপা খোৱা হওক, যিমানেই পয়া-লগা যেন দেখিবলৈ হওক, এই জাগৰণ একালত বৰ্ত্তুল পৃথিবীত বৰ্ত্তুলাকাৰে ঘূৰিবই ঘূৰিব,—তেহেলৈ এই কথা শুনি আজি সভ্যাসভ্য সবল-দুৰ্ব্বলে যিমানকে অবিশ্বাসৰ হাঁহি হাঁহক। ভাৰতৰ কবি স্যাৰ ৰবীন্দ্ৰৰ "গীতাঞ্জলিৰ" বাঁহীয়ে সেয়া শুনা "কালিন্দী পুলিন বনৰ পৰা" মাতিছে, আৰু চোৱা—আন কি নৰৱে-চুইডেন, আমেৰিকা আয়লেণ্ড, হংকং, পিকিন, অষ্ট্ৰেলিয়া, নিউজিলেণ্ডৰপৰাও ব্ৰজগোপিনীসকলে সেই বাঁহীৰ আহ্বান শুনি সচকিত চমকিত ভাৱে আবেগপূৰ্ণ অন্তৰৰ সৈতে সমিধান দিছে—

"মৰি লো মৰি, আমায় বাঁশীতে ডেকেছে কে?
ভেবেছিলাম ঘৰে ৰব, কোথাও যাব না;
ঐ যে বাহিৰে বাজিছে বাঁশী, বল কি কৰি?
আমায় বাঁশীতে ডেকেছে কে?"

***

ভাৰতীয় জাগৰণৰ ৰাজনৈতিক ডাক, সেয়া চোৱা, ৰাজাধিৰাজৰ সিংহাসন পাইছে গৈ; সেই ধ্বনিয়ে "জনগণমন অধিনায়ক ভাৰত ভাগ্য বিধাতাৰ" কাণত পশি তেওঁক তেওঁৰ সকণ্ডক স্মৰণ কৰাই দিছে। জগদীশ চন্দ্ৰ, প্ৰফুল্ল চন্দ্ৰৰ সাধনাই এচিয়া য়ুৰোপ আমেৰিকাৰ "তৃণ তৰু শিলাক" সজীৱ কৰিছে। ভাৰতীয় কলা-বিদ্যাৰ খনিকৰ চিত্ৰকৰৰ লেখনীয়ে য়ুৰোপৰ হৃদয়-পটত এন্ধাৰ-পোহৰৰ ৰেখাপাত কৰি জীৱন্ত মধুৰ মূৰ্ত্তি আঁকি দিছে। ভাৰতীয় বৈষ্ণৱশাস্ত্ৰবিৱৃত বৈষ্ণৱধৰ্ম্মৰ গোপালমূৰ্ত্তিয়ে য়ুৰোপ-আমেৰিকাৰ কালিন্দী-জলবাসী ক্ৰূৰ কালীক দমন কৰি তাৰপৰা নিকালি কালীয় হ্ৰদৰ জল নিৰ্ম্মল আৰু সুপেয় কৰি দিছে। ভাৰতৰ তন্ত্ৰশাস্ত্ৰৰ নিগূঢ় তত্ত্বই য়ুৰোপ-আমেৰিকাৰ ষট্‌চক্ৰ ভেদ কৰি জীৱনৰ জটীল গ্ৰন্থিবন্ধন খুলি দি য়ুৰোপ-আমেৰিকাবাসীৰ নিমিত্তে মুক্তিৰ পথ মুকলি কৰি দিছে।

ভাবতৰ প্ৰকৃত তন্ত্ৰশাস্ত্ৰবিদ্যা আৰ্য্য ঋষিসকলৰ প্ৰকৃত তত্ত্বদৰ্শনৰ ফল। তন্ত্ৰবিদ্যাই মনুষ্য জীৱনৰ জটীল ৰহস্য ভেদ কৰি একমেবাদ্বিতীয়মৰ বিজয় ঘোষণা কৰিছে। যাদুকৰ, বাজীকৰ, বামাচাৰী, পঞ্চমকাৰাশক্ত, শৱসাধক বীৰাচাৰীসকল তান্ত্ৰিক, সেইবাবেই তান্ত্ৰিক হলেই যে তেওঁ যাদুকৰ, বামাচাৰী বা বীৰাচাৰী হল এনে নহয়। সেই দৰেই কোনো কোনো বৈষ্ণৱ সম্প্ৰদায় ৰাতি-খোৱা, "সহজীয়া," "আউলীয়া" "বাউলীয়া" প্ৰচলিত নীতি-নিয়ম আচাৰ-ব্যৱহাৰ লজ্যা দুৰ্নীতিপৰায়ণ; সেইদেখি বৈষ্ণৱ হলেই তেওঁক তেনেকুৱা বুলি খিবাং কৰাটো যেনেকুৱা এইটোও তেনেকুৱা। তান্ত্ৰিক, বৈষ্ণৱ বা গাণপত্য মতাবলম্বীৰ এছোৱা মানুহৰ ব্যৱহাৰ, মত আৰু বিশ্বাস দেখি তন্ত্ৰশাস্ত্ৰ, বৈষ্ণৱশাস্ত্ৰৰ আচল ওথ আৰু নিৰ্ম্মল মূল শিক্ষাক তেনে বুলি ধৰিলে অজ্ঞতাৰেইহে চিনাকী দিয়া হয়। মহৰম মানে বাঘ-নাচ আৰু তৰোৱাল খেল নহয়, খৃষ্টমাচ মানেও হাঁহ পাৰ গৰু গাহৰি মাৰি মদ ভাতৰ ভোজ খোৱাটো নহয়। এই দুটাৰ পৰা কোৰাণৰ ওথ শিক্ষা আৰু বাইবেলৰ Sermon on the Mountৰ শিক্ষাৰ সিদ্ধান্ত কৰা যেনে, ওপৰত কোৱা বামাচাৰীৰ মত বিশ্বাস আৰু আচাৰৰপৰা তন্ত্ৰৰ শিক্ষাৰ বিষয়ে সিদ্ধান্ত কৰাও তেনে। সূৰ্য্যৰ গাত কলা দাগ দেখি আৰু পূৰ্ণচন্দ্ৰৰ গাত কলঙ্ক দেখি, সূৰ্য্যক এন্ধাৰ আৰু চন্দ্ৰক নিপোহৰ কোনে বোলে?

•••

পৃথিবীৰ সকলো ডাঙৰ ধৰ্ম্মতে দেখা যায় যে তাৰ কোনো ডাঙৰ সাধাৰণ শিক্ষা বা মতক লাহে লাহে পিছৰ কালত কিছুমান মানুহে সঙ্কীৰ্ণ কৰি খোনাই লৈ চলে। ওল্ড টেষ্টেমেণ্টৰ পশুবলিৰপৰা আৰম্ভ কৰি শাক্তৰ পশুবলিলৈকে এই সত্যৰ দীঘ-বাানি বিচাৰিলে ওলায়। দেৱতাৰ উদ্দেশে এটাৰ ঠাইত আন এটা মানুহৰ বলি,অৰ্থাৎ বলেৰে বা ধনেৰে ধৰি আনি দিয়া বলি, সকলো ধৰ্ম্মাৱলম্বীৰ ধৰ্ম্মাচৰণত আটক নাই। বৈদিক কালৰ শুনঃশেফ অজীগৰ্ত ঘটনাৰ বিৱৰণৰপৰা পিছৰ কালৰ দুৰ্ঘোৰ তান্ত্ৰিকৰ এনে অনেক কাৰ্য্যত ইয়াৰ উদাহৰণ অলিৰ লাগিছে। সেই বুলি বেদৰ বিমল শিক্ষা বা খৃষ্টান শাস্ত্ৰৰ সাত্বিক মতৰ ওপৰত আস্থা হেৰুৱাটো জ্ঞানীৰ কাৰ্য্য নহয়। হিন্দুৰ তিনি-মুৰীয়া (ত্ৰিমূৰ্ত্তি) এক ঈশ্বৰৰ পূজাত দোষ দেখোঁতা খৃষ্টানে নিজৰ

ট্ৰিনিটেৰিয়ানিজম (Trinitarianism) এই সময়ত পাহৰাৰ হে সেইটো চিনাকী। শাক্তৰ ছাগলি বলি দেখি গাৰ নোম সিয়ঁৰোৱা খৃষ্টানে দিনে৷ চাৰিবাৰ আহাৰৰ নিমিত্তে গৰু, মেৰ ছাগ, ছাগলি আৰু কুকুৰা আদি জাকে জাকে হত্যা কৰি, নিজৰ conscince বা বিবেকবুদ্ধিৰে সৈতে নিৰ্ব্বিবাদে গৃহবাস কৰি জীৱন যাত্ৰা নিৰ্ব্বাহ কৰাটো দেখিলে আচৰিত নামানি নোৱাৰি।

•••

আমি আজিকালি আন ধৰ্ম্মাৱলম্বী মানুহৰ কথা নাভাবি নিশ্চিন্তে মানি লৈ,আৰু সাংসাৰিক বিষয়ত ডাঙৰ বিধৰ্ম্মীৰ criticism সমালোচনা আৰু বাক্য-বচন শুনি, আমাৰ হিন্দুধৰ্ম্মক তুচ্ছ-তাচ্ছিল্য লঘু-লাঘৱ কৰিবলৈ শিকিছোঁ, কিন্তু এবাৰো ভাবি নাচাওঁ এই হিন্দুধৰ্ম্ম সৰ্ব্বতোভাৱে আৰ্য্য ঋষিসকলৰ কি অন্তদৃষ্টি, কি গভীৰ গবেষণা কি নিগূঢ় দৰ্শনৰ ফল। ধৰ্ম্ম শব্দৰ ধাতু ধৃ; ধৃ মানে ধাৰণ কৰা। যি ধৰ্ম্ম শব্দৰ মানে "ৰিলিজন" (religion) সেই ধৰ্ম্ম "বসুধৈৱ কুটুম্বকং"; সি সকলোকে সেই উদাৰ ধৰ্ম্মৰ জৰীৰে বান্ধি এক কৰি ঈশ্বৰ অভিমুখী কৰে; সেই ধৰ্ম্ম দুজন—চাৰিজন বছা বছা মানুহৰ, নাইবা দুটা-চাৰিটা বছা শ্ৰেণীৰ মানুহৰ বস্তু হব নোৱাৰে; তেনে হলে সেই ধৰ্ম্ম (religion) প্ৰকৃত ধৰ্ম্ম নহয়। ধৰ্ম্ম দেৱ-দূত, ঈশ্বৰৰ পাৰিষদ; ঈশ্বৰৰ ইচ্ছা, শক্তি, কৰুণা, অভিপ্ৰায় আৰু বিধান জীৱৰ কল্যাণৰ নিমিত্তে, মনুষ্যৰ হিতৰ নিমিত্তে ধৰ্ম্মৰ দ্বাৰাই প্ৰচাৰিত আৰু প্ৰকাশিত হয়। ঈশ্বৰৰ স্বভাৱ নিৰ্দ্দেশক ধৰ্ম্ম ঈশ্বৰৰ নিচিনা সৰ্ব্বভূতত সমান আৰু উদাৰ হবই লাগিব। ধনী, দুখীয়া, ডাঙৰ, সৰু, ভুৰ, নীহ, চোৰ, সাধু, সন্ত, অসন্ত সকলোৰে প্ৰতি ঈশ্বৰৰ সমভাৱ, সমান কৰুণা। ঈশ্বৰৰ দানৰ ভঁৰাল বন্ধ, বৰষুণ, বতাহ দুই সকলোৰে প্ৰতি সমানভাৱে উন্মুক্ত। যি যেনে দানেৰে যেনে ব্যৱহাৰ কৰিছে সি তেনে ফল পাইছে। সেইবোৰ মূলধন (capital) ঈশ্বৰে তেওঁৰ সকলো সন্তানকে সমান ভাৱে দিছে, যি তাক যেনেকৈ খটায় সেইৰূপে তাৰ ফল লাভ কৰিব; যি সেই মূলধন অপব্যয় কৰে, সি ফটুৱা দেৱলীয়া হৈ সংসাৰত দুখ ভোগ কৰিব। তুমি ব্যৱসায়ৰ উমেদাৰীত সোমাইছা, ব্যৱসায় শিকিবৰ নিমিত্তে তুমি তোমাৰ ক্ষমতা অনুসাৰে সেই ভঁৰালৰপৰা অলপীয়াকৈ

মূলধন লৈ ব্যৱসায় আৰম্ভ কৰা ; প্ৰথমতে লোকচান দিলেও ঠেকা খাই শিকি লাহে লাহে তুমি ডাঙৰ ব্যৱসাৰ কাৰব পাৰিবা। তেওঁৰ ক্ষমতা সৰহ, বুধি সৰহ, তেওঁ সৰহকৈ মূলধন লৈ কাৰ্য্য আৰম্ভ কৰক সিদ্ধি হব। কিন্তু উদাৰ দয়ালু capitalist মহাজনজনে বিচাৰিছে, যে এই সংসাৰৰ 'বেহা-বেপাৰত কোনো যেন বাদ নপৰে, পথাৰ অনুৰূপে পথী উৰক, যাৰ যেনে সাধ্য সকলোৱে সেই অনুৰূপে কাৰ্য্য হাতত লৈ আগ বাঢ়ি যাওক, ঘূৰিয়েই হওক বা পকিয়েই হওক; কাইলৈকে নাইবা অনেক কালৰ পিছত, এদিন নহয় এদিন তেওঁলোক নিজ নিজ বাটেদি গৈয়ো, কাঁইট, জেঙনি, হাবিয়নি পাৰ হৈ জীৱনৰ একমাত্ৰ লক্ষ্য পৰমেশ্বৰৰ মুকলি মন্দিৰত ওলাবহি ; কাৰণ বাট যেনেকুৱাই সুগম, দুৰ্গম, সজ, অসজ হওক, লক্ষ্য ঠিক ৰাখি যাওঁতে যাওঁতে যাত্ৰীজনৰ ক্ষমতা বৃদ্ধি হৈ, মন নিৰ্ম্মল হৈ, পাপপঙ্ক বিধৌত হৈ সেই পুণ্যমন্দিৰ পাবহিয়েই লাগিব, কিয়নো সকলো গতিৰ শেষ ঠাই সেয়েই।

৫৩৬০/অ:

•••

মুঠতে আমি এই আষাৰ খুলি কওঁ যে কালীঘাটত পাঠা বলি দিয়া দেখি হিন্দুধৰ্ম্মৰ ওপৰত নাক কোঁচোৱা খৃষ্টধৰ্ম্মাবলম্বীসকলে যেন নাপাহৰে, যে তেওঁলোকে পেট পূজা কৰিবলৈ, জীৱাত্মাক সন্তুষ্ট কৰিবলৈ দিনো গৰু, ছাগলি, আৰু কুকুৰাৰ কি হত্যাকাণ্ডকে কৰিব লাগিছে। কলিকতাৰ হগচাহাবৰ বজাৰত এদিন মঙহ নেদেখিলে তেওঁলোকৰ কি ধৈৰ্য্যচ্যুতিয়েই ঘটে। তেওঁলোকে কব পাৰে, যে পেটৰ নিমিত্তে আমি এনে হত্যাকাণ্ড কৰোঁ হয়, কিন্তু ধৰ্ম্মৰ নিমিত্তে হিন্দুৱে তেনে কৰে কিয় ? আমি কওঁ, হিন্দুৱে ভালকে কৰে ; ৰসনাৰ তৃপ্তি বোলা, পেটৰ পূজা বোলা, হিন্দুৱে তেওঁৰ জীৱনৰ সকলো কাৰ্য্যতে পৰম পিতা পৰম মাতা পৰমেশ্বৰৰ সামীপ্য, সান্নিধ্য, সঙ্গ অনুভৱ কৰি চলে। সুখ, দুখ, আহাৰ, বিহাৰ, ধৰ্ম্ম, কৰ্ম্ম, পাপ, পুণ্য, সুকৃতি দুষ্কৃতি সকলো তেওঁ ঈশ্বৰত সমৰ্পণ কৰি চলে, আৰু কৰাটোৱেইহে স্বভাৱিক। বাপেক মাকৰ আগত সন্তানে সকলো খুলি কৈ, সুখ দুখ নিবেদন কৰি, পিতৃ মাতৃয়ে বিধান কৰা সুখৰ নিমিত্তে আনন্দ আৰু কৃতজ্ঞতা প্ৰকাশ কৰা, আৰু, দুখ, কষ্ট, যন্ত্ৰণা, কুকাৰ্য্য, অপকৰ্ম্মৰ নৈ কাঢ়ি অনুতাপ কৰাটো, "মই এনে কৰিছোঁ, "হে পিতৃ মাতৃ, মোৰ মৰষিও দোষ" বুলি আত্মসমৰ্পণ কৰাটো শ্ৰেষ্ঠ কাৰ্য্য আৰু স্বাভাৱিক নহয় নে ? এনে কৰিলে অপত্যস্নেহেৰে পৰিপূৰ্ণ পিতৃ মাতৃয়ে সন্তানৰ হিত কৰিবলৈ ইচ্ছা নকৰিব নে ?

শ্ৰীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা।